

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

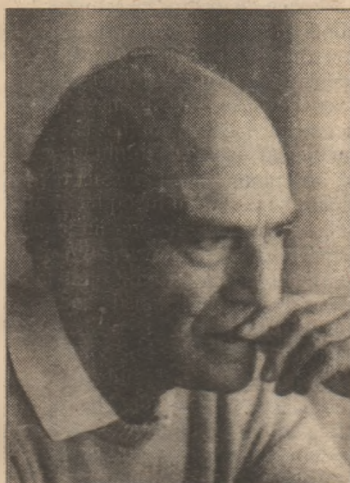
19-25 februarie 1997

(Anul XXX)

7

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Inedit

Scrisori de la ODYSSEAS ELYTIS

(pag. 12-13)

Aniversare D. ŢEPENEAG

(pag. 10-11)

Un eseu de
Virgil NEMOIANU

Anticomunismul ca ştiinţă

(pag. 14-15)

Marin
Sorescu -
inedit

(pag. 8)

Noutăţi culturale din Grecia

(pag. 21)

Stress
de
iarnă

(pag. 3)

Ministerul Culturii

O RECENTĂ întâlnire cu noul ministru al culturii, care a vrut să se consulte cu profesioniştii ai domeniului său, a pus în evidenţă câteva dificultăţi, să le zic aşa, absolute şi o relativă penurie a soluţiilor. Singura consolare ar fi că şi alte ţări, cu pretenţii mai mari, se confruntă cu probleme similare. Este limpede, de exemplu, exasperarea cineaştilor francezi, care, cu ocazia Galei Premiilor César, au părut înclinaţi mai degrabă să critice politica culturală a guvernului Juppé decât să se bucure de sărbătoarea decernării celor mai importante distincţii din cinematograful naţional.

Trei chestiuni rezultă, vorba unui personaj al lui Marin Preda, din discuţiile de la Ministerul Culturii.

Cea dintâi este de ordin financiar: nu sînt bani pentru cultură. Bugetul pe 1997 nu acoperă nici măcar cheltuielile anuale de „întreţinere” a şantierelor de restaurare sau conservare a unor monumente. Distribuţia egală a fondurilor, în locul concentrării lor în funcţie de priorităţi, s-a dovedit, în anii trecuţi, catastrofală: o dată început lucrul, orice amîinare sau întrerupere pun monumentul într-un pericol mai mare decît acela de a fi expus intemperiiilor ori, pur şi simplu, scurgerii timpului. Ar trebui făcute unele precizări. Ministerul a cheltuit deseori prosteşte fondurile, aşa încît nu e riguros exact că aceste fonduri au lipsit. E cazul subvenţionării unor publicaţii ale căror returne se apropie de sută la sută. Nici modestia nu e bună: un ministru al culturii poate să ceară creşterea alocaţiilor bugetare (actualmente de 0,29%) mai cu temei decît un ministru al apărării, fiindcă rămînerea României în civilizaţie e, orice s-ar crede, mai importantă decît intrarea ei în NATO.

În al doilea rînd, e vorba de legislaţie. Legile în vigoare nu sînt totdeauna bune (aceea a sponsorizării a fost făcută parcă în ciudă), destule legi necesare se lasă aşteptate (a patrimoniului, între ele).

În fine, organizarea şi funcţionarea Ministerului Culturii trebuie serios revizuite. Principiul ar putea fi acela al lucrului pe programe şi pe proiecte. Ministerul s-ar putea transforma într-un incubator de idei, plătind bine iniţiativa, noutatea şi creaţia, şi descurajînd parazitismul, birocraţia şi costurile nemotivate. Aceasta este o opţiune fundamentală. Avem deja un indiciu pozitiv: primul efort serios, de descentralizare, după noiembrie, Ministerul Culturii l-a făcut, anulînd Hotărârea 442 din 1994 şi transferînd administraţiei locale o parte din instituţiile şi atribuţiile moştenite din comunism sau cu care s-a procopsit de cîţiva ani încoace. E doar un început. Dar dătător de speranţe.

Bălmăjeala standard

PE ZI ce trece, mă conving că studiul relației dintre poporul român și guvernul Ciorbea nu mai e treaba gazetarilor, a sociologilor ori a politologilor. Ci a psihiatrilor. Ea poate fi descrisă în următoarea ecuație: un popor masochist, nerăbdător să suporte toate chinurile iadului, e obstrucționat de guvernul sadic, ce refuză cu cinism să-l infometeze, să-l țină în frig, să-i prindă degetele în menghină. Dacă nu mă înșel, nu s-a mai întâmplat, în ultimii șapte ani, ca majoritatea zdrobitoare a populației să fie atât de dornică să îndure cu stoicism orice măsură restrictivă. După alegerile din noiembrie, românii ar fi acceptat și să doarmă goi în șanț, numai să știe că, după un anumit interval, va renaște speranța.

N-am înțeles, și nu înțeleg nici acum refuzul guvernului Ciorbea de a lua act de dorința de sacrificiu a românilor. În loc să treacă imediat la măsuri decise, radicale - anunțate, de altfel, în campania electorală -, guvernării și-au pus mincuțele de funcționari anemici și socotesc, cu o viteză de melc, doar vor da peste vreo bucată de cașcaval rămasă de la guvernul de guzganii ai d-lui Văcăroiu. Operație perfect inutilă, de vreme ce alegerile au fost câștigate tocmai pe ideea că regimul Iliescu a pîrjolit totul în țară. Ce speră să aflu, acum, în bezna nopții guvernamentale, domnul Ciorbea din ceea ce n-a văzut, la lumina zilei, înainte de alegeri?

Dacă în primele săptămâni am fost tentat să pun greșelile guvernării pe seama tracului și a dificultății începutului, astăzi e tot mai limpede că avem de-a face cu un guvern al neputinței și al neștiinței. Deși în campania electorală campionii Convenției Democratice țineau prelegeri sforăitoare despre reformă, iată că astăzi, ajunși la putere, bijbiiie mai rău decât activității de muca-va ai lui Ion Iliescu. Ce mai așteaptă guvernul Ciorbea pentru a intra în acțiune, acum, când pacientul e demult pe masa de operație și anesteziat? Să-și desfășoare singur legăturile, să smulgă din mîna tremurîndă a premierului bisturiul și să-și facă hara-kiri?

Neputința executivului nu mai are scuze, iar dl. Ciorbea nu mai are nici explicații. În România, nu cred că se mai pune problema compromiterii structurării, pentru că ea e demult compromisă. Ce să mai restructurezi și ce să mai privatizezi, când toate întreprinderile rentabile au intrat demult în circuitul clientelar al clicii iliesciene? Problema care stă în fața guvernului e cât se poate de simplă: este el în stare să închidă marile fabrici care atîrnă ca un bolovan de gîtul țării, sau nu? Poate el atrage, în timp record, investitori străini? Este el capabil să redistribuie forța de muncă pe noi direcții? Restul e filozofie, balet, șuetă, vodevil politic. Dar nu guvernare.

Tind să cred că acest guvern nu va fi în stare să rezolve nici una din misiunile ce-i stau în față. De ce? Pentru simplul motiv că n-a reușit să dezlege nici măcar problemele minore legate de

propria sa constituire. Mă interesează mai puțin că între direcția Roman și direcția Ciorbea există diferențe majore de abordare a guvernării. Nu impresionează pe nimeni că în confruntarea cu versata echipă usedistă dl. Ciorbea nu scoate la bătaie decît o mokomă, nepuțințioasă politețe. Responsabil pentru eșecul deja previzibil nu va fi dl. Roman (care nu e vinovat, nu-i așa, nici pentru ceea ce a făcut, ca de pildă mineriadele din 1990, darmită pentru ceea ce n-a făcut!), ci simpaticul nostru premier.

O minimă prudență ar fi trebuit să-l împiedice pe dl. Ciorbea să apară la televizor flancat de reprezentanții marilor puteri financiare ale lumii. Nu i-am perceput gestul ca pe unul de autoritate, ci ca pe o încercare de a se da pe după corcoduș. FMI-ul pleacă, nemulțumii din țară rămîn. Cunoșcînd versalitatea funcționarilor internaționali, nu m-ar mira, peste cîteva luni, să pretindă că au avut în România cu totul alte treburi decît cele anunțate de dl. Ciorbea.

O putere care, în cîteva luni, n-a fost în stare să se pună pe picioare e cel puțin suspectă. Unde sînt cei cincisprezece mii de oameni pregătiți să ia în primire posturile și să se apuce imediat de treabă? Cînd în jurul dlui Diaconescu roiesc indivizi despre care presa a scris, și mai scrie, lucruri grave, cum să te aștepti la luarea taurului de coarne? De ce a trebuit să plece Ion Iliescu, dacă în diplomație a rămas vechia lui clientelă? Dacă pînă și la Washington e păstrat un incapabil precum Mircea Geoană, ale cărui servicii aduse țării se confundă perfect cu serviciile de la jocul de tenis, plătite cu bani grei, și la mici intrigi diplomatice avînd efectul apei cu busuioc, cum să așteptăm o revoluție a mentalităților?

N-aș vrea să fiu în pielea dlui Ciorbea peste cîteva luni, cînd dezastrul va atinge apogeul. Bulgarizarea spre care ne îndreptăm la galop își are originile, și la noi, și în sudul Dunării, în indecizia guvernărilor de a tăia în carne vie. Ce destin politic își menajează dl Ciorbea, cînd ar putea intra cu adevărat în istorie, în favoarea unui viitor într-o țară din care nu vor mai fi rămas decît scîlîmbăielile bombastice ale lui Păunescu și Vadim? Ar fi trist ca premierul să cadă în plasa politicianismului ieftin, pentru că ar fi prima și ultima sa cădere.

Firește că un eșec al actualei puteri ar însemna și eșecul democrației în România. În locul actualilor guvernări, aș lăsa-o mai moale cu declarațiile triumfaliste despre intrarea în NATO. NATO are chef de noi cam tot atît cît avem noi chef să ne aliam cu cecenii, afganii sau kurzii. Înainte de a ne angrena în războiul stelelor, noi ar trebui să cîștigăm măcar războiul proteinelor pe cap de locuitor. De locuitor care, chiar și așa flămînd, e mai lucid, în acest moment, decît echipa în curs de îmbuibare - imaginile t.v. o dovedesc - a dlui Victor Ciorbea.

DEMONUL, au spus-o mulți, este frumos, subtil și irezistibil, și opera lui, de ale cărei dimensiuni s-a preocupat poate mai mult decît de arhitectura lui, nu este infemul ci femeia. Este ideea ce se găsește tratată viguros în toate poemele dv., de fapt variante elocvente ale unui și aceluiași discurs liric. Nu cred că m-a deranjat vreun cuvînt în nici una dintre pledoarii. Fiți, într-un fel, liniștit, mai ales acum, cum spuneți, cînd vremurile ne sunt potrivnice și perspectivele palide. „Nimeni/ nici o cale profetică/ nici o religie ideală/ nici o iubire nevinovată/ sau frumusețe solitară/ nimeni nu va întreba/ și voi merge la nesfârșit./ Dă-mi ceva real/ extraverit/ care să-mi limiteze necunoscutul/ tăcerea nopții să eșueze/ în solduri regale/ pentru care poezia/ cu pudoarea-i livrescă/ va cădea în păcat“. (Ion Popescu, Rădăuți) ● Deocamdată, dar, firește, nu pentru multă vreme, cel mai prielnic vă este locul unde sunteți, un copil cu mari calități printre copiii porniți vertiginos în cursa grea de traversare a deșertului adolescenței. Blîndețea domnului Opreș v-a priit, entuziasmul admirabil cu care este daruit este de multă vreme fertii celor care aspiră la cununa de dafin. Listele domnului Opreș sînt incredibil de lungi, și este normal ca toți să fi sperat a se menține pînă la capăt, pînă la cer, pînă la ultima treaptă pe această scară a lui Iacob. Cei mai mulți s-au desprins, au căzut din aproape rai, din aproape poezie, fără însă să se zdrobească, pentru că jos i-a așteptat cărioara cu iarba cosită ori clăia de fîn moale a altor preocupări. Ușor de bănuie că sunteți ținta răsfașului tuturor, că sunteți adulată și recunoscută lider, sau pe-aproape. Dacă ar fi de discutat ceva, visînd la un nivel superior strălucirii de moment pe care îl savurați, cu tulburătoare întâmplări precum apariția cu versuri într-o antologie, acel ceva este în legătură cu ceea ce intra în expresia consacrată *lucrul pe text*. Nu este momentul să vă amendez în vreo direcție, pentru că nici nu mă neliniștește situația textelor dv., dar va veni și timpul pentru asemenea discuțiuni amănunțite. Conțez nespun și pe faptul că vă veți maturiza frumos, că rigoarea și disciplina se vor instala de la sine pe locul ocupat acum de dezinvoltură și uneori tente teribiliste. Acum este vremea lui, vorba lui Ion Heliade Rădulescu, „Scrieți, băieți, numai scrieți“. Este bine să nu ne punem stavili acum, să acumulăm, să exersăm, să fim generoși cu noi înșine și cu darurile noastre, în libertate. Vom analiza mai târziu și numai în măsura în care vom avea materia telurică, intermediară, și vom arunca la coș numai în măsura în care cantitatea purtătoare de calitate ne-o va permite. *Piatra-blestem* și *Ieșirea din basm* sînt cele mai frumoase, aproape deloc bănuite de durități, de improprietăți de limbaj, cu verbe corect alese pentru situațiile ce le cer imperios. „Pasarea urâtă îți aruncă/ pești morți pe incheietura visului/ crescut din umăr./ cu țipăt îți taie venele./ înfige umbra în ochi./ inima ține în gheare/ pînă se învechește./ pradă de valuri./ uite cum crește pasărea/ în marmură albă/ în mijlocul orașului./ și pe sub ea oameni/ se plimbă clipind colorat./ reclame vii de cenușă“. (*Piatra-blestem*) „Lângă un stîlp bătrîn./ Făt-Frumos stătea și-și împletea/ mîinile, ochii, paloșul și zilele./ Copilul cu gânduri de lână și lapte/ s-a zpînzurat ieri cu o frînghie găsită lângă un stîlp bătrîn“. (*Ieșirea din basm*). Sînt multe versuri extraordinare semănate în contexte care nu le merită. Timpul le va cântări celor bune șansa altui cadru, poetul fiind dator cu tot discernămîntul, cu priceperea și plăcerea alegerii grăului curat. (*Veonica Ion*, 15 ani, București) ● Expediții, tatonări, remniscente de lectură, fascinația unor scheme simple ce nu promet a se complica. Depinde numai de răbdarea dv. ca, perseverînd, să depășiți cîndva condiția exercițiului oricum fertii ca preocupare. (*Mihaela Popescu*, Tr. Severin) ● Referitor la răspunsurile, solicitate și primite al *Post-restant*, satisfacția la lectura lor, sau neplăcerea, după caz, nu credeți că sînt dictate strict de calitatea textelor dv.? Nu sînt eu inconsecventă sau plină de toane, deși aș avea dreptul, nu-i așa? Dar dacă unul și același corespondent mă dezamăgește, sau nu e pe gustul meu, sau mă șochează, se menține un timp mai îndelungat la același nivel, statornicia lui în neschimbare mi se pare un semn că în dreptul numelui său nu se va petrece minuni. Dacă au existat, cum spuneți, confirmări nebanuite (aici eu aș fi ales ca potrivit un alt cuvînt, *neșteptat!*) de îmbucurătoare, de ce vă uimiți că acestea nu se mențin cînd este vorba de texte noi mai puțin reușite? Este bine să consultați și pe alții în problema care vă interesează, și rămâneți, dacă asta vă convine, numai la părerea bună a celor care nu au nimic a vă reproșa. Nu este cazul să fiți umbrîți de angoase, gustul ciomelor pitorești, în mai multe culori, ține probabil tot de simțul dv. ludic, și nu are absolut nici o importanță că eu nu le-am văzut utilitatea și cu atît mai mult nu le-am sesizat subtilitatea. Scrisoarea dv. recentă îmi dă însă o mare satisfacție, aceea că nu e descurcări, în text, mult mai bine cînd vă apărați valoarea versurilor decît atunci cînd le scrieți. Numai dv. știți ce și cît sunteți. Numai dv. cunoașteți hărțile sufletului cu care veți continua să vă puneți pe hîrtie textele. Scrisoarea dv., mai bine decît poemele, m-a ajutat să vă văd într-o lumină mai bună. (*George Bragadireanu*, București).

România literară

Editată de:

- Fundația "România literară", director general Nicolae Manolescu;
- cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă.

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Părvulescu, Andreea Decu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Firescu (secretar de redacție), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Simona Galațchi, George Șipoș (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Elena Hurducaș (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare).

Corespondenți: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Tudor Olteanu (Amsterdam), Leons Briedis (Riga).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu, Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

E-MAIL: romlit@buc.soros.ro și romlit@romlit.sfos.ro

INTERNET:
HTTP://ROMLIT.SFOS.RO
HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT

Stress de iarnă

ÎN AȘTEPTAREA pachetului care nu mai sosește, singular, de vreme ce nu va conține, ci va absorbi acele bunuri la care va trebui să renunțăm, spre a fi austeri și europenizabili, un fel de pachet din a patra dimensiune, cu semnul minus în față, gândul fi duce pe unii la vremurile normale. Curios este cum revin acestea, nostalgic, și în reveria celor care n-au avut parte de ele. Pare-se că este privilegiul exorbitant al prezentului de a fi totdeauna mai rău decât trecutul - și doar cu un grad mai clement decât viitorul.

Însă stressul de iarnă este o realitate atestată de medici; alinarea o aduce baia de lumină, de culori, zic aceștia, și atunci, în indisponibilitatea în care ne aflăm de a porni către izvoarele luminii, acolo unde, vorba lui Johann Wolfgang von G., înfloresc lămâii, deschidem televizorul. Dispuși, ba chiar hotărâți să ne relaxăm, fie și în necunoașterea pachetului de legi ce ne va transforma decisiv viața.

Ecranul s-a colorat, dar avem neșansa istorică de a nu-l vedea pe dl. Horia Alexandrescu discutând cu oaspeții săi, mari și mici consumatori de apă gazoasă în pahare fără farfurioară și nici pe dl. Cristoiu, tocmai coborât de pe TIR-ul său spre a-l consola pe dl. Iliescu de recente necazuri domiciliare. Emisiunea la care se câștigă milionul e undeva pe la miezul nopții - dar ce să faci, astăzi, numai cu un milion? Un șir de reclame ne trec prin fața nasului tot felul de bunătați, anume cele la care vom fi aduși să renunțăm, nu mai târziu de două săptămâni. Printre ele și săpunul. Faptul că producătorii nu dispera, ne dă curaj.

Poposim la un film de acțiune. O fermecătoare și știurlubatică fiică a Evei, relativ îmbrăcată, aplică răsunătoare lovituri de picior în falcile unui bărbat, care se ridică și mai încasează. Fiecare lovitură ar trimite la Spitalul de urgență un neavizat, însă insul rezistă. După ce a dat și el, primește un butoi metalic în cap și rămâne să mai cugete. Schimbăm postul. Aici, de-

tektivul particular, între două vârste, dar cu ce rezerve de energie, îl urmărește pe bandit, fiecare la volanul unei mașini performante, pe o șosea ca lacrima, unde în toată clipa apare câte un obstacol catastrofal. Mașina ticălosului se răstoarnă, ia foc, nemernicul arde troznind. S-a făcut dreptate...

Pe un alt post- unde, mai înainte, un exponent strălucit al spiritualității noastre bancare tocmai explica din care motive a nu restitui creditele e un fenomen firesc, pozitiv și uzitat și cât de necesare sunt falimentele pentru redistribuirea socială a leilor - un șof isteric își cotonogeste nevasta, pe unde o apucă. Victima își însușește artele marțiale, luându-și, în chip spectaculos, revanșa, cu aceleași lovituri de tălpi în maxilarele fostului ei domn și stăpân. Și acesta dă dovada unei remarcabile tenacități și va trebui împușcat cu repetiție și proiectat prin geam, pe care-l fărâma în mii de cioburi, urlând, ca tot omul într-o atât de neprielnică împrejurare.

Dreptatea a triumfat iarăși, dar rămâne în suferință pe cel de al treilea post, unde o jună pe care n-o dă mintea afară din casă, ia trei cumplete bătaii la rând, de la tot atâția bărbați specializați în spetirea femeilor fără de apărare. Ultima bătaie, cu viol, în noaptea de revelion și nu înțelegem de ce a fost filmul programat cu atâta întârziere. Bărbatului a cărui virilitate se concentrează în pumn îi corespunde pe un plan mai săltat hiperdotatul sclerată cu studii. Acesta deține și vrea să experimenteze pilula, lichidul sau dispozitivul cu care, năpăstian, poate distruge civilizația. A Vestului, cealaltă își poartă singură de grijă. Eventual tipul a pus la punct un androit, fie acesta din carne, plastic sau tinichea. Pe insul nostru îl aflăm, după natura invenției sale, într-o pivniță cu sticlărie în care fierb clăbucind ape de diverse culori sau într-un pod cu dinamuri, printre manometre, manivele, ecrane pe care se succed fulgere - și câțiva asiatici, interesați de pro-

gresele științei. Câteodată naziști - din a treia generație, dacă numărăm bine! În ultimul moment, sceletatul va fi împiedicat să pornească racheta, reacția chimică sau ce naiba are el acolo, de un tânăr întreprid ce târește după sine o jună, extrasă dintr-o cușcă, unde o pândea un sfârșit critic. Savantul dement lunecă în bazinul cu lichid bolborositor și doar câteva bule ieșind la suprafață stau martore că s-a așezat cu toată greutatea la fund. Dacă o șterge cu helicopterul, se va ciocni de un perete stâncos - foarte popular în America -, dimpreună cu asiaticii purtători de genți cu cifru. Din android va ieși fum. Nu va pieri colonelul kaghebit, fiindcă în ultima secundă, într-un elan slav, va da o mână de ajutor salvatorilor civilizației.

Buton. Acum dl. Cosmâncă enumeră, dintr-o suflare, motivele pentru care dl. Ion Iliescu nu e just să fie tulburat în noua sa stare de proprietar. Se vede că dl. Cosmâncă a învățat pe dinafară și că ar fi o cruzime să fie întrerupt. Aduce aminte de studenții cărora li se ivește, ca printr-o minune, șansa unei bile albe, printr-un bilet de examinare fericit tras. Noi, de asemenea, credem că, o dată câștigat tagmei proprietarilor, dl. Iliescu n-ar trebui descurajat. O casă de protocol nu este făcută să fie și ea o locuință? Posedată și îngrijită de un proprietar? Și nici n-a fost casa de protocol. Norocul ei!

NOUĂ schimbare de post. Reclame. O tânără ni se mărturisește, cu o dicțiune incertă, în ce mod a ajuns să fie - întotdeauna - uscată. Și cât este de mulțumită. Viața ei s-a modificat cu totul. De ce n-am crede-o? Doi bebeluși veseli gunguresc angelic, bucușori de a fi rezolvat o problemă asemănătoare. Un Moș Crăciun care a dat pe gât prea multă vodcă e, la rândul-i fericit: cade pe spate. Din eter se ivește dl. Năstase, cel care n-a avut niciodată patru case în același timp și, timp de o părere, șovaie să se pronunțe, de la înălțimea la care l-a aburcat destinul. Pierde atunci rândul, în favoarea unei pelicule cu mafioți de peste Ocean. Este de necrezut cu ce nervoasă frecvență părăsesc aceștia scoarța terestră, în cele mai nebanuite ocazii: nunți, botezuri, înmormântări, catolice, iudaice, protestante, deloc ortodoxe. Nu suntem reprezentativi în domeniu. Ei se prăbușesc artistic, străpunși de grindini de gloanțe, pe acoperișuri, ziduri, printre arbori, automobile, în cabine telefonice, la ieșirea din lift și, vai, pe patul de spital, unde zăceau mai dinainte, făcuți pilaf. Nici unul nu merită vreo milă, totuși, când te gândești la paznici și la umilii bătători de seamă, înjunghiați scurt și expeditiv suciti de gât, parcă îți vine să te gândești și la înmormântarea lor.

Înapoi la dl. Năstase însă - ghinion - robustul bărbat de stat tocmai a terminat de spus, încât, cu o mișcare a gâtului ce-l readuce în profil, se sustrage dorinței noastre fierbinți de a fi de dânsul inițiat, anume în aceste zile de așteptare. Estimp, pe canalul alăturat, un roi de vietăți cu ochi de muscă, dar cu știința dirijării navelor cosmice extermină niște arătări vinete, dotate și ele cu darul vorbirii - în engleză -, dar purtătoare de cornițe. Disputa se duce pentru oareșicari planete, armele seamănă cu föhn-urile domestice, din ele ies raze care aneantizează spontan adversarul. Este cert că unii sunt buni iar alții răi, dar nu ne dumerim care. Nava se zguduie, este reparată cu un clește de bucătărie, ne relaxăm, ne relaxăm...

Căci totul e o ficțiune, ca și pachetul de legi ce ne va dispensa de a mai consuma (mai mult decât producem!), ca și distincții oaspeți ai televiziunii care, desigur, ființează doar în imaginația noastră. Plăsmuirile ale stressului de iarnă. În treacăt fie zis, toxică imaginație!

Barbu Cioiculescu

MIC DICȚIONAR

de Mihai Zamfir

Integrare (I)

CÎND, la începutul epocii post-comuniste, adică în primele luni ale lui 1990, guvernul de atunci a lansat lozincă «integrării României în structurile euroatlantice», toată lumea a părut mulțumită. Guvernul și oficialitățile, în primul rând: descoperiseră o formulă de succes electoral sigur, care prezenta în plus avantajul răscumpărării unor decenii de frustrare, de izolare ceaușistă programată. Apoi opoziția, desigur, opțiunea ei pro-occidentală era spontană și naturală. În fine, publicul larg, care nu înțelegea încă mare lucru din această afacere, dar pentru care «integrarea» promisă echivala cu o promoțiune pe scara socială, cu un ciștig de prestigiu. Comuniștii, nostalgic-furioși, erau împotriva, firește, însă nu îndrăzneau s-o spună prea tare (dovadă, în paranteză fie spus, a proporției neglijabile pe care foștii potențai și invirtiți PCR o reprezentaseră la nivelul întregii populații).

În entuziasmul contagios al integrării și în supralicitarea electorală oferită de această temă, în trecerea alegră a lozincilor-tip (pentru o dată, consonante) de la putere la opoziție și invers, nimeni nu s-a mai oboșit să examineze cu adevărat chestiunea și nimeni n-a încercat să evalueze posibilitățile materiale concrete de care țara noastră dispune. Pentru că, dacă ar fi făcut-o, elanul consensual provocat de magica «integrare» s-ar fi răcit de mult.

Știu că nu-i plăcut să amintești evidente incomode, nici să mergi contra curentului. Dar minima onestitate intelectuală ne obligă să rostim un adevăr

extrem de simplu. Decizia înțeleaptă ar fi: NATO - da; Comunitatea Europeană - nu. Pe cit de hotărâtoare și de vitală este aderarea noastră la NATO, pe atât de absurdă și periculoasă ar fi aderarea la Comunitatea Europeană. În NATO, țările intră pentru a-și salva independența națională, apărându-se de ruși, de posibilele agresii ale unor demenți precum Gadhafi ori Saddam Hussein, în general - pentru a se pune la adăpost de imperialismul roșu și de fundamentalisme. Cu Comunitatea Europeană, însă, lucrurile stau altfel: ea reprezintă un club aristocrat de egali, ale cărui reguli, extrem de stricte, pot fi respectate de foarte puțini. În NATO - intri din rațiuni militare și politice. În Comunitatea Europeană - din rațiuni economice. Intrarea în cea dintâi este posibilă și de dorit pentru România. Intrarea în cea de a doua nu este, la ora actuală, decît o himeră. A amalgama cele două aspirații, a vorbi-confuz și vinovat - despre «integrarea euro-atlantică», înseamnă să dai dovadă de o colosală iresponsabilitate și să te joci pur și simplu cu vorbele. Politicienii care, de șapte ani încoace, ne tot repetă papagalicește această formulă (transformată astăzi într-un adevăr obligatoriu, unanim acceptat) ne-au arătat, în cel mai bun caz, că habar n-au pe ce lume trăiesc. În cel mai rău însă... Dacă unui artist îi este permis, ba chiar recomandat, să cultive ambiguitatea, unui om politic această atitudine îi va fi imputată în modul cel mai serios. Iar scadențele, în politică, sosesc cu mare viteză.

Dan Laurentiu în BPT

A U DAT dovadă de clariviziune criticii literare care l-au remarcat pe Dan Laurentiu încă de la apariția volumului său de debut, *Poziția astrilor*, în 1967. În ceea ce mă privește, mărturisesc că aș fi scris fără entuziasm despre poetul de atunci, care mi s-ar fi părut înzestrat mai curând cu voința de-a avea talent decât cu talent. Într-un poem de patru strofe - *Constructorul de orașe* - există doar două imagini inspirate: „orgoliul vine cu spada ridicată” și „un copil aproape conștient/ va suge întâia melancolie cu ochii la cer”. Celelalte, compuse silnic, n-au grație și nici nu se leagă între ele într-un ansamblu expresiv. Iată poemul, transcris integral:

„Betonul e-n zodia caldă a sângelui/
orgoliul vine cu spada ridicată/ deasupra
capului scânteind alb/ căci favorabilă e
poziția astrilor// carpe diem carpe diem
frunze și aripi de păsări/ cad în neștire
pe sânul mușcat al toamnei/ și un copil
aproape conștient/ va suge întâia melan-
colie cu ochii la cer// nu va muri din asta
spune tatăl/ se-nvârt călușeii în piață/cu
broderii de vată dulce pe buze/ și o to-
tală metamorfoză domină veșnicia// dar
bocetul crinului/ în strada fără așoperiș/
pe șoldul fetei stranii de odinioară/ poa-
te să fie miza pierdută a unui destin”.

Ultimul vers, declarativ, de o gravitate teatrală, face să se spulbere și ultima speranță a cititorului că va rămâne cu amintirea unei emoții.

Evoluția poetului de-a lungul anilor este evidentă într-o recentă ediție retrospectivă a versurilor sale, inclusă în celebra serie „Biblioteca pentru toți”. (Nu atât de evidentă cum ar fi putut să fie. În

loc să dateze poemele sau să explice din ce volume fac parte, autorul le-a grupat în câteva compartimente care ne ajută să înțelegem doar ce anume a fost scris înainte de 1989 și ce anume după.) Familiarizându-se cu condiția de bard, Dan Laurentiu a devenit treptat mai firesc și mai convingător. A început să nu-și mai țină cu mâna cununa de lauri de pe creștet și să nu se mai împiedice în mantia de purpură. Poemele au căpătat cursivitate și, uneori, chiar o coerență narativă:

„În pragul casei mele stând pe/ o
piatră albită de trecerea timpului/ ca mine
însumi care nici/ nu-mi mai aduc
aminte de când trăiesc sub acest soare//
te-am așteptat privind/ cu vederea din ce
în ce mai slabă pe măsură/ ce se lăsa
întunericul să apară în lungul străzii/
care se pierde cu bocetul ei mut sub va-
lurile mării// un pescăruș cu pene imaculate
de frig/ și-a construit întreaga
după-amiază/ un cuib pe umărul meu
drept/ așteptându-și iubita să se întoarcă
din lumea largă” (*Promisiunea*).

Simplitatea solemnă a așteptării, înduioșătoarea tovarășie dintre un om singur și o pasăre singură (asemănătoare cu aceea dintre biciclist și „câinele de pod” imaginată de Geo Dumitrescu), imaginea cinematografică a străzii care se pierde în mare compun o atmosferă greu de uitat.

O altă noutate o reprezintă manifestarea, sporadică, a unui multă vreme reprimat spirit ludic (jocuri de cuvinte, umor de idei, rimă și ritm exuberante, tente de parodie și de pamflet, oralități etc.). Un poem ilustrativ în această privință este *Ave Eva!*:

dezaproba poezia patriotardă și partinică produsă pe bandă rulantă, uniformizarea valorilor prin premiarea tuturor participanților la diverse concursuri literare, de genul celor din cadrul Festivalului „Cântarea României” etc.) a stat două săptămâni la cenzură și a fost drastic tăiat, tocmai pentru că nu corespundea liniei oficiale. Chiar și după această mutilare, el încă păstrează o linie nonconformistă (ii rog pe cititorii care vor să se convingă să consulte colecția revistei).

Puritanismul ideologic promovat în paginile revistei *Literatorul* de Eugen Simion și Valeriu Cristea, două mironosițe literare care nu s-au sfîșit să aibă tot felul de aventuri sentimentale cu Ion Iliescu, este cu atât mai deplasat cu cât ei înșiși ar putea oricând cădea victime unui tratament intransigent. Încă din 1960, în *Gazeta literară*, Eugen Simion saluta adoptarea de către poezia români (de către cei aflați, bineînțeles, în grațiile oficialității) a principiilor realismului socialist („În ansamblul ei, lirica noastră - aplicând în mod consecvent principiile realismului socialist - a obținut succese importante...”). Iar Valeriu Cristea, în 1965, când nimeni nu-i cerea așa ceva, pentru că se petrecuse binecunoscuta liberalizare, îi reproșa lui A.E. Baconsky, tot în *Gazeta literară*, că este insensibil la „vibrațiile energice ale procesului de construcție socialistă”. Și acestea sunt doar două exemple,

„În pântecul femeii cum doarme dus
Cuvântul!/ el a căzut acolo de unde?
drept din cer?/ dar nimeni nu răspunde;
afară bate vântul/ și-un diavol șchiop
alături de calul lui de fier// șontâc-șontâc
aleargă spre alba odaliscă/ surzătoare,
goala, lungită într-un cot;/ vai! cât
de inocentă-i! nu știe ea ce riscă!” etc.

Esența poeziei lui Dan Laurentiu - ca și aceea a poeziei lui Emil Botta - o constituie un romantism livresc și sumbru, teoretic demodat, dar reușind totuși să se impună unui cititor de azi. Dan Laurentiu nu are elocvența demonică a lui Emil Botta și nici curajul acestuia de a fi ridicol la scenă deschisă. În schimb, el își calculează atent efectul fiecărei combinații de cuvinte. Cu o generozitate care, în fond, nu-l costă presară în aproape toate poemele sale diamante, aur și stele, știind sigur că această recuzită, oricât ar considera-o unii desuetă, are o valoare poetică în sine.

În volum figurează și câteva secvențe dintr-un *Jurnal metafizic*, publicat în 1995 în *România literară*. Sunt texte ambițioase și prolixе, care îl fac pe cititor să se plictisească și să se simtă vinovat că se plictisește:

„[Proust] era cel mai conștient dintre noi toți că arta nu este proiecția într-un sistem de semne a unui eu individual, biografic, ci a unui impersonal, care-l transcende, deși până la acesta, extatic și eleat, nu se poate accede decât prin dialectica oximoronă a accidentalului heraclitean, de unde eșecul efortului mental de a surprinde elanul, fluxul vital intuit, dar imposibil de fixat într-un concept” ș.a.m.d.

Dar faptul că adevărat regretabil îl

dintre mai multele posibile. Ca să nu mai amintesc faptul că subalternul de azi al celor doi comiteto-difectori, Nicolae Iliescu, scria negru pe alb în *România literară*, într-un număr festiv din 1988: „Ce s-a înălțat impunător în anii Epocii noastre - care poartă numele președintelui țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu - demonstrează civic apartenența la nou, exprimă în forma scurtă a unei legende lupta pe care o ducem în contra efemerului.” (Este vorba de același Nicolae Iliescu care după 1989 avea să-l caracterizeze pe Corneliu Coposu ca pe un „Fané Spoitoru al vieții politice”).

Numărul din *Literatorul* (5/1997) în care se face caz de articolul meu despre *Calitatea creației* cuprinde în total trei pagini de revistă despre mine! Aflați parcă sub stăpânirea unui delir publicistic, subțirii domni de la *Literatorul* se referă la persoana mea în următorii termeni: „Ferțiți-vă să călcați pe el, nu merită!”, „E un produs de serie...”, „Se poate folosi, înainte de culcare, multumit și somnoros ca un răgâit de sfârșit de cină”, „pe tâpșanul mugetului nu mai zburdă nimeni de calibrul lui”, „riscă să pară atins de elefantiazis”, „individ patruped”, „morman de untură hepatică”, „e invitat la o televiziune care trebuie să-și umple cu ceva tâmpenii un spațiu de emisie”, „ce e Alex. Ștefănescu? Vax Albina”. Și așa mai departe. Acesta este nivelul intelectual al unei reviste

Dan Laurentiu, *Poziția astrilor*, poezii, București, Ed. Minerva, col. „Biblioteca pentru toți”, 1996. 256 pag., 3000 lei.

constituie includerea în carte a unui *Curriculum vitae* epopeic și confuz:

„Așadar, prin grația divină a păcatului original, s-a făcut să vadă lumina Soarelui Crepuscular la 10 august 1937”; „Dar una dintre imaginile demne de Grecia antică, la poalele căreia am dormit și am visat din adolescență, se profilează tocmai în cuplul meu [?!] de centaur, de parcă eram omul - calul alb Chiron” etc.

Cei de care depinde realizarea volumelor din colecția „Biblioteca pentru toți” fac tot mai multe concesii orgoliilor și capriciilor unor scriitori contemporani. Așa se explică de ce selecția textelor pare realizată cu o sită spartă, de ce lipsesc prefețele serioase, semnate de critici, de ce se recurge la autoprezentări ale scriitorilor, narcisiste și puerile. În loc să rămână, așa cum a fost concepută inițial, o colecție a textelor literare de o valoare garantată, însoțite de un aparat critic simplu, dar eficient, și să contribuie la educarea estetică a publicului larg, „Biblioteca pentru toți” tinde să se transforme într-o formă (printre numeroase altele) de încurajare a improvizăției și amatorismului.

girate de un academician care vorbește cu o solemnitate sclifosită, la toate ocaziile, despre demnitatea scriitorului și de un apologet al bunătății creștine, tremurător de prea multă sensibilitate!

P.P.S. Cineva mi-a explicat că revărsarea de injurii din *Literatorul* reprezintă represaliile la care sunt supus pentru că n-am scris destul de elogios despre Valeriu Cristea, în *România literară* de acum cinci săptămâni. Am refuzat să cred așa ceva, fiindu-mi greu să admit că Valeriu Cristea a decăzut atât de mult din punct de vedere moral încât patronează o răfuială în lege împotriva cuiva care nu l-a laudat atât cât ar fi vrut. Răsfoind însă numărul anterior al *Literatorului*, număr plin de omagii ditirambice la adresa lui Valeriu Cristea - semnate de 9 (nouă) prieteni și subalterni - inclin să consimt că exact așa stau lucrurile. Valeriu Cristea (ca și Eugen Simion care și-a organizat și el o sărbătorire de acest fel în *Literatorul*, anul trecut) S-A OBIȘNUIȚ să se ridice în slăvi astfel, pe banii statului, și să-și denigreze obsesiv adversarii, tot pe banii statului. Funcționarul public care folosește automobilul sau telefonul instituției în interes personal riscă să fie aspru pedepsit, pentru abuz în serviciu. Eugen Simion și Valeriu Cristea, care fac dintr-o revistă finanțată de Ministerul Culturii, adică *de noi toți*, un instrument de satisfacere a propriilor lor vanități, nu se află în aceeași situație?

Publicistică radiofonică

POSTUL de radio Europa liberă a constituit sub regimul comunist - cine n-o știe? cine n-o recunoaște decît dacă e o conștiință pervertită? - o instanță nu doar de informare, ci și de formare a unei mentalități emancipate, democratice, la nivelul întregii suflări românești. O fereastră de lumină deschisă în bezna totalitară, pentru a folosi o imagine, ne dăm seama, intrucitva patetică, intrucitva prăfuită, care corespunde însă unui adevăr major, ce riscă, prin chiar condiția sa, unei „bătătoriri”, unei banalizări. Această lumină n-ar fi fost cu puțință, dacă ea n-ar fi emanat nu numai din gîndul limpede al conferinței radiofonice în cauză, ci și din cel, adesea virtual ori, din varii pricini, sovăitor în afirmare, al masei ascultătorilor. De aci reprezentativitatea și, implicit, rolul istoric uriaș, încă nici pe departe analizat și pus în valoare, așa cum s-ar cuveni, al emisiunilor Europei libere. De aci ecoul lor pe care îl putem desluși fără greutate, în tot ce gîndim, în tot ce întreprindem, pe plan cetățenesc, pînă-n prezent. Aerul lor de lecții inefabile, pe care, într-un fel sau altul, le-au asimilat cei mai mulți dintre noi. Ca orice fenomen de amploare, substanța acestor emisiuni are uneori tendința de a se pierde în contururi prea generale, într-o anume indistinție. Din care cauză se impune cunoașterea mai apropiată a realizatorilor săi. Unul dintre cei mai distinși este Nicolae Stroescu-Stînișoară, fost director adjunct și apoi director al Departamentului românesc de la Europa liberă, un stîlp de susținere al programelor sale politice, culturale și de expresă spiritualitate. Veritabil Nestor al acelui mediu laborios și temerar, de trezire și modelare a conștiințelor, d-sa a vegheat la respectarea, defel ușoară, după cum singur se confesează, a unei drepte măsuri între tendințele, nu totdeauna simplu de conciliat, ale diasporei, ca și între imboldul directității și frinele, strategic impuse, deși nu totdeauna cu o motivație elevată, de politica Occidentului, în speță a Statelor Unite, față de țările din răsăritul comunizat al continentului nostru. Azi, Nicolae Stroescu-Stînișoară își continuă activitatea în cadrul *Jurnalului literar*, al cărui

director de onoare este. Citindu-i numeroasele pagini, adunate în decursul a aproape două decenii, sîntem îndemnați a releva, din capul locului, două lucruri. Mai întîi, aerul lor chibzuit, îndelung ruminat, ce indică împrejurarea că cerințele medierii menționate au beneficiat de un fond receptiv, de o înclinație sapiențială structurală. Ceea ce mărește șansele lor de durată. Apoi notele de prioritate ale unor opinii, date scrupulos, ce s-ar putea să nu mai fie resimțite ca atare, în iureșul discursului postdecembrist, indiferent, de-atîtea ori, la marcajele începuturilor. Ca și în cazul unor Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, Noel Bernard și Vlad Georgescu, nu ni-i amintim pe pionieri, nu-i onorăm pe antemergători prin recunoașterea meritului lor.

Sa luăm, bunăoară, motivul patriei, afit de solicitat, afit de expus, acum, discreditatului. Încă în 1985, Stroescu-Stînișoară arăta că „patria și patriotismul pot fi uitate în viața cotidiană de parcă nici nu ar exista, dar reizbucnesc mereu în cîmpul luminos al conștiinței în clipele de mari cumpene (individuale sau colective), cînd această legătură primordială e primejduită”. E vizată aci acea obișnuință „cenușie”, acea dependență inaparentă asupra căreia atrăgea atenția Proust, în raport cu oamenii din preajmă, a căror însemnătate o resimțim dramatic doar atunci cînd ei ajung să ne lipsească. Conspicuit pe care-l face autorul „loviturilor” ce le-a dat partidul comunist ideii rezonabile (inalterabile) de patrie își păstrează o actualitate integrală. Dacă patria e „ceva care te adăpostește, te ocrotește”, natural că puterea totalitară a urmărit a o disloca, spre a i se substitui, începînd cu teoria și practica luptei de clasă, care are ca obiectiv ruperea patriei și națiunii în două tabere învrăjbite de moarte. În sens convergent a acționat și colectivizarea agriculturii, ce „a distrus legătura ancestrală dintre țaran și pămîntul românesc, deci a astupat deocamdată unul dintre izvoarele puternice ale unui patriotism autentic”. Jules Renard definea patriotismul drept suma plîmbărilor pe care le poți face pe jos, în jurul satului tau... La rîndul său, industrializarea, efectuată „într-un ritm supraaccelerat”, a făcut ca sute de mii de tineri să abandoneze locurile natale, „să trăiască o dezrădăcinare nu numai neîndulcită de sentimentul unor mari realizări materiale, dar și lipsită de ajutor moral și cultural”. Nu e omisă nici „con-

stringerea ideologică”, despre care se afirmă că e atît anticulturală, cît și antinațională, „căci nu-i permite spiritului național suprema lui manifestare”. Să nu pierdem din vedere faptul că sechelele acestei „constrîngerii ideologice”, persistă încă, sub chipul solemn al feluritelor reducionisme și interdicții, de la respingerea revizuirilor și tabuizarea imaginilor fixate în „epoca de aur”, pînă la cea a refuzului cărților apărute în exil (n-a susținut oare un important istoric literar al nostru că volumul lui Virgil Ierunca, *Românește*, n-ar fi trebuit retipărit?).

Nu sînt ocolite nici slăbiciunile Bisericii Ortodoxe Române. Printr-o „falsă interpretare a moștenirii ei istorice”, instaurată în perioada constantiniană, conform căreia ar avea obligația de a se alinia, în orice circumstanțe, conducerii politice a țării, ierarhii ei, uitînd că odinioară era vorba de un stat creștin, s-au pus nu o dată în slujba cîrmuirii comuniste atee. Singura măsură moral-educativă în care s-au angajat, a fost cea a „luptei pentru pace”, în formule „foarte aproape de șabloanele guvernamentale”, în paralel cu atitudinea subordonată a Bisericii Ortodoxe Ruse. N-au ezitat a accepta scoaterea călugărilor din mînăstiri, a tolera demolarea sau laicizarea unor lăcașuri de cult, a-i elogia pe stăpînitorii vremelnici, vădit abuzivi. Și - fapt cu deosebire dezonorant - au dat o mînă de ajutor autorităților în calmărirea, prigonirea și întemnițarea părintelui Gheorghe Calciu-Dumitreasa, pedepsit pentru fidelitatea sa față de mesajul cristic, pentru demnitatea și curajul său pilduitor. Preotul Calciu-Dumitreasa, incontestabil erou al rezistenței duhovnicești și, deopotrivă, civice, s-a văzut destituit printr-o decizie semnăată în numele Sinodului Bisericii Ortodoxe Române, defăimat de o seamă de episcopi oportuniști. Și ca și cum paharul nedreptăților nu s-ar fi umplut astfel, Patriarhia noastră a răspuns secretarului general al consiliului Mondial al Bisericii, Philip Potter, care luase apărarea clericului năpăstuit, că acesta s-ar fi aflat în închisoare nu pentru „motive religioase, ci pentru activitate fascistă”. Acestea au fost triste, irecuzabilele realități. Și totuși sîntem dispuși a-l uita pe cel despre care Virgil Ierunca afirmase că s-a purtat în detenție ca un sfinț! Și totuși sîntem dispuși a uita că Biserica Ortodoxă Română, departe de a-și recunoaște rătăcirile, are un arhipăstor căruia

decembrie 1989, consideră d-sa, s-ar fi soldat cu o victorie deplină a Revoluției, atunci aceasta - așa cum s-a întrevăzut în Piața Universității - „ar fi fost percepută de toți cu o altă claritate, ceea ce ar fi accelerat restabilirea și recunoașterea mai largă a reperelor morale autentice”. Însă dezamăgitoare desfășurare a evenimentelor a dus la perpetuarea urii, care a reprezentat nu doar o lozincă, sub forma „urii de clasă”, ci și un factor constitutiv al ideologiei, unul din resorturile maligne ale manifestării partidului comunist: „Frica de adevăr și răspundere și refuzul de a se confrunța cu realitatea se transformă în agresivitate și ură proiectată asupra celor care nu ascund adevărul și - cu intensitate deosebită - împotriva victimelor regimului comunist. Este un mod de a se identifica în continuare cu acel regim. De remarcat că victimele, și în special cei care au zăcut ani îndelungați în închisorile comuniste, se dovedesc mult mai puțin contaminabili la maladia urii. Poate că una dintre explicațiile principale ale acestei semnificative deosebiri este faptul că în timp ce foștii deținuți politici, prin însăși îndelungata reclusiune și toate suferințele prin care au trecut, au în urma lor itinerarul unei aprofundări morale și al maturizării spirituale, ceilalți au reprodus la infinit în propria existență nesinceritatea unui regim mincinos prin însăși natura și structura lui”. Observații și disocieri remarcabile! Ura, „o licoare prețioasă, o otravă mai scumpă decît a vestiților Borgia, căci e făcută din singele, din sănătatea, din somnul nostru și din două trei mi ale dragostei noastre!” (Baudelaire). Una din victimele satanice urii comuniste, restaurată, precizează Nicolae Stroescu-Stînișoară, a fost Doina Cornea, chemată să se prezinte la procuratură, la 8 februarie 1993, ca învinuită pentru subminarea puterii în stat, întocmai ca pe timpul lui Ceaușescu! Cauza: o apariție a d-sale la Televiziunea română, pe tema mineriadei din septembrie 1991, cînd a cutezat a condamna folosirea forței, recomandînd înlocuirea acesteia cu mijloacele protestului nonviolent. Ceea ce echivala, desigur, cu o subversiune la adresa unui regim al subversiunii...

Unul din prea puținele puncte în care ne despărțim de Nicolae Stroescu-Stînișoară este cel al aprecierii, întrutul favorabile, a lui Petru Dumitriu, pentru „sinceritatea radicală cu care își recunoaște vina de a fi colaborat din motive egoiste cu regimul comunist”, ca și pentru autenticitatea scrierilor sale de conversiune religioasă. În lumina necruțătoare a așa de lamentabilei prestații proiliesciene a autorului *Drumului fără pulbere*, ne apare, evident, mult mai justificată poziția exilului românesc, „această comunitate precară a celor împinși în pribegie de instaurarea comunismului în țara noastră, (care) l-a respins din capul locului în bloc pe Petru Dumitriu”. Nu cumva avea dreptate și acel „reputat critic literar”, care, „analizîndu-i scrierile religioase publicate în Occident, le interpreta ca pe o nouă manifestare a oportunismului scriitorului român, care își dăduse seama că literatura religioasă e cerută pe piață”? Ne-ar interesa punctul de vedere, din acest moment, al d-lui Nicolae Stroescu-Stînișoară.

Nicolae Stroescu-Stînișoară, *La răsuce*, Ed. Jurnalul literar, București, 1996, 668 pag., preț 8800 lei.

INSTITUTUL EUROPEAN

Niccolo Machiavelli
Frederic II • Benito Mussolini

MĂȘTILE PUTERII

Celebrul manual de teoria statului, *Principiele* (1513), de Machiavelli este completat în volumul de față de replica regelui Frederic II, *Anti-Machiavel*, tradusă pentru prima dată în românește. Imaginea scriitorului italian se întregeste cu fragmente din *Discursurile* sale. În *Addenda*, o conferință a lui Benito Mussolini despre actualitatea *Principelui*.

Ediție îngrijită și prefațată
de Elvira Sorohan

Traducere:
Nina Façon și Lăcrămioara Petrescu
ISBN 973-586-020-1 236 pag.

Comenzi și informații
la sediul Editurii,
în Iași:

Str. Cronicar Mustea
nr. 17

C P 161
cod 6600

Tel 032-127311
Tel-fax 032-230197

În colecția
CIVITAS

va mai apărea:
Benjamin Constant
**DESPRE LIBERTATE LA
ANTICI ȘI MODERNI**

i se pot reproșa multe, inconjurat de alte înalte fețe, din rîndul celor în legătură cu care Mitropolitul Nicolae Corneanu al Banatului, citat de Stroescu-Stînișoară, observă că „în loc să zică îmi pare rău, mă poacăiesc, învinuiesc pe altcineva de ceea ce ei înșiși au făcut”!

Reflectorul critic al autorului se îndreaptă, de asemenea, asupra unor anomalii de după răsturnarea dictaturii. Dacă

Jerzi Kawalerowicz la București

Cunoscutul regizor polonez a fost oaspetele Bucureștilor două zile, între 6-8 februarie. În vârstă de 75 de ani, cu 50 de ani de carieră și 40 de ani în fruntea studioului Kadr, președinte onorific al Asociației cineaștilor din Polonia, Jerzi Kawalerowicz este un neobosit creator a cărui operă, cu fiecare nou titlu incită interesul cineaștilor și al publicului cinefil din Polonia și din străinătate.

Înainte de venirea sa, Ambasada Republicii Polone împreună cu Cinemateca română au organizat, timp de o lună (9 ian.-8 febr.), la Sala Eforie „Jean Georgescu“, o retrospectivă a filmelor sale printre care *Maica Ioana a ingerilor* (1961), *Faraonul* (1965), *Moartea președintelui* (1977), cu prilejul vizitei au avut loc o conferință de presă și premiera în România a filmului *Austria*.

Premiile Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor

Uniunea Compozitorilor și Muzicologilor din România a acordat premiile pentru anul 1996. *Marele premiu pentru întreaga activitate profesională* a fost decernat compozitorului Anatol Vieru, *Premiul pentru muzică simfonică* - compozitorului Aurel Stroe, *Premiul pentru muzică de*

cameră - Felicia Donceanu, *Premiul pentru muzică corală* - Doru Popovici, *Premiul pentru muzică de fanfară* - Ioan Ursu. Premiații muzicii ușoare sunt: George Natsis și Ion Cristinoiu; la jazz Mircea Tiberian. *Premiul pentru muzicologie* - Ileana Ursu, iar *Premiul criticii muzicale* - Ada Brumaru.

Premiile AICT

Secția română a Asociației Internaționale a Criticilor de Teatru, AICT - Fundația Teatrul XXI a decernat Premiile pe anul 1996, luni, 17 februarie la Teatrul Casino Victoria. Festivitatea de decernare a fost organizată în colaborare cu Teatrul Național de Televiziune. Juriul format din: Ileana Berlogea, Alice Georgescu, Ludmila Patlanjoglu, Natalia Stanciu și Victor Parhon a acordat următoarele premii și distincții:

- Distincția „*IN MEMORIAM*“: *VALENTIN SIL VESTRU*, pentru contribuția excepțională la afirmarea teatrului românesc, în calitate de critic și animator teatral.

- *PREMIUL PENTRU ÎNTREAGA ACTIVITATE ARTISTICĂ* desfășura-

tă în țară și străinătate: *VLAD MUGUR*.

- *PREMIUL PENTRU ÎNTREAGA ACTIVITATE*, cu ocazia împlinirii a 45 de ani de creație artistică: *TAMARA BUCIUCEANU*

- *PREMIUL PENTRU CEL MAI BUN SPECTACOL AL ANULUI: HAMLET* de William Shakespeare. La Teatrul Național din Craiova; regia: Tompa Gábor; decoruri: Th. T. Ciupe; costume Judith Korhay Dobre.

- *PREMIUL PENTRU CEL MAI BUN REGIZOR AL ANULUI: CĂTĂLINA BUZOIANU* - pentru spectacolele *Chira Chiralina* după Panait Istrati de la Teatrul Dramatic „Maria Filotti“ din Brăila, *Copilul îngropat* de Sam

FOTOTECA "ROMÂNIEI LITERARE"

Mihail Sebastian, Octav Șuluțiu, Anișoara Odeanu și Eugen Jebeleanu

Shepard la Teatrul „Bulandra“, *Penthesilea* de Mioara Cremene și Adrian Cremene, după Kleist, la Teatrul Dramatic din Constanța.

- *PREMIUL PENTRU CEL MAI BUN SCENOGRAF AL ANULUI: MIHAI MĂDESCU* pentru realizarea cadrului plastic la spectacolele *Antigona* de Sofocle la Teatrul Tineretului din Piatra Neamț, *Caligula* de Albert Camus la Teatrul „Bulandra“, *Copilul îngropat* de Sam Shepard la Teatrul „Bulandra“.

- *PREMIUL PENTRU CEA MAI BUNĂ INTERPRETARE FEMININĂ: SIL VIA GHELAN* pentru rolul titular din *Regina - Mamă* de Manilo Santanelli și rolul *Janis* din *Nu pot trece cu capul prin zid* de Witkiewicz, ambele la Teatrul Național din Cluj.

- *PREMIUL PENTRU CEA MAI BUNĂ INTERPRETARE MASCULINĂ:*

* *MIHAI CONSTANTIN* pentru rolul *Claudius* din spectacolul *Hamlet* de William Shakespeare la Teatrul Național din Craiova.

* *ADRIAN PINTEA* pentru rolul titular din spectacolul *Hamlet* de William Shakespeare la Teatrul Național din Craiova.

- *PREMIUL PENTRU DEBUT:*

CRISTINA TOMA pentru rolul *Alison* din *Privește înapoi cu minie* de John Osborne la Teatrul Național din Târgu Mureș - Secția Română.

- *PREMIUL PENTRU CEL MAI BUN SPECTACOL DE TEATRU DE TELEVIZIUNE: UN DEȚINUT LA AUSCHWITZ* de Alain Bosquet la Teatrul Național de Televiziune. Scenariul și regia: Domnița Munteanu; cu Horațiu Malăieles, Dan Condurache.

- *PREMIUL PENTRU ÎNVĂȚĂMÎNT ARTISTIC: VALERIU MOISESCU*, profesor universitar, Șeful Catedrei de Regie Teatru din cadrul Academiei de Teatru și Film din București.

- *PREMIUL PENTRU DRAMATURGIE: VLAD ZOGRAFI* pentru piesa *Petru* sau *Petele în soare* din volumul „Isabela, dragostea mea“ apărut la Editura „UNITEXT“.

- *PREMIUL PENTRU CARTEA DE TEATRU: ȘTEFAN OPREA*, pentru volumul *Chipuri și măști* apărut la Editura „CRONICA“.

- *PREMIUL PENTRU MECENAT ARTISTIC: GELU TOFAN* - președintele firmei „Tofan Group“, creatorul *Fundației pentru Teatru și Film „TOFAN“*.

Încheierea unei fresce

A apărut la Editura Albatros volumul V, și ultimul, din *Închisoarea noastră cea de toate zilele* de Ion Ioanid, impunătoare frescă a gulagului românesc. În finalul scrierii autorul notează: „Închei aici *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, prin care v-am călăuzit de-a lungul acestor pagini, lăsându-vă să ieșiți din ea direct în libertate.

Eu mă simt încă la jumătatea drumului“.

CALENDAR

26.II.1838 - s-a născut *B.P. Hașdeu* (m.1907)

26.II.1907 - s-a născut *Constantin Papastate*

26.II.1909 - s-a născut *Anavi Adam*

26.II.1919 - s-a născut *Constant Tonegaru* (m. 1952)

26.II.1948 - s-a născut *Valeriu Victoria Ciobanu*

26.II.1953 - s-a născut *Viorel Sâmpetean*

27.II.1920 - a murit *A.D. Xenopol* (n.1847)

27.II.1943 - a murit *Salamon Emő* (n. 1912)

27.II.1955 - a murit *Al. Marcu* (n.1894)

27.II.1975 - a murit *Eugen Constant* (n. 1890)

27.II.1982 - a murit *Mihail Drumeș* (n.1901)

27.II.1993 - a murit *Marica Beligan*

27.II.1996 - a murit *Silviu Georgescu* (n. 1915)

28.II.1754 - s-a născut *Gheorghe Șincai* (m.1816)

28.II.1880 - a murit *Costache Bălăcescu* (n.1800)

28.II.1881 - a murit *A.T. Laurian* (n.1810)

28.II.1893 - a murit *Gheorghe Grădișteanu* (n.1816)

28.II.1903 - a murit *Ioan Ivanov* (n. 1836)

28.II.1914 - s-a născut *Ovidiu Constantinescu* (m.1993)

28.II.1919 - s-a născut *Melania Livadă* (m.1988)

28.II.1944 - s-a născut *Elena Gronov-Marinescu*

28.II.1949 - a murit *C. Săteanu* (n.1878)

28.II.1950 - a murit *Ștefan Ciobanu* (n. 1883)

1.III.1788 - s-a născut *Gh. Asachi* (m. 1869)

1.III.1904 - s-a născut *Horia Robeanu* (m. 1985)

1.III.1906 - s-a născut *Lia Dracopol-Fudulu* (m. 1985)

1.III.1912 - s-a născut *Tudor Ștefănescu* (m. 1992)

1.III.1923 - s-a născut *Arcadie Donos*

1.III.1925 - s-a născut *Solomon Marcus*

1.III.1926 - s-a născut *Viniciu Gafița*

1.III.1929 - s-a născut *Székely János* (m. 1992)

1.III.1930 - s-a născut *Alecu Ivan Ghilia*

1.III.1943 - s-a născut *Magdalena Popescu*

1.III.1951 - s-a născut *Ion Machidon*

1.III.1954 - s-a născut *Nicolae Panaite*

2.III.1881 - s-a născut *Eugeniu Ștefănescu-Est* (m. 1980)

2.III.1905 - s-a născut *Radu Gyr* (m. 1975)

2.III.1905 - s-a născut *Mircea Mancaș* (m.1995)

2.III.1932 - s-a născut *Petre Ghelmez*

2.III.1936 - a murit *Alexandru Ciura* (n. 1876)

2.III.1937 - s-a născut *Nelu Oancea*

2.III.1952 - s-a născut *Vlad Neagoe*

2.III.1972 - se constituie Asociația Scriitorilor din București

3.III.1902 - a murit *Samson Bodnărescu* (n. 1840)

3.III.1924 - s-a născut *Mihai Georgescu* (m. 1995)

3.III.1925 - s-a născut *Florian Potra*

3.III.1992 - a murit *Emil Giurgiucă*

Viața ca o ambasadă

Ioan Mihai Cochinescu
(n. 16 apr. 1951, Timișoara)

1991 - Premiul pentru debut al
Uniunii Scriitorilor (*Ambasadorul*)
1991 - Premiul „Ion Creangă” al Aca-
demiei Române (*Ambasadorul*)

AMBASADORUL este un roman extrem de actual: nu pentru că aceia care au primit/ vor primi zilele acestea cite un post de ambasador l-ar putea include în bibliografia de specialitate și nici pentru că e pus sub semnul carnavalului, al măștii, iar februarie e luna „balurilor mascate”. Este actual pentru că spune parabola vieții: fiecărui om i se încredințează la naștere sau ceva mai târziu, la nașterea conștiinței, o ambasadă. Aceasta e propria viață. Îți trebuie multă diplomatie și eleganță ca s-o scoți cu bine la capăt, în viața proprie. Sint reguli stricte care trebuie respectate, dar nu îți sint interzise inteligența, fantezia, ingeniozitatea. Dragostea poate strica/salva totul. Nu e clar, în romanul lui Ioan Mihai Cochinescu dacă merită să calci regula „ambasadei” când ești îndrăgostit; răspunsul pare totuși afirmativ. În răstimpul acestei ambasade care nu e mai scurtă decât o viață apar ispitele de tot felul. Ispita puterii, cea mai periculoasă dintre toate, intrucît te orbește și implică labirintul jocului politic, construit de obicei fără soluție. Ispita banului, cea mai banală dintre toate. Ispita cea mai gravă: să te crezi nu ambasador, ci profet ori sfânt, ori un nou Messia și să te lași adulat până la rătăcire de sine. Ispita uitării: să uiți că ți s-a încredințat grija propriei vieți și că ești ambasadorul ei și să te joci cu ea, fără sens. Ispita de a

călca poruncile: de a depune mărturie mincinoasă împotriva aproapelui tău ori de a ucide.

Alexandru, ambasadorul din romanul lui Ioan Mihai Cochinescu, trece prin toate aceste secvențe ale unei ambasade pe care nu se știe exact cine i-o încredințează, unde își are originea și unde se sfârșește. De altfel el pare a lucra mai mult pe cont și în folos propriu, nu pentru unul sau altul din mai-marii lumii care transmit prin el scrisori secrete. Este născut în Moldova, într-un ev întunecat, dar îl întâlnim pentru prima dată departe de casă, în luminile Veneției, în vinzoleala neliniștitoare a carnavalului, apoi în Rusia, ca om de încredere al țarului, apoi în China, ca trimis și spion, apoi îndărăt, ca trădător și mai târziu ca fugar. Îl întâlnim tânăr, matur și bătrîn, deși figura lui pare să conțină simultan toate vîrstele. „Ambasada” se transmite din tată-n fiu, chiar dacă fiul ignoră cine e tatăl lui adevărat, astfel încît către finalul romanului apare o frumoasă scenă în care Alexandru, pe post oficial de profesor al băiatului său trăiește neoficial spaimele de părinte, iar fiul îi calcă pe urme, fără să vrea și fără să știe. Între oficial și neoficial granița e mereu disputabilă în această poveste: neoficiala noastră viață e văzută ca prilej de spaime oficiale.

Pe cît de simplă e parabola în sine (viața=ambasadă), pe atît de complicat e sistemul narativ care o ascunde, apărînd-o de privirile grăbite ori superficiale. Ioan Mihai Cochinescu e maestru în jocul de oglinzi (acestea schimbă perspectivele, creează senzația labirintului, orbesc ori luminează, reflectă ori deformează) și în *trompe l'oeil* (pagini în care proza de-

vine un tablou baroc). De asemenea are o anume experiență în arta spectacolului (literar) și se pricepe la scamatorii. În cartea sa există un arsenal întreg de simboluri menite să înșele și trucaje menite să manipuleze. Personajul însuși e adesea victima farsei și a montărilor păcalitoare, deși „victima” vizată (adevărată) e întotdeauna cititorul. Toposul baroc al vieții ca vis este dezvoltat pînă la ultimele consecințe, căci în paginile cărții nu te poți trezi din vis decît tot în vis. Ceea ce-l distinge pe Cochinescu de congenerii săi este un profesionism al trucajului căruia, dacă i-am căuta un corespondent în cea de-a șaptea artă l-am găsi în *Vertigo* de Hitchcock. Personajul său principal e văzut din mai multe perspective deodată și e multiplicat. El se află în mai multe locuri și timpuri simultan și e, în primul rînd sufletește, apoi trupest, polimorf. Singurele repere care i se dau (din nou: atît personajului cît și cititorului) sint trei prieteni constanți, un negustor, un medic și un „maestru cîntăreț”, și Maria, iubita lui de taină. Cu ceva mai multă risipă de vopsea roșie, scenele de închisoare și planul politic în genere ascund totuși spaime adînci care tulbură iluzia spectacolului cu înfiorări adevărate.

Că Ioan Mihai Cochinescu e un scriitor talentat și că romanul său merita un premiu (pentru proză pur și

1991 - Premiile Uniunii Scriitorilor

Poezie

Petre Stoica (*Piața Tien An Men II*)
Liviu Ioan Stoiciu (*Poeme aristocrate*)

Proză

Paul Goma (*Ostinato*)
Dumitru Țepeneag (*Zadarnică-i arta fugii*)

Critică și istorie literară

Adrian Marino (*Biografia ideii de literatură*)
Gelu Ionescu (*Anatomia unei negații*)

Dramaturgie

Matei Vișniec (*Omul care vorbește singur*)

Eseu

Ion Ioanid (*Închisoarea noastră cea de toate zilele*)
Mircea Ciobanu (*Convorbiri cu Mihai I al României*)

Literatură pentru copii și tineret

Florența Albu (*Copilărinde*)

Debut

Iustin Panța (*Obiecte mișcate*)
Ioan Mihai Cochinescu (*Ambasadorul*)
Luca Pițu (*Naveta esențială*)

Premiu onorific pentru întreaga activitate

Monica Lovinescu
Virgil Ierunca

Premiul „Opera omnia”

Ștefan Aug. Doinaș

simplu, nu pentru debut) e limpede. Totuși, trebuie remarcat că forța scriitorului se adună în capitolele centrale ale romanului, adică în cele care relatează călătoria lui Alexandru către hanul chinez, etapele ei, întâlnirea cu omologul său și cu hanul însuși și urmările ei. Pe lîngă acest miez, celelalte capitole par un exercițiu de stil, cu lungimi uneori nejustificate și cu estete etalări ale diverselor tipuri de - filii ale autorului. O infuzie de comic este binevenită în mijlocul unei cărți mai degrabă tensionate și prozatorul nu scapă ocazia lingvistică ivită. Sint savuroase toate ciocnirile între limbi, mentalități, interese și puteri, devenite comice datorită nevolniciei tălmăcilor. Aceștia deformează mesajul, cînd din teamă, cînd din ignoranță, cînd din oboseală sau neatenție. Soarta unor imperii depinde uneori de roțița neînsemnată care este traducătorul. Paralelisme între cei doi ambasadori (al țarului și al hanului) și necazurile sau ambițiile lor sint de asemenea foarte bine speculate și împinse către comedie. Memorabilă este - de data aceasta în registrul grav - povestea (de)gradată a ascensiunii ambasadorului, a puterii tot mai mari pe care o dobîndește, a mitizării lui. În același timp, cu o finețe de condei incredibilă, Ioan Mihai Cochinescu trasează liniile concentrice ale suspiciunii: de la zvonurile care circula în rîndul oamenilor obișnuiți pînă la bănuielile și nesiguranța celor mai apropiați prieteni în legătură cu identitatea omului pe care-l vîd zilnic. Lanțul suspiciunilor și meandrele puterii sint cele două planuri în care autorul excelează.

Un scriitor prea cunoscut pentru a-l mai numi vedea viața ca „pradă”. Ioan Mihai Cochinescu aduce în plus ideea responsabilității legate de această pradă și a implicațiilor interumane care transformă prada într-o povară (cruce?) pe care fiecare și-o poartă cum poate.

The National Forum Foundation împreună cu Fundația Soros pentru o Societate Deschisă București și Agenția Statelor Unite pentru dezvoltare internațională anunță un

Program de pregătire profesională în Statele Unite pentru manageri din domeniul media din România

Acest program constă într-un stagiul de pregătire profesională în Statele Unite ale Americii pe o durată de 10 săptămîni și este finanțat de National Forum Foundation (NFF), sub auspiciile Programului de Internship din Europa Centrală și de Est. Începînd cu ianuarie 1990, NFF a sponsorizat stagii de pregătire profesională în SUA pentru mai mult de 400 de lideri din administrația guvernamentală, media și lumea afacerilor din țările în tranziție.

Fondurile pentru acest program sunt oferite de către Fundația Soros pentru o Societate Deschisă și USAID.

Programul se adresează managerilor din România care lucrează în domeniul presei scrise sau audio-vizuale, inclusiv celor din departamentele: redacție știri, producție și în mod special publicitate, vânzări, marketing.

Selecția participanților se va face prin concurs.

Programul prevede:

◆ o primă fază, constînd dintr-un *program de orientare de 2 săptămîni*, în Washington D.C. Participanții vor avea întruniri cu înalți oficiali ai Casei Albe și ai Congresului American, Departamentului de Stat, reprezentanți ai presei (CNN, Washington Post etc.)

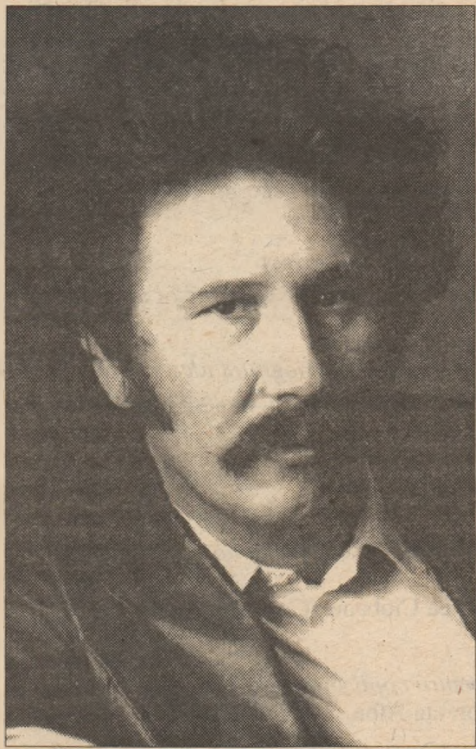
◆ faza a doua, *stagiul propriu-zis, împărțit în două serii*

de câte 4 săptămîni fiecare.

Participanții vor lucra în redacțiile de știri și în stațiile de emisie din cadrul posturilor de televiziune americane sau la ziare și reviste importante. Repartizarea pe domenii va fi făcută astfel încît să corespundă intereselor specifice și calificării participanților. În funcție de interesul fiecăruia, specialiștii pe probleme de presă pot opta pentru a lucra cu editori sau producători. Alți participanți pot învăța cum este organizat un ziar sau un post de televiziune pentru a fi independent din punct de vedere financiar - producție și gestionare buget, vânzări, marketing și publicitate.

În timpul acestor stagii, participanții la program vor putea realiza contacte profesionale utile cu presa americană.

Sesiunile programului vor începe în mai și septembrie 1997. Persoanele interesate sunt rugate să se adreseze pentru formulare și informații suplimentare următoarelor instituții: Fundației Soros pentru o Societate Deschisă, National Forum Foundation, US Agency for International Development. Termenul limită pentru sesiunea care începe în mai este 1 aprilie 1997, iar pentru sesiunea care începe în septembrie este 1 iulie 1997.

INEDIT

Marin SORESCU

Oprește!

Oprește!
A răcnit sufletul,
Oprește să mă dau jos!
Sunt sătul de-atâtea corvezi,
De-atâtea determinări, obligații și legi.
Eu am fost făcut să fiu liber.

- Nu pot să mă opresc,
I-a răspuns pământul
(Pământul din mine),
Dă-te jos din mers,
Dacă-ți dă mâna
Și fă-o chiar acum,
Când eu o virez
Spre scârbă și tină,
Dă-te jos în cer,
Prieten de-o viață,
Te iau când revin.

Stingere vocală

Îngerul care sună
Stingere vocală,
Își lasă goarna de la gură
Și mă dojenește
Că eu o sting prea repede.
- Îmi piere glasul brusc
- Să-ți piară numai când vei auzi goarna.

Pentru tine n-a sunat încă goarna.
Treci în front soldat și cântă.
Cântă viața.
Mai ai de mărșăluit prin ea,
Răcanule în ale durerii.

Ce mă doare cel mai tare
E că nu voi mai putea fi
În contact cu cărțile.
Să stau dimineața în fața bibliotecii
Ca la țarmul mării
Mângâiat de briza tainică adiind
De pe rafturi.

Dacă tot voi fi atât de aproape de ele,
Sper să nu mi se refuze, Doamne,
Plăcerea de a citi în stele

Măcar odată pe săptămână
După orarul afișat pe un nor.

Solul mării albastre

- Îmi retrag apa din celulele tale,
Îmi trimite vorbă marea
Printr-un sol,
Am mare nevoie de combustibil
(Acum în pragul iernii).

- Înțeleg de ce, de la o vreme,
Nori negri îmi dau târcoale:
Există în ei o bună parte din mine
Care îmi face cu mâna.

Arăt atât de îngrozitor
Încât pierd mult timp
Consolându-i pe cei
Care vin să mă vadă.

Țipă, își pun mâinile la ochi,
Blestemă.
„De ce tocmai tu“, se răstesc la mine.
Doamne, unde ești, Tu ești?

Eu încerc să le ridic moralul
- Ei, lăsați, nu-i chiar așa cum vi se pare.
Săptămâna trecută arătam și mai rău
Boala e boală, totuși.
Face ravagii, unde se încuibă
Și la urma urmei, toți murim
Și vorba lui Hamlet „Dacă-i acum
Nu va fi altădată“.

Dacă n-ar fi durerea asta îngrozitoare
Aș accepta senin, mioritic,
Chiar și figura asta de schingiuit.

Lumea e sinceră,
Lumea suferă pentru mine.
„Curaj!“
Aud din toate părțile
Și eu ce pot face?
Îi consolez pe toți, cum pot,
Numai mie nu știu ce să-mi mai spun,
Când rămân singur.

Cineva

Vino la căpătâiul bolnavului, soare,
Mângâie-i obrazul
Cu raza ta de rădăcină a vieții.

Cerule, bântuit de atâtea energie cosmică
De la mii și mii de sori și stele,
Energie atât de miraculoasă,
Ți-am cerut o fărâmă,
Te-am implorat în genunchi,
Dacă nu mi-ai dat
Păstrează-o pentru tine
Și să ți-o bagi în ochi.

Strângeți-vă în jurul meu, prieteni,
Vino, Doamne, și Tu și plânge-mi de milă.
O să-mi faci bine hohotul vostru,
Aduce a viață.

Cineva taie cu o foarfecă
Drumurile mele,
Le peticește în batjocură
Și le aruncă la câini.

Coșciug fricos

Se lăsa pus în mormânt cu grijă
De oameni pricepuți și vânjoși
Târșiți cu de-al de-astea.
(„Apucă de-acolo! un pic mai la dreapta!
Așa! dă-i drumul! nu de tot“)

Când atingea fundul gropii
(Fusesse lărgită, că o croiseră cam strâmtă)
Coșciugul odată avea un frison nervos,
O sperietură,
Și țâșnea cât colo
Cu groparii târâș,
Prinși cu chingi.

Procesiunea era uluită
Din ce material o fi coșciugul?
Ori fundul gropii
Ceva de speriat.
Ziaristii cereau mai multă transparentă
Și dădeau vina pe alegerile apropiate.

CERSETORUL DE CAFEA

de Emil Brumaru

Organul Lichtenberg

TOTUL a început ca o transcriere conștiințioasă (neținând cont, nici cît negru sub unghie, nici cît ruj pe dinți, de coloanele strîmte, trăsните vertical), o caligrafie așezată cinstit, întinsă pe spate peste fila vechiului registru comercial de marină (moștenire de la fratele lui Robinson Crusoe), terfelog folosit cu ghiotura de-a curmezișul întregii mele cerșetorii rubricarde. Cafeaua aburise matutin geamurile agere ale încăperii de capricorn. Fotoliul galben îmi înfipsese deja, c-o delicatețe sfruntată (nărav consemnat pînă la sațietate), arcurile frînte în trup, întru dezmeticirea scoarței cerebrablalabe și spre izbucnirea cuvintelor încrucișate spadasin, mușchetărește, în încăierări zemoase-n viclesug: orgolii zgîncelitate ascaridic în tubul arborelui genealogic, nobleți oleagenoase cu vrejuri rumegate-n rînced de-un vulg tîlpîligos și mustind dintre degetele picioarelor desculțe de simț faguri de marmeladă-nervizită, apărarea onoarei unei dantele mototolite în spuma patimei finale sau al unui hău intim de nombril adorat în slava bolții palatine, țifne masculine rezolvate-n nasturii tăiați din cheutorilor adverse și prinși apoi, a bășcălie, pe-un scuipat lansat în văzduhuri, pentru a-i lipi la loc reveni de umilință și batjocură salivară etc... etc... Veșnicul hidrofor torcea a exasperare calmă, terapeutică, echilibrîndu-mi timpanele țîntărite pe dinăuntru de țiuitul țevilor personale. O duminică dăruită de îngeri de-a dura își răsțăța benevol, la sfîrșitul dansului terifiant de canibali și canibale (luni, marți, miercuri, joi, vineri, sîmbătă), trupul de aer înmlăștinat limpede-n raze, carnație clătinită prielnic, fiartă dulce-acrișor în clocotul clopotelor, frumusețe amănunțită și-orînduită fin, asmuțată galagalactionic de-o tocă zvîcnind ciocănele-n călduri pe scîndura lemnului expurgat de sevă păcătoasă. Cernelile fluidizau grohotișuri de consoane. Vocalele bălăceau picioare subțiri, stropind a,e,i,o,u,ă,î!!! Nimeni nu se-aștepta la ce-o să urmeze. Căci, iată, am copiat: „Cînd beam cîteodată prea multă cafea și mă speriam din pricina asta de orice zgomot, puteam să observ foarte precis că mă speriam mai degrabă înainte de a auzi zgomotul; ceea ce înseamnă că auzim și cu alte organe în afară de urechi.“

Coșciugul, care părea unul oarecare
Scînduri geluite și bătute-n cuie de 8
Dărămase câteva cruci
Se ciocnea de turla bisericii
Se bălăbănea prin aer
(Groparii se dădeau jos din pomi
Cu câte-o prună-n gură)
Și după o vreme
Revenea spășit la buza gropii.
Aștepta să i se arunce flori
Și țărână proaspătă.

Femeile iarăși începeau plînsul,
Se perindau prin fața lui.
- la hai, mă, să mai încercăm o dată!
Mai dați niște frînghii,
Apucați dumneavoastră de dincolo
Și să stea vreo doi deasupra, pe el,
Să fie mai greu.
Alții să sară când o atinge pământul,
Să-l contrabalansăm.

Hăt în colo, hăt încoace, cu grijă
Cobora precum hîrzobul spre lumea
cealaltă
Și, dintr-odată, o cutremurare -
Și parcă și un geamăt înăbușit,
Și cu partea mai îngustă înainte,
Ca pe o rampă,
Aerodinamic, țâșnea afară.

Până seara, cu toate tertipurile,
Nu s-a lăsat îngropat.
Acum plutește zurliu pe cer,
Urmând a fi doborât
De vreo rachetă
A marinei de coastă.

CRONICA
EDITIILOR

de
Z. Ornea

Există o istorie a filosofiei românești?

DL. Ion Ianoși, stimat coleg de breaslă și bun prieten, e deopotrivă estetician și critic literar. A trăit, probabil dramatic și cu amaraciune, un fenomen la care a tot meditat. Cărțile sale de critică și istorie literară (cele despre romanul monumental și secolul XX, despre Thomas Mann și Dostoievski, chiar și eseurile sale autobiografice) s-au bucurat de o bună receptare. Dimpotrivă, cărțile sale de estetică, inclusiv *Neartă-Artă* din 1982 și 1985 sau *Hegel și arta* din 1980, *Sublimul în estetică*, 1983, *Sublimul în artă*, 1984, și încă altele au fost puțin sau deloc considerate, deși, citindu-le, știu bine că o meritau din plin. Autorul nostru a înțeles, deci, că prevalența exclusivă, la noi, o au cărțile de și despre literatură. I s-a părut - și este - o nedreptate, pe care dacă nu o poate curma are măcar datoria morală de a o infățișa. Cum altfel decât chiar într-o carte? Așa s-a născut, probabil, cartea d-sale din 1986 *Literatură și filosofie*, pe care i-am publicat-o, ca redactor, la Editura Minerva. Ideea centrală a cărții, care ordona și așeza materia ei, era, firește, că la noi, audiența au avut în filosofia românească, acei gânditori care au fost bivalenti, deopotrivă și mari scriitori. Ceilalți, filosofi puri și care n-au dovedit, în scrierile lor, calități expresive, n-au fost considerați cum se cuvine. Ba chiar, anomalia s-a păstrat și în spațiul filosofilor-scriitori, prioritate, adesea exclusivă, avind-o sectorul literar al operei acestor autori, pe cînd cea pur filosofică a cam fost ignorată sau silită să se mulțumească a sta în al doilea plan. Fenomenul, socotit de dl. Ion Ianoși o ciudățenie nedreaptă, specifică spațiului cultural românesc, e, însă, pînă la un punct, de ordinul firesc. I-am spus-o - oral - și în 1986, cînd i-am publicat cartea, și i-o repet acum, cînd scriu pe marginea ei reeditată, întregită, recompartimentată și altfel intitulată. Nu e o deficiență a culturii noastre preponderent literare și chiar lirică, care nu știe prețui cum se cuvine cănurăria autentică, filosofică de tip enciclopedic, adică efortul cugetător abstract. Fenomenul e datorat, incontestabil, influenței culturii franceze, prevalentă la noi, unde literatura și eseistica interesau iar filozofia pură sau de catedră era cam ignorată. Și, oare, nu a cunoscut aceasta inegalitate de tratament și cultura germană sau, azi, cea americană? Și o anomalie, dacă e o stare generală și generalizantă, devine firescă și, poate, chiar necesară. Dar chiar dacă firesc sau necesar, fenomenul ca atare există și merită să meditam despre el. Încît cartea d-lui Ion Ianoși e nu numai deplin justificată dar chiar absorbantă necesară.

Îi găsesc deplina utilitate și în forma ei nouă (reeditată) sub care iese în lume, la buna, temeinică editură a revistei *Apostrof*, inițiată și condusă de d-na Marta Petreu. Cartea e, acum, intitulată *O istorie a filosofiei românești*. Chiar dacă prezentată, în titlu, în formă nearticulată (*O istorie*), ea este demnă de toată atenția. Și forma ei nearticulată în titlu țintește, onest - de astă dată -, să-și prevină cititorii că nu e o istorie integrală a filosofiei românești ci una nu atât fragmentară cît „de autor“, după, desigur, preferințele, totdeauna subiective, ale celui ce o conține. Dacă ne gândim că se fac auzite, și azi, opinii care contestă istoricitatea filosofiei românești (recent am ascultat o astfel de opinie, rostită apo-

dictic de dl. Gabriel Liiceanu) e aproape un act de curaj să ni se ofere o istorie a filosofiei românești, fie ea și parțială. Mai ales dacă e una realizată de un singur autor, călăuzită de o idee care-i configurează structura. La urma urmei, după *Istoria filosofiei românești* a lui Nicolae Bagdasar din 1940, (desigur altfel concepută, cu implinite propensiuni exhaustive), aceasta, a d-lui Ion Ianoși, așa parțială cum este, e a doua tentativă de acest fel. Și ea dovedește, indiscutabil, că există o istorie a filosofiei românești și că ea poate și trebuie scrisă. Iată că s-a găsit, azi, cineva careși-a asumat misiunea de a o înfăptui, după alt plan și altă concepție decât cele două masive volume din 1972 și 1980 intitulate de-a dreptul *Istoria filosofiei românești*, datorată unui larg colectiv de autori pivotind în jurul Institutului de Filosofie.

Ideea care organizează și coordonează efortul d-lui Ion Ianoși am amintit-o. Să vedem, acum, ce autori a ales pentru a-i exemplifica ideea. În prima ei ediție, din 1986, capitolele erau „De la Neagoe Basarab la Miron Costin“, „Dimitrie Cantemir“, „De la Samuil Micu la Ion Eliade Rădulescu“. Secțiunea a doua a cărții consacră capitolele lui „Titu Maiorescu“, „Mihai Eminescu“, „De la Vasile Conta la Const. Dobrogeanu-Gherea“. Și, în sfîrșit, al treilea capitol se ocupa de următorii cugetători: „De la Const. Rădulescu-Motru la Tudor Vianu“, „Camil Petrescu“, „Lucian Blaga“. Devansînd puțin lucrurile, așa observă că numai capitolul cu discipolii universitari ai lui T. Maiorescu părea, aici, mai puțin la locul lui, dacă raportează la titlul *Literatură și filosofie*. Aceștia (mai ales Rădulescu-Motru, P. P. Negulescu, Mircea Florian, adică tocmai cei mai importanți) ies din limitele artisticității, pe care au și combătut-o, neagreînd-o de fel. Dar sînt, aici, și Ion Petrovici, care, în memorialistică (a scris și o piesă de teatru) și în scriitura cărților filosofice propriu-zise a cochetat cu expresivitatea. Apoi e Mihail Dragomirescu, estetician (autor al *Științei literaturii*, publicată, la Paris, în patru volume), romancier eșuat, critic literar. Vine imediat în prim plan Tudor Vianu, cel mai important estetician român, în tinerețe poet și critic literar, iar D. D. Roșca, prin *Existența tragică*, poate fi și el adesea în vecinătatea celor care chiar dacă n-au fost scriitori, oricum au stat alături de expresivitate. Ceea ce îi unea pe acești cugetători era, în descendența maioreșciană, raționalismul afirmat public și polemic și strădania de a apropia filosofia de știință. Ei reprezintă, în epoca dintre războaie și mai înainte, în continuarea direcției inaugurate de Maiorescu, filosofia de tip obiectiv spre deosebire de cea subiectivă (ca să păstrează o dihotomie propusă chiar de dl. Ion Ianoși) reprezentată de Blaga, Nae Ionescu și toți emulii săi, mai toți depășindu-și, prin valoarea operei, maestrul. A fost, între războaie pînă astăzi, o adevărată confruntare între cele două orientări, ciștig de cauză avînd, deocamdată, cea de a doua. Blaga e, negreșit, autorul unui sistem filosofic la noi, prin cele trei trilogii (a patra, cea cosmologică, n-a apucat să o finalizeze). Dar Rădulescu-Motru nu e, și el, autorul unui sistem filosofic, cu opere de căpătîi? Pînă cînd, oare, va fi deconsiderată cugetarea lui Rădulescu-Motru? Iar Mircea Florian, prin destule scrieri ale sale, dar, mai ales, prin cea postumă,

Recesivitatea ca structură a lumii, carte extraordinară care ne propune o modalitate, negreșit sistemică, de înțelegere a umanului, de ce e mereu ignorat? A cîștigat drept exclusiv de cetate, în filosofia românească, orientarea așa-zicînd subiectivă, atenția reținînd-o exclusiv Blaga, Nae Ionescu (cugetător fără o operă scrisă), Eliade (care, nu cred că e filosof), Cioran, Noica, M. Vulcănescu (cugetător, totuși, minor ca însemnătate). Pînă și un talent oral precum Petre Țuțea pare, rizibil, acum mai important decît, de pildă, alt raționalist cu o operă cu adevărat importantă, precum Anton Dumitriu, și el, din păcate, ignorat. Și, la urma urmei, și Camil Petrescu a fost un raționalist, fiind, ca discipol (da!) al lui P. P. Negulescu, un partizan al orientării obiective în filosofie. Și chiar dacă, în sfîrșit, publicată *Doctrina substanței* e o dezamăgire, totuși, prin luările sale de atitudine în epocă (vezi studiul său despre specificul național) a fost o remarcabilă prezență activă într-un conflict de durată. Nu pot să cred că preferința aceasta de azi se va eterniza. Cîndva, ea va fi reevaluată radical. Dar am avansat prea departe. Mă opresc, ba chiar mă întorc pentru a nota că acest capitol al filosofilor obiectivi, a fost ușurel remaniat în forma cărții de la Editura *Apostrof*. Se începe nu cu Motru (ca în ediția din 1986 de la *Minerva*), ci cu Ion Petrovici, urmînd Rădulescu-Motru, P. P. Negulescu, Mircea Florian, D.D. Roșca și Tudor Vianu. Cum necum, Mihail Dragomirescu, tocmai esteticianul, rămîne necomentat în ambele ediții ale cărții. Ceea ce e înseamnă, de fapt, repetarea sau pironirea într-o eroare. Dar în structura acestui capitol din ediția 1986 a cărții se produce și o altă modificare. Ștefan Zeletin iese de aici cu totul, pentru a fi inclus în cam micul (era să spun anemicul) capitol (15 pagini) din noua ediție a cărții „De la G. Ibrăileanu la Ștefan Zeletin“ în care e comentată și opera sociologică a lui Lovinescu, adică trei dintre cugetătorii care au demonstrat necesitatea sociologică a evoluției moderne a țării. Tot din acest capitol, al 9-lea paragraf consacrat lui Nae Ionescu și discipolilor săi (exclusiv Noica) e desprins de aici, devenind - intrucîtva extins - în noua ediție, un capitol distinct, intitulat „De la Nae Ionescu la Emil Cioran“. E o dispunere mai potrivită a materiei, care are meritul de a pune în evidență personalități importante și scrieri proeminente. Nu uit să menționez că întreg comentariul - la Nae Ionescu și Cioran mai ales - e adus la zi, fructificînd puncte de vedere mai pronunțat puse în evidență (de pildă, cazul, dovedit, al plagierilor de care s-a folosit Nae Ionescu sau adaosurile provenite din interviurile - publicate - ale lui Cioran). Și mai sînt și altele în cadrul paragrafului despre Mircea Eliade. O idee nouă care apare, acum, în ediția cărții de la *Apostrof*, este aceea a disputei între cei ce au pledat, între războaie, și mai înainte (Ibrăileanu, Lovinescu, Zeletin) pentru necesitatea europenizării organismului românesc. Se profilează, astfel, măcar în subtext, ideea disputei cu tradiționalismul interbelic osificat. Simplificînd lucrurile, cu excepția lui Rădulescu-Motru (deși Motru a inițiat și condus după război revista *Ideea europeană*), adepții filosofiei de tip obiectiv au fost antitraditionaliști și europenizanți, pe cînd cugetătorii subiectivi au fost tradiționaliști, in-

cepînd cu Nae Ionescu și Nichifor Crainic (din păcate, regretabil, acest autor rămîne netratat în carte, deși a fost, indiscutabil, un doctrinar și un scriitor). Excepție a făcut - și e iar regretabil că ideea nu e explicit demonstrată - Emil Cioran în *Schimbarea la față a României*. Un capitol distinct, amplu cît o micromonografie (90 de pagini) e consacrat lui Const. Noica. E, sînt sigur, cea dintîi analiză monografică a operei și a vieții cărturarului. E, așa spune, contribuția esențială a autorului la această a doua ediție, remaniată și adăugită, a cărții sale, din 1986. Sigur că Noica s-a voit numai filosof, a respins - cu huiet - literatura și critica literară. Dar e incontestabil, are dreptate dl. Ion Ianoși, că artisticitatea e o trăsătură a multor cărți ale filosofului. Examenul e atent și, pronostictez, deschizător de drumuri. Iar analiza știe să releve diferitele compartimente ale unei opere cu multe încrângături, punînd chiar ordine între ele și în ele. De acum încolo, orice exeget al operei lui Noica va trebui forțat să pornească de la clarificările ordonatoare ale d-lui Ion Ianoși. Nu este aici locul să intru în detalii. Dar socot că nu se acordă suficientă atenție relației strînse dintre naționalismul ceaușist și posibilitatea publicării, chiar a bunei receptări, a ciclului volumelor lui Noica, intitulate de dl. Ion Ianoși naționale. În sfîrșit, nu e pus cum se cuvine în valoare antieuropenismul ceaușist și o scriere cum e *Scrisoare către un intelectual din Occident* și ea pomit antieuropenizantă, pe linia, de fapt, a continuității direcției tradiționalismului interbelic, atît de cultivat de Nae Ionescu și Nichifor Crainic. Și, nu incape îndoielă, aici sînt detectabile și lecturi ale unor convingeri de tinerețe ale filosofului. Dl. Ion Ianoși afirmă că acest examen comparat dintre opera lui Noica și legalul de tinerețe nu poate fi amînat la nesfîrșit. Nu era, oare locul acestei analize comparate chiar în micromonografia semnată de dl. Ion Ianoși?

Reeditîndu-și, de fapt, cartea din 1986, prin recompartimentare și întregire (mai ales, repet, capitolul despre Noica), rămîn cu aceeași impresie remarcabilă, avută și la intîia ediție. Regretabile sînt, aici, absențele (unele posibile de integrat chiar pe ideea centrală a acestei istorii a filosofiei românești). B.P. Hasdeu, M. Dragomirescu, Mihai Ralea (cu o analiză temeinică), Anton Dumitriu. În acest fel se mai echilibra raportul dintre orientarea obiectiv raționalistă și cea subiectivă. Și cum să accept absența unei analize a operei filosofice a lui A.D. Xenopol și aceea a lui Dim. Drăghicescu, și ei descendenți maioreșcieni? Mai sînt și alte absențe, tot atît de acuzate. Dar prezențele analizate sînt bine conduse, bine gîndite și bine puse în pagină. Să ne mulțumim cu ceea ce ni s-a oferit (în această a doua ediție a cărții, remaniată, adăugată și altfel intitulată) pentru că darul e de mare preț.

Reîntîlnirea cu Țepeneag

IN ZIUA de 30 decembrie 1989, în biroul lui Mircea Dinescu de la Uniunea Scriitorilor, era o agitație post-revoluționară care amintea de filmele cu Lenin la Smolnii, un du-te-vino de nedescris. Printre cei de acolo era și D. Țepeneag, pe care nu-l mai văzusem de cincisprezece ani și mai bine, răstimp în care el trăise în Franța ca exilat obligat. Ne-am strîns mîinile și atît, ca și cum ne despărțisem ieri, fără efuziuni nelalocul lor. Mi-a spus că se afla în București de o zi, după o călătorie prin Europa pe un traseu întortocheat, nu lipsit de peripeții. Venise ca însoțitor al unui transport de medicamente, de fapt ca interpret al medicului francez care însoțea transportul. Trecurăm apoi, îndemnați de Dinescu, în sala cu oglinzi, unde urma să ne întîlnim cu un grup de politicieni francezi, printre care și Roland Fabius, fostul prim-ministru. La un moment dat Țepeneag mă trase deoparte și mă întrebă abrupt dacă omul cu barbă colilie, care apare la televizor în spatele lui Iliescu, nu mi se pare că seamănă cu unul Gelu Voican, trebuie să-l fi cunoscut, se învîrtea pe vremuri pe lîngă onirici, pe undeva pe la margine. Sau te pomenești că o fi chiar el? - Da, e chiar el, i-am răspuns,

nu „seamănă“, ci e chiar el, lucru sigur. - Măi, să fie, făcu Țepeneag, pîi atunci înseamnă că aici a fost chiar revoluție, numai în revoluții se văd salturi din astea, de țîșnește cîte unul de unde nu te aștepti. Oricum, dacă e Gelu, continuă Țepe, surîzînd fin, ați pornit bine această treabă, adică revoluția, să fie într-un ceas bun! Și pentru că tocmai se adusese șampania am ciocnit un pahar.

ACESTA a fost momentul reîntîlnirii mele cu D. Țepeneag, după lunga lui absență din țară ale cărei urmări a dorit să le lichideze cît mai iute. În cei șapte ani ce vor urma, a venit în România cît de des a putut, a publicat în reviste, a luat parte la colocvii, mese rotunde etc., a dat interviuri, a făcut să-i apară, la diverse edituri, cam tot ce nu putuse publica în țară în anii de interdicere. Nu a înțeles să se reintegreze numai protocolar, ca alții, în viața intelectuală și publică, ci să participe la ea ca orice confrate din interior. *Reîntoarcerea fiului la sînul mamei rătăcite*, cartea în care strînge o parte din publicistica de după '89, este concludentă în această privință. Este în ea un criticism pornit clar *dinăuntru*, ca perspectivă, o asumare a

privirii critice din raza căreia pe sine nu se exclude. Este rar cazul său, dacă nu unic, în mediul nostru, unde nimeni nu este dispus să admită că ar fi putut greși, vreodată, cît de cît. Este însă adevărat că, nemenașîndu-se, nici pe alții nu-i cruță, ci dimpotrivă. Sarcastic, neconcesiv, duce polemica la duriități extreme, este umoral și de aceea lipsit de tact și de tactică, chiar dacă are în fond dreptate. De aici ostilitatea, adversitățile care nu-l prea ocolesc. Pe unele le-a dobîndit recent, altele sînt reactivate după ce ani lungi fuseseră ținute în „adormire“. Și n-ar fi nimic dacă nu i-ar prejudicia, cîteodată, opera de prozator, expunînd-o unei receptări inechitabile, ca să nu spun răuvoitoare. Iată, în cazul ultimei cărți, romanul *Hotel Europa*, operă complexă și de mare suflu, bine primită de cei care au comentat-o, dar care au fost prea puțini. Și fiind puțini nu au

putut conferi apariției proporțiile meritate de eveniment. Alt lucru însă în Franța unde aceeași carte, publicată în traducere, a stîmuit mult mai mare interes decît în țara de baștină a autorului (v. în acest sens și grupajul de extrase reprodus în pagina 11).

La 60 de ani, cîți a împlinit la 14 februarie, Dumitru Țepeneag scrie în forță la volumul II al romanului *Hotel Europa*, operă de anvergură a sa și a prozei românești contemporane. Îi urez să o încheie la termenul pe care l-a fixat și să ne dea în continuare altele, cît mai multe.

Gabriel Dimisianu

Un roman „extrem-contemporan“

HOTEL EUROPA, roman foarte înșelător, se citește pe nerăsuflăte, întrucît pare o carte despre anii postdecembriști și, la un prim nivel, el este și așa ceva. În realitate, însă, *Hotel Europa* exemplifică, în mod strălucit, „L'Extrem-contemporain“, manifestul cu repercusiuni existențiale, ontologice și estetice lansat, acum zece ani, de grupul de scriitori aflați în jurul revistei pariziene *Poésie* (din care face parte și Dumitru Țepeneag). Romanul ilustrează, mai întîi, sensul prim al acestui „Extrem-contemporan“, dezvăluindu-ne, într-un mod aparent haotic, ceea ce este atît de contemporan, „atît-de-cu-noi-in-același-timp“, încît nu-i putem percepe cu adevărat chipul. *Hotel Europa* constituie, în această intenționalitate, un fals roman realist, chiar hiper-realist, adică grotesc, îngroșat (precum hiper-realismul din artele plastice americane). Tot pe linia acestui prim sens al „Extrem-contemporanului“, asistăm la scrierea unui roman, care nici el nu se conturează prea bine, căci abia acum se face, cu noi și în fața noastră, pe măsură ce executăm lectura facerii lui. Abundă săgețile intertextuale sarcastice, de ultimă oră, săgeți trimise în toate direcțiile, fapt care, desigur, scandalizează și irită (ceea ce, evident, D. Țepeneag și urmărește). Dar aici și „narratorul, mai bine zis autorul“ se persiflează cu o cruzime narcisică, semănînd, în gesticulația lui terapeutică și histrionică, exorcizînd absurdul, cu personajele urmuziene ale lui G. Ciprian.

Dar *Hotel Europa* are, de fapt, cu totul altă miză. Și aceasta e demascată prin prezența leitmotivică, de coșmar, tot mai accentuată pe parcurs, a „vulturului cu aripile desfăcute“, aflat în plin zbor. Or, vulturul este, aici, una din cele „patru fapturi“ emblematice care îl anunță pe ultimul călăreț al Apocalipsei: Moartea însăși. Se materializează astfel și al doilea sens, eschatologic, al „Extrem-contemporanului“: întîlnirea cu limita, ajungerea la capul Finister, sfîrșitul timpului. De aceea, personajele și discută despre un „apocalips axiologic“, pomînd de la semnificația simbolică, arhetipală, a

potopului, ca și despre eventualul sfîrșit al exilului pe pămînt (căci primii oameni au fost deportați aici ca într-o „colonie penitenciară“) sau despre fundamentarea ontologică a unei „morale proiective“, a unei „morale ecologiste“, soteriologice, deoarece „de la bun început omul a fost împotriva naturii. Era o specie artificială, adică silită să recurgă la artificial, să nu fie în armonie cu natura și, mai grav, încetul cu încetul să strice echilibrul inițial din care el era, prin definiție, exclus“.

SI, în tot acest timp al „Extrem-contemporanului“, ca în celebrul roman al lui Buzzăti, un eveniment esențial, neliniștitor, simptomatic, dă să se închege: „Mi se pare că văd un călăreț la liziera pădurii. Dispare însă repede, printre arbori“ sau: „Acolo, sus pe cer. Drăcia aia rotundă care se apropie, coboară învîrtindu-se în jurul ei înseși...“ sau, iarăși deasupra pădurii, pe cer, o diră albicioasă persistentă ori un punct argintiu insolit. Sînt, desigur, și alte simptome, în primul rînd acelea anunțate de bestiarul cărții: capra sau femeia cu chip de capră, peștele și, întotdeauna, vulturul, semne ale tofaniei, simboluri „care acoperă o realitate mult mai gravă, mult mai amenințătoare“ decît aceea cotidiană care ne distrage atenția. Alte indicii: învierea moartei violate sau poștașul-heruvim căruia îi cresc aripile neîncetat sau catedrala din „capitala Europei celei mari“, a cărei masă uriașă de piatră „stătea să se prăvăle“. Și, iarăși, la urmă, avertismentul fundamental, ce ne sosește și pe căile audiovizuale cu care s-a obișnuit omul contemporan: „Sus, pe cerul televizorului, zboară planar un vultur“. În atmosfera hiper-realistă, „vulgară“, se infuzează, încet, încet, abil calculat, un sacru tot mai dens. Începe „balul final“, o psihodramă sacră: „Nu mă uit, dar știu că cerul, deasupra pădurii, e luminat ca la teatru“, iar pe fundalul cerului albastru se va proiecta Apocalipsa, adică revelația: „N-o să întîrzie mult“. Pentru că îngerului-poștaș i-au crescut aripile aproape cît tre-

buie, ca să poată reveni aducînd vestea. Poate că va fi o Bunăvestire.

Se știe încă prea puțin că D. Țepeneag are un dublu francez: Ed. Pastenague, pasionat cunoscător al filosofiei, traducător al lui Hegel și al celebrei monografii hegeliene a lui Kojève (ecouri ale activității dublului său se pot detecta, de altfel, în *Hotel Europa*, în creionarea acelei „morale proiective“, deasupra căreia stă, ca judecător, însuși Dumnezeu, adică „un stăpîn fantasmatic și acaparator“ al omului). Vorbînd în termeni hegelieni, deci, D. Țepeneag reprezintă o conștiință artistică accentuat scindată, o „conștiință nefericită“, întrucît extrem de pretențioasă și severă cu sine, maniacal aplecată asupra procesului de creație. Scriitorul se ia pe sine și ia, simultan, romanul ca obiect de (auto) analiză și (auto) ironie. De aici subtila, bine calculată structură muzicală, leit-motivică, a prozei sale, precum și perspectiva dedublă din care poate fi receptată. Astfel, la un prim nivel, *Hotel Europa* reprezintă un excelent roman picaresc, înșelător, de un scriitor aflat în exil, pe măsura execuției lecturii noastre, cu așa-zii „exilați“ estici în „faimosul Occident, acum botezat metonimic Europa“. Dar, treptat, treptat, cartea aceasta se metamorfozează într-una despre exilul uman pe pămînt. Acest al doilea nivel l-ar fi interesat pe C. G. Jung, întrucît concretizează un celebru mit modern, acela al obiectelor zburătoare neidentificate. *Hotel Europa* abundă în viziuni și coșmaruri cu „mașini zburătoare“ sau cu păsări emblematice - toate semnalînd posibili mesageri de Dincolo. Avem de a face, cum spune Jung, cu *psihologeme*, adică cu reprezentări psihice arhetipale ale așteptării și speranței metafizice într-un eveniment eschatologic. În acest sens trebuie înțeles marele leit-motiv coșmaresc al cărții - vulturul care se rotește, ținînd un pește mare în gheare - adevărat simbol mesianic și christic.

Ion Vartic

Dorin
Tudoran

PUPAT TOȚI
PIAȚA
UNIVE'SITĂȚI

Cărțile dalbe, cărți...

(IV)

DL. Mihai Pelin crede că „Securitatea a reușit să se mențină într-o interesantă și enigmatică neutralitate“, atât față de confruntările dintre anumite tabere din lumea scriitorilor și artiștilor cât și față de coliziunile dintre cele două direcții majore din aceeași lume - *Direcția națională* (cu ghilimele) și *Refuzul imixtiunii ideologiei de partid în literatură* (fără ghilimele). Am rezerve serioase față de acest diagnostic.

Mai întâi, chiar să fi dorit, Securitatea nu putea păstra o asemenea neutralitate, atâta vreme cât, în multe momente importante, încleștarea avea loc între o direcție de gândire ce refuza pretențiile aberante ale dictaturii și o altă direcție, ce făcea tot posibilul să câștige bunăvoința dictaturii. Presiunile și ordinele venite de sus, de la înaltul eșalon politic, nu puteau fi de natură să invite Securitatea la neutralitate. Fie prin nivel instituțional (tactică și strategie determinate de ordinele venite de sus), fie prin cel personal (inițiative ale unor ofițeri trup și suflet de partea dictaturii), Securitatea n-a rămas neutră.

În al doilea rând, mă îndoiesc de diagnosticul dlui Pelin datorită deja menționatei duble selecții a documentelor puse la dispoziția echipei conduse de Domnia sa. Ce interes ar fi avut ofițeri de securitate să lase urme ale lipsei lor de neutralitate? Cum se simțise, de o vreme, că se apropie un anume sfârșit, nu încape nici o îndoială că s-au luat măsuri „profilactice“ repetate, atât la nivel de instituție, cât și din inițiative personale. Dl Pelin judecă - și în principiu, bine face - doar pe baza documentelor ce i-au

fost puse la dispoziție. În același timp, tocmai datorită „filtrării“ documentelor respective, s-ar fi impus o prudență mai accentuată în oferirea certificatelor de bună purtare emise pe numele Securității.

În al treilea rând, dl Pelin este unul din contemporanii micilor și marilor evenimente de care sunt legate documentele incluse în acest volum al „Cărții Albe a Securității“. Dacă obligația profesională îi impunea, repet, să-și bazeze concluziile pe documentele consultate, nu cred că ar fi fost o încălcare a deontologiei profesionale dacă ar fi apelat și la propria-i memorie. Or, îmi este imposibil să cred că Domnia sa nu își amintește cât de evidentă a fost, deseori, tocmai lipsa de neutralitate a Securității față de confruntările din lumea literar-artistică a deceniilor în discuție. Consultarea presei acelor decenii ar fi suficientă spre a ne împropăta memoria.

Despre ce neutralitate poate fi vorba, când Securitatea pune la dispoziția unor reviste ale neoproletcultiștilor documente care să fie folosite împotriva celorlalți? Așa-zisul jurnal al lui Ion Caraion, fișele de Securitate pe care a fost însălat un serial din „Lucefărul“ etc., infirmă teoria acestei neutralități. Documente ale acestui volum oferă imaginea cooperării directe între organele de Securitate și unii dintre neoproletcultiști, mă refer nu doar la aspectul *informativ*, dar și la cel *operativ*. Aproape fiecare articulație majoră a cabalei este lizibilă. Să luăm un fir.

Apar „propuneri“ și „sugestii generale“ oferite Securității de agenți și informatori ai ei. Se înregistrează acțiuni „ce traduc în viață“ unele din aceste recomandări. În sfârșit, sunt semnalate chiar

și spiritul stahanovist, elanul spargerii de norme, care alertează vârfuri dintre cele mai înalte din piramida Securității. Astfel, documentul cu nr. 259, semnat de lt. col. Munteanu la 22 februarie 1982 și purtând caracter strict secret, semnaleză rezerva multor scriitori față de materialele publicate în revista *Săptămâna*, „prin care se încearcă demascarea lui Virgil Ierunca, Monica Lovinescu și Ion Caraion“. Se indică și pericolele unei asemenea operații: „Se susține că acuzațiile lansate, fără o acoperire reală, sunt de natură să întărească pozițiile celor vizati și, implicit, să compromită pe cei care le-au lansat. În asemenea condiții, credibilitatea emisiunilor realizate de grupul Monica Lovinescu poate deveni mai mare pentru ascultătorii din țară“. Lt. col. Munteanu indică și soluția ieșirii acestei operațiuni din impas: „Această acțiune ar putea fi productivă, dacă ar fi dusă de o personalitate literară, și mai puțin de Eugen Barbu, care s-a dovedit vulnerabil în disputa sa cu Monica Lovinescu.“

Trecând peste amuzamentul că (nici) ofițerul de Securitate nu-l considera pe E. Barbu o personalitate literară, iată cum reacționează generalul Iulian Vlad în fața acestui semnal de alarmă: „Tovarășe general Bordea, tovarășe colonel Ștefănescu, tovarășe locotenent-colonel Merce, din punctul de vedere al intereselor operative de securitate, acțiunea este, pe fond, pozitivă.“ În traducere din română în... română - „Dați-i bătaie, băieți!“ Dar, „Ca mod de realizare a serialului ar fi, însă, unele lucruri de discutat. Trebuie avut grijă cine și cum este afectat de publicarea însemnărilor respective. Apoi, noi nu trebuie să ne lăsăm antrenați de Eugen Barbu, care, desigur,

urmărește și interese proprii în această chestiune.“

Nu de neutralitate mi se pare că e vorba aici, ci de grija ca operațiunea să nu scape de sub control, să devină cu totul jenantă - cum a și devenit, de altfel. Și-apoi, limpede ca lumina zilei, dacă dl Vlad recunoștea că E. Barbu urmărea „și interese proprii“, înseamnă că, implicit, existau și... celelalte interese „în această chestiune“, nu? Așadar, în situația în care trebuia dat cu neoproletcultiștii în ceilalți - fie că aceștia din urmă trăiau în țară ori în afara ei - pe fond, cum zice dl Vlad, asemenea acțiuni comune cu caracter *operativ* erau mai mult decât binevenite. Important era însă ca imaginea Securității să nu aibă de suferit, sau, în limbajul sibilinic al „neutrului“ domn Vlad: „De asemenea, maniera de preluare a materialelor nu trebuie să dea, în nici un mod, prilej de a prolifera idei, ori de a se face aprecieri necorespunzătoare cu privire la lucruri ce afectează interese de ordin general.“

Limpede: Securitatea folosea -*informativ și operativ* - neoproletcultiști, în realizarea intereselor „de ordin general“. La rândul lor, aceștia foloseau Securitatea pentru a-și atinge „interese proprii“. Oameni ca generalul Vlad aveau grijă ca balanța între cele două categorii de interese urmărite să nu se incline prea evident de partea celei de-a doua. Așadar - cârdășie. Și nu cârdășia mă cutremură, ci neutralitatea ei... *operativă*.

De echidistanța acțiunilor *informativ*, ce să mai vorbim? Zici delatțiune, zici neutralitate. Zici racolare și folosire de agenți, zici echidistanța.

Ecouri în presa franceză

LA câteva luni de la publicarea versiunii originale, la Editura Albatros, romanul *Hotel Europa* de Dumitru Țepeneag a apărut în traducerea lui Alain Paruit la editura pariziană POL, bucurându-se de un mare succes de critică. Redăm mai jos doar câteva fragmente din multele recenzii și cronici apărute în presa franceză.

*

„Zidul a căzut, Ceaușescu a murit, minerii sînt, de-acum, istorie, iar publicul francez care a trăit efectiv serialul „revoluției“ române mai e interesat de viitorul românilor cam tot atît cît pisica lui Dumitru Țepeneag din ultimul roman al stăpînului ei. Asta pentru că *Hotel Europa* e scris în limba maternă a autorului, iar această întoarcere la obirșii nu poate decît să-i displacă unui pisoi cazanier care nu miorlăie decît în franceză. Nu e o întimplare, așadar, dacă soția naratorului - romancier român exilat în Franța, care seamănă cît se poate de bine cu autorul - se numește Mariann. Ceea ce înseamnă că doamna e o franțuzoaică get-beget: nu pricepe din situația românească decît ce vrea ea, adică mai nimic. Principala ei ocupație, cel puțin în prima treime a romanului, pare a fi mai degrabă aceea de a-l abate pe romancier de la opera lui.“ (Bertrand Leclair, *Les Incorruptibles. Livres*)

*

„Este «povestea unui scriitor exilat, pe cale să îmbătrînească», trăind la Paris, alături de o soție franceză și o pisică siameză, care nu se sfiesc să intervină ironic în creația sa.

De asemenea, este povestea unui romancier care se străduiește să părăsească Parisul pentru Bretania,

ținut de basme și legende ca și România, ca să scrie în românește un roman al cărui erou se numește Ion, care se străduiește să părăsească Bucureștiul ca să ajungă la Paris și care reușește s-o facă după o lungă «rătăcire» bogată în aventuri «rocamboliste» în cursul cărora va fi traversat oniric cîteva din marile capitale ale Europei.

(...) E mult de cînd n-a mai apărut un roman atît de nostim, care te duce uneori cu gîndul la Swift, la Sterne ori la Diderot (o spun cu titlu informativ și-i adaug pe John Cage și pe Marcel Duchamp care sînt citați, pentru ca cititorul să se poată orienta).“ (Daniel Oster, *La Quinzaine littéraire*)

*

„În *Hotel Europa* [Dumitru Țepeneag] e în același timp autor, narator și om obișnuit. Ca autor are nu puține ambiții. Dar trebuie să scrie împreună cu omul obișnuit: acest un metru optzeci de carne care îmbătrînește, se ridează, face burtă și obosește tot mai ușor. Astfel se face că autorul, chiar cînd e presat de o iminentă dorință de a scrie și cuprins parcă de geniu, cînd vede scene antologice, cînd aude dialoguri admirabile, se vede nevoit să lase jos stiloul, să cedeze în fața omului cuprins de lene, care cască și se întinde. N-are chef de nimic, cel mult să facă o baie ori să bea ceva. Și nimic nu avansează. Naratorul, care așteaptă să-i vină rîndul, freamătă de nerăbdare (...) *Hotel Europa* nu e doar o lecție de istorie, o indispensabilă aducere aminte, este și o frumoasă reflecție asupra scrisului, asupra importanței romanului. Miracolul e că de la prima și pînă la ultima pagină, această carte atît de întortocheată rămîne fluidă, lizibilă pînă și în incertitudinile ei. (Daniel Martin, *Magazine Lire*)

„Ca și cum ar fi orbit de picarescul proprii povestiri, Țepeneag se lasă-n voia ei, nu controlează clipă de clipă harababura din hotelul său supra-populat, metaforă dureroasă a unei lumi minate de egoism, indiferență și lipsă de înțelegere. Naratorul, cu delirurile sale și umorul lui feroce, cu simțul autoderiziunii, ne face să împărțăm amarăciunea pe care i-o inspiră această învălmășeală de coșmar.“ (Edgar Reichmann, *Le Monde*)

*

„Luați, de la librarul dumneavoastră, expresul de București și coborîți la hotelul Europa.“ (Didier Jacob, *Le Nouvel Observateur*)

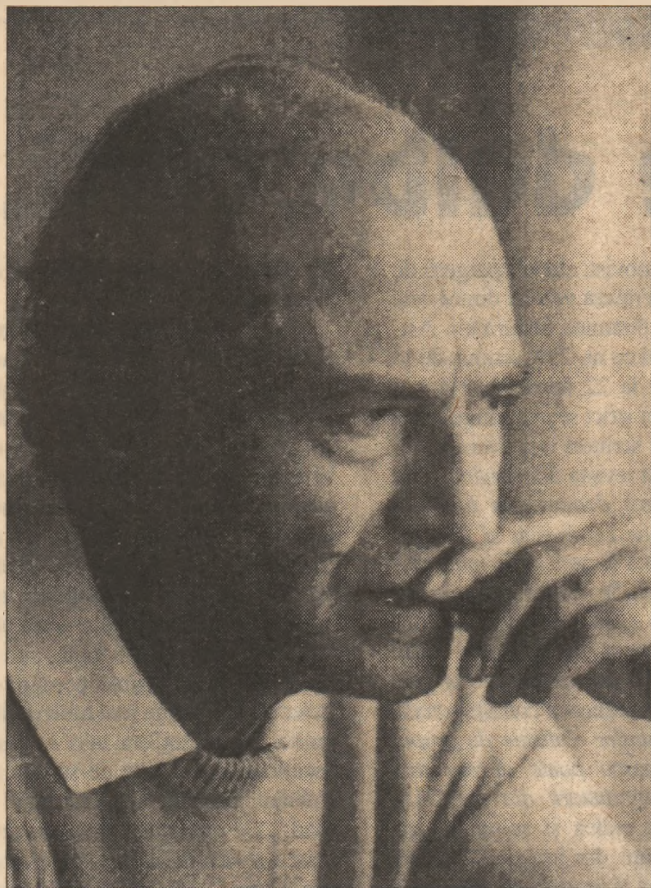
*

„Periplul lui Ion Valea de la București către Normandia, trecînd prin Timișoara, Budapesta, München și Strassbourg se confundă cu o meditație despre atmosfera grea, *fin de siècle*, care copleșește batrițul continent. (...)

Nu ne rămîne decît să sperăm că numeroși clienți vor veni grabnic la recepție, în *Hotel Europa*. Timpul petrecut aici este memorabil.“ (Eric Naulleau, *Les Matricules des Auges*)

România literară 11

Scrisori printre gratii

Odyseas ELYTIS

generație pe care, datorită vremurilor neprielnice, l-am întâlnit atât de târziu și tânărul său secundant, poetul Vasile Igna, care s-a dovedit a fi și el, spontan, nu numai un profesionist impecabil dar și un prieten minunat. Ei au acceptat oferta propusă asumându-și multe riscuri pe parcurs pentru a duce proiectul, cum se spune, la bun sfârșit, deși un bonz al puterii care naviga și în ierarhia politică și în viața literară a cerut scoaterea manuscrisului nostru aflat la tipografie pentru a-l înlocui cu propria sa

cu ceva siguranța statului de atunci. Totuși, scrisoarea a fost confiscată iar doamna Ivanovici a trebuit să se reîntoarcă umilită și timorată la București. Din acest episod umilitor au rezultat două efecte: familia Ivanovici a plecat definitiv din țară stabilindu-se în Grecia, cultura noastră pierzând o strălucită personalitate a generației tinere de atunci. În ce mă privește, l-am deconsiliat pe Elytis de a mai veni la București, cum dorea, pentru a nu dăruia astfel, prin simpla sa prezență, o credibilitate nemeritată unui regim politic delirant.

...Mă întreb, care ar putea fi actualitatea acestui gen de mărturie, pentru cititorul de astăzi, cum îl știm, asaltat de alte dileme. Psihiatria ar putea fi ispitită dacă nu să sancționeze printr-un diagnostic sever cel puțin să privească cu suspiciune viețile paralele, semi sau total clandestine pe care atâția dintre noi - în mod sigur, cei ce alcătuim cercul oamenilor cărții, - am fost nevoiți să le fabricăm în funestul despotism anterior.

Am zidit, cum s-a priceput fiecare, ferestrele și porțile intimității noastre, baricadându-ne înăuntru ca într-un sanctuar sau, pentru cine preferă alternativa, ca într-o cetate asediată, cu amintirile zilei de ieri și speranțele zilei de mâine, pentru a ne satisface acuta nevoie de tandrețe, de comunicare și bucurie, visând împreună cu cei dragi, prietenii mai vechi sau mai noi pe care ni i-a dăruit, generoasă, soarta.

Iordan Chimet

Atena, 23 septembrie 1974

Iubite, prieten,

Vă mulțumesc din toată inima pentru magnificul volum¹⁾ pe care ați avut gentilețea de a mi-l trimite. E o realizare care m-a uimit atât din punctul de vedere al originalei sale compoziții, cât și din cel al perfecte concordanțe cu spiritul modern european. Vă felicit din toată inima și vă asigur de a vă sta oricând la dispoziție.

Cu toată sinceritatea,
Elytis

¹⁾E vorba de „Antologia Inocenței“

Atena, 6 noiembrie 1974

Cher Ami

Mulțumesc pentru amabila dumitale scrisoare. Proiectele dumitale sunt magnifice și de un nivel foarte înalt. Te felicit! Ce păcat că nu cunoști limba greacă! Traducerile din opera mea - mai ales cele în limba franceză - sunt foarte nereușite. Cine știe, poate ai fi putut găsi în poemele mele ceea ce ai nevoie. Pentru moment îți trimit câteva extrase dintr-un volum epuizat - la voia întâmplării. Cât în ceea ce privește desenele mele, din nfercire, nimic nu pare să fie util pentru proiectul dumitale. Am colegi care ar putea eventual sluji planului dumitale, ca și o planșă cu ideograme personale, dar cum să procedăm? Pentru a realiza diapozitivele color și copiile respective e nevoie de mult timp: eu sunt atât de prins acum mai ales după reîntoarcerea Democratiei în țara mea. Nu văd nici o posibilitate înainte de februarie, căci voi lipsi, între timp, din țară. Domnul Jannis Moralis acceptă cu bucurie să colaboreze la proiectul dumitale. Cu ocazia de astăzi îți trimit o copie a foarte frumoasei lucrări realizate de cel mai mare pictor al nostru Yannīs Tsarouchis pentru volumul meu intitulat „So-

leil Premier“. Îți trimit (C) căci eu de toate drepturile.

Pentru Seféris îi vei putea scrie doamnei Mare Seféris, 20 strada Agras, Atena
Cu cele mai bune urări,
Elytis

Atena, marți 26 ianuarie 1982

Cher Ami

Păstrez scrisoarea dumitale ca o mărime emoționantă și prețioasă a eficacității care o poate avea poezia pe planul apăsării inimilor sensibile, indiferent unde s-ar afla. În ce mă privește eu știu că au fost necesare întreaga dumitale iubire și încăpățănare pentru a mă putea apropia de avariații Români. Îți rămân recunoscător.

Fie ca să rămână întotdeauna, pe acest pământ, suflete care să nu urmărească după propriile dumitale cuvinte, decât frumusețea secretă a lucrurilor.

Toate urările mele,
Elytis

17 februarie 1982

Cher Ami

Țin în mâini scrisoarea dumitale care, ca într-un calendar, îmi urmăresc ziua nașterii operii mele într-o carte în limbă română, și prin ea, în sufletele câtorva prieteni însetați de adevărată libertate. Iată încă un document pentru anii ce vor veni. Adăugați ca înțelegere de care dai dovadă în privința proiectelor mele poetice mă mișcă nespus. Te asigur - și nu exagerez - că nu există nimeni, nici chiar la mine în țară, care să îți capabil ca dumneata să pătrundă în profunzimea operei mele și să dea dovadă în același timp de atâta delicatețe a spiritului. Cu excepția unui american rătăcit, care s-a instalat de multă vreme în insula Paros, și unui francez din Maroc, nimeni n-a reușit să surprindă atât de bine ca dumneata lucrurile realmente revoluționare și angelice ale poeziei mele. Îți sunt recunoscător. Și voi foarte fericit să ne întâlnim într-o zi în Atena, întrucât proiectele mele de a vizita Bucureștiul par irealizabile.

După scrierea a mii de scrisori, eu acum la capătul puterilor. Singurul lucru care mă interesează este să am timpul (forța necesară) pentru a scrie încă vre câteva poezii. Dar nu! Mai trebuie pe de supra și să am de-a face mereu cu editorii, traducătorii în stare să mă înțeleagă bine. Ah, de-aș avea în fiecare țară câte un Iordan Chimet, cât de simplă și fără probleme mi-ar fi viața?

Fii binecuvântat!

Al dumitale,
Elytis

CORRESPONDENȚA cu Elytis a început în chipul cel mai banal cu putință: la începutul anului 1974: i-am scris solicitându-i un poem de tinerete pentru a-l include în noua ediție a *Antologiei Inocenței* pe care o pregăteam pentru Editurile Gallimard și Suhrkamp. Mi-a răspuns imediat, da, era încântat de a participa la un manifest liric dedicat Inocenței într-un veac al Violentei... Am considerat episodul încheiat, am inclus poemul în proiectul de sumar al viitoarei ediții și am continuat să scriu celorlalți, posibili, noi colaboratori ca și celor aflați în prima ediție românească. Nu știam la ce corvoadă mă înhămasem, obligația de a trimite câteva sute de scrisori peste hotare în condițiile suspiciunii permanente din anii '70: ceea ce fusese la început o bucurie, se transformase foarte curând într-o caznă, pentru a deveni în final o pedeapsă... Dar episodul nu se încheiasă cum credeam: Elytis a continuat să-mi scrie, să se intereseze de soarta cărții în care-l implicasem, mai târziu de soarta mea. Îmi comunica proiectele la care lucra, ca și cele pe care le abandonase pentru că nu le lasase să se coacă suficient; descopeream cu uimire amândoi, de la o scrisoare la alta, că aveam nevoie unul de altul, fără a ști bine când relația inițială de colaborare se cristalizase în final în miracolul unei prietenii.

Îmi dăduse tot ce-i cerusem și mai mult decât atât: mă invita la Atena, neștiind că toate încercările mele de a obține un pașaport - mai exact, o viză de ieșire, căci pașaport aveam, aproape, cu toții - erau întâmpinate cu același refuz sec, fără explicații. Cunoștea destule despre situația reală din România ca să fie, cum am mai spus-o, îngrijorat de soarta mea și să-mi comunice temerile sale prin prietenii săi - sau ai mei - care veneau la București. Dorea să mă ajute, dar cum? era, cum știm, o situație fără ieșire, un cerc vicios. Simțeam nevoia de a-i exprima, la rândul meu, simpatia și recunoștința mea, dar ce i-aș fi putut eu dăru? Poate, o carte, propria sa operă tradusă în limba română. Am încercat, editurile bucureștene au refuzat, fără multe vorbe, oferta mea, nu știau sau nu luau în seamă vestea cunoscută de toate mediile literare europene, chiar și de cele din România, că era foarte apropiată, în acel an sau în anii imediat următori, acordarea Premiului Nobel marelui poet helen. Într-adevăr a devenit laureat Nobel în 1979.

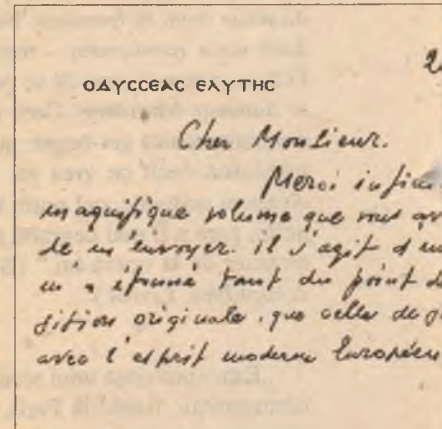
Am insistat, totuși, și bine am făcut: am avut noroc cu admirabilii editori de la „Dacia“ clujeană, Al. Căprariu, coleg de

traducere.

Deși timpurile erau neprielnice, Căprariu și Igna și-au demonstrat și spiritul de solidaritate culturală - întâlnit astăzi, parcă, tot mai rar - dar și inteligența și curajul de a manevra cu abilitate pentru a publica volumul dorit. Ce a însemnat pentru proaspătul laureat al Premiului Nobel apariția volumului „Iar ca sentiment un cristal“ (titlul inițial a fost un distih al poetului „Toate frunțile libere/ iar ca sentiment un cristal“ dar redactorul cărții a sugerat să nu trezim vigilența cenzurii cu un titlu, evident, provocator, așa că am acceptat păstrarea doar a versului final. A fost, de altfel, singurul sacrificiu) cititorul de astăzi va afla din lectura scrisorilor alăturate. De altfel, în toate declarațiile pe care le-a dat în acei ani - interviuri în presă, radio, t.v., în țară și în străinătate, poetul celebrat a recunoscut mereu că volumul apărut la „Dacia“ clujeană era „cea mai frumoasă carte despre spiritul helen modern care a apărut undeva, în lume“. Am fost mulțumit, îmi putusem plăti o datorie de onoare.

Experiența, înțelepciunea dacă vrei, mă învățase de mult să evit, ori de câte ori era posibil, poșta oficială, prietenii greci pe care-i aveam acceptau să-mi ducă scrisorile către Elytis la Atena. Nu aveam nici o motivație subversivă, eram un lup singuratic trăind la periferia societății - dar îmi acceptam statutul care-mi oferea astfel un grad mai mare de libertate - nu cunoșteam secretele țării, nu puteam surpa ordinea existentă: de altfel întreaga lume civilizată - și presupun că și lumile necivilizate aflaseră în anii '80 că România devenise un fel de pol al frigului european. Și totuși, au fost destui cei care au continuat să se considere liberi și, cu toată represiunea dezlănțuită de „câinii de pază ai Cetății“, pentru a-l cita pe Platon, au putut fi descoperite și aplicate varii modalități de salvagardare a integrității morale.

Ceea ce încercam noi, care foloseam *porumbeii călători*, cum îi denumeam pe amabilii poștași amatori, era de a ne apăra dreptul la confidențialitate, drept, nerecunoscut de tirania locală, la o viață intimă. E adevărat, am avut și eșecuri: în 1984, cred, Suzana Ivanovici, soția prietenului meu Victor Ivanovici, deși cetățeană peruană și lucrând ca secretară la o ambasadă latino-americană, a fost reținută la granița româno-bulgară în drum spre Atena, fiind percheziționată brutal de organele de ordine: în bagaje i-a fost descoperită și scrisoarea mea pentru Elytis, o simplă misivă de prietenie, mărturia unei afecții reale, fără a leza

Iordan CHIMET

**

83

Cher Ami

cauză-mă pentru faptul că nu am nicio-timp să-ți scriu așa cum aș fi vrut. Însă ai am sosit de la Geneva - unde am două săptămâni - și găsesc aici vreo de scrisori cărora nu știu când le-aș răspunde. Este extrem de amabil din a dumi-tale că te îngrijești de publi-cărții mele acolo. Pot dormi liniștit, Balthazar veghează. Cât despre ideea de a adăuga la ediția Mariei câteva păreri ale unor autori străini, pare greu de realizat (critica franceză e uneori indiferentă, iar altele contra justificată pentru un poet de vârstă. Asta merge pentru cei tineri. Să vorbă mai degrabă cititorului doar cartea. E mai bine așa, crede-mă. Oricum, un recunoscător și îți doresc multe ate și o vacanță frumoasă.

Com mai vorbi în octombrie.

Al dumi-tale întotdeauna,
Elytis

**

1984, aprilie

rebuie să-ți mărturisesc din prima cli-unt foarte emoționat. Țin magnificul n în mâini și mă gândesc la dumneata.

ândesc că rareori - chiar în propria ară - am fost atât de mult ajutat și, mai gratuit, pur și simplu din dragoste i poezia mea. Cum mi-aș putea arăta ștința?

i sunt destul de bun cunoscător în ie de ediții încât pot foarte bine să-mi nez eforturile permanente pe care a t să le înduri pentru a ajunge la rezul-final. O multitudine de probleme: e de toate, traducerea; să coordonezi ulți traducători; apoi formatul și ma-artistică. Reproducerea colajelor legătura și coperta - Dumnezeule! A la drum și a cuprinde aproape totali-operei mele, desigur, în condiții nu favorabile. Cu adevărat ai reușit să t eroic și, în același timp, subtil, uezinteresat. Mii de mulțumiri. Cât icit aș fi, într-adevăr, dacă în fiecare în Europa aș putea avea un prieten ca eata.

am rugat și pe domnul Deliyannis avut bunătatea de a-mi aduce prime-emplare să-ți transmită entuziasmul. Îl repet încă o dată, în jargonul meu z.

rație dumi-tale, România s-a apropiat ne și mă gândesc, neținând cont de o-la mea și de recomandările medicilor să aș putea întreprinde cât mai curând

un voiaj la București pentru a-ți strânge mâna, ca și mâinile celorlalți colaboratori, cărora te voi ruga să le transmiți profunda mea gratitudine.

Mai târziu aș dori să obțin câteva exem-ple în plus ca și o traducere din franceză și grecește a textelor critice românești.

Pentru moment nu pot să-ți spun decât încă o dată mulțumesc și să te îmbrățișez prietenește.

Elytis

**

București, 20 mai 1984

Notre très cher

Mă bucur că la rândul meu - la rândul nostru, căci am fost mai mulți - am putut dărui o bucurie Poetului pe care-l iubim. Firește, volumul a trecut prin librării ca o vrabie prin fața ferestrei, s-a epuizat imediat. Mă felicit că am avut prudența - eu care am făcut din imprudență o adevărată vocație și chiar o profesie: e un semn cum-va că am început să devin înțelept? ar fi dezastruos! - de a-l ruga pe editor să rețină câteva exemplare pentru situații neprevăzute... Le voi expedia cu primul prieten care va pleca săptămânile viitoare la Atena, probabil în vacanța de vară.

Ecouri de la apariția volumului? Destule: toată lumea - poetică - n-a lipsit de la festin: cronicile literare, radio, t.v. au salutat evenimentul cum se cuvine. Îl voi ruga pe Victor Ivanovici să facă o revistă a presei pe tema „Elytis în România“ și s-o aducă la Atena... dacă va obține viza de ieșire, ceea ce, în această clipă, nu e foarte sigur. Oricum, va încerca...

În ceea ce privește posibila vizită a Poetului ce aș putea spune eu? Sigur, e o idee minunată... dar nu cred că este momentul oportun. Autoritățile n-ar pierde prilejul de a confisca prezența la București a laureatului Nobel pentru a o transforma într-o vizită oficială cu rezonanțe politice internaționale. Ar fi imposibil ca Elytis să se întâlnească, în condiții de libertate cu cititorii și colegii lui, dimpotrivă ar deveni ostatecul - chiar dacă întâmpinat, firește, cu toate onorurile - al satrapului local. Din nefericire, am intrat într-o altă glaciațiune istorică, cred că ar trebui să așteptăm timpuri mai calde...

O, Doamne, ce timpuri trăim!

Toată dragostea noastră,
Iordan

**

25.9.84

Cher Ami

Am avut anul acesta una din cele mai rele veri din viața mea, vai! din motive de

sănătate. Ceea ce mă obligă să amân încă o dată planurile mele de a-ți trimite o lungă scrisoare și de a-ți arăta toată afecțiunea mea. Către sfârșitul lui octombrie trebuie să merg în Elveția ca să fiu examinat de un eminent oftalmolog și poate, dacă totul va ieși bine, mai departe la Paris ca să mai uit puțin (de teama mea?). Sunt în continuare copleșit de obligații și de invitații cărora nu le dau curs aproape niciodată. Totuși, genul acesta de viață mă obosește și mă îndepărtează de munca mea. Din fericire, două opere poetice, în stare aproape definitivă, se află încă în sertarele mele. Mă gândesc să le public în cursul anului viitor. De asemenea, „Sapho“ a mea (traducere, reconstruire a fragmentelor și ilustrații) va apărea la *Librairie*, cred, către Crăciun. După cum poți constata și dumneata, nu îți dau decât vești care mă privesc, cu riscul de a părea un egoist. Dar va veni și momentul când vom putea discuta mai pe îndelete, și atunci despre propriile dumi-tale proiecte sau realizări.

Fii convins, dragul meu prieten, că mă gândesc mult la dumneata.

Cu toată prietenia,
Elytis

P.S.: Îmi vine foarte greu să-mi împart în fragmente poeziile lungi inedite. Pe de altă parte, nu reușesc să găesc în clipa asta fotografiile colajelor mele în negru și alb. Nu am acum decât două, mai degrabă mediocre, pe care ți le trimit cu o oarecare reținere. După întoarcerea mea din Elveția - dacă nu e prea urgent - îți promit ceva mai bun. Ai posibilitatea de a publica în culori? Am niște guașe reușite.

O.E.

**

Atena, 2 decembrie 1984

Cher Chimet

Am primit acum câteva zile ultima versiune a „Peștișorului Balthazar“²⁾ Prietenul nostru Deliyannis îmi adusese deja prima variantă. Dacă nu ți-am răspuns până acum, e fiindcă am lipsit toată vara din Grecia. Iar acum sunt foarte ocupat cu niște chesituni-practice pe care le detest, dar care sunt inevitabile. Totuși, mă gândesc foarte des la dumneata, căci te consider - te rog să mă crezi - unul din foarte puținii prieteni pe care-i am. Sunt doar trei sau patru care au ajuns să înțeleagă la fel de bine ca dumneata ceea ce caut eu să realizez în domeniul poeziei. Ți-am mai spus, mă incurajezi astfel să-mi pot continua opera și cu greu pot să-ți exprim toată recunoștința mea.

Veștile pe care mi le dai sunt foarte interesante. Prin prietenul nostru din Brazilia îți voi putea trimite câteva cărți cu dedicație. Voi adăuga o fotografie pentru eventualii editori din Cehoslovacia și U.R.S.S., va fi de ajuns să primesc propuneri concrete. Știu ce greutăți sunt, așa-i întotdeauna. M-am învățat să persist: rezultatul apare

într-o zi și poate fi frumos ca în cazul dumi-tale...

Judecând în urma unei lecturi grăbite și neîndestulătoare, Balthazar apare în mijlocul unei literaturi utilitare aride ca o rouă. Spiritul miraculosului caută să-și ia revanșa. Omul, sau mai degrabă orice ființă vie își revendică, în opera dumi-tale, drepturile la o realitate poetică. Voi reveni după ce voi citi temeinic această tentativă insolită pentru care mă grăbesc să-ți transmit întreaga mea recunoștință.

Cu cele mai călduroase sentimente,
Elytis

²⁾ E vorba de volumul de versuri „Lamento pentru Peștișorul Balthazar“ de Iordan Chimet, apărut prima dată, în fragmente, în „Caietele de poezie“ Nr. 1 și 2 ale „Revistei Fundațiilor Regale“ din 1946-1947 și „Revista Româno-Americană“ - 1947, editat în 1970 la E.S.P.L.A., în timpul „desinderii“, totuși, într-o variantă cu destule amputări ale redacției.

**

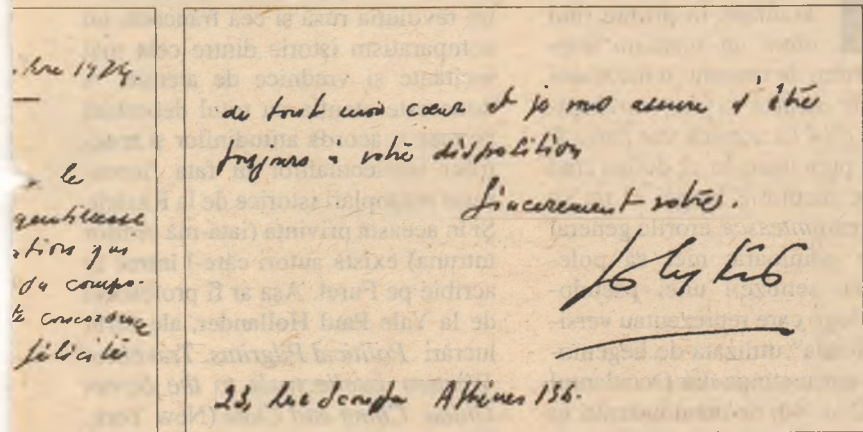
Vurkiza, 16.7.85

Tres cher ami

Te numeri printre adevărații mei prieteni și, pe de-o parte, mă simt plin de remușcări, că te-am lasat atâta timp fără vești de la mine. Pe de altă parte, continuu să am obiceiul să-mi las prietenii în coada listei celor cărora trebuie să le scriu... Și rândul lor nu mai vine niciodată. Primesc cam o sută de scrisori pe lună. Am pierdut cinci ani din viață scriind scrisori, numai scrisori, mai mult de trei mii, probabil. Toate operele mele zac pe loc și, în acest răstimp, am o serie de idei noi pe care nu reușesc să le notez pentru a le definitiva mai târziu. Dar când? Nu uita, am 74 de ani: cred că ar fi mult mai bine să renunț la toate celelalte pentru a mă concentra asupra vieții mele personale și operei mele. Deja, am încetat de a mai răspunde la telefon, așa cum ai avut ocazia de a constata. Astfel, am cel puțin timpul de a-mi bea cafeaua. Dacă vei veni la Atena, scrie-mi dinainte, fiindcă foarte adesea mă refugiez la prieteni, în apropierea capitalei.

În orice caz, iubite prietene, fii sigur că apreciez foarte mult interesul pe care mi-l porți și îți mulțumesc din toată inima.

Al tau,
Elytis

Virgil NEMOIANU

Anticomunismul ca Furet și mentalitatea

PELA începutul anilor '80 circula următoarea butadă. În secolul următor enciclopediile vor consemna în dreptul numelui Brejnev o scurtă caracterizare: „politician rus minor contemporan cu Soljenițin“. Pe atunci ni se părea o glumă îndrăzneată: să răstorni raportul de importanță între unul din atotputernicii politici ai globului și un disident fugărit și semi-interzis. Gluma s-a transformat în realitate. Cîți oameni tineri mai știu astăzi numele lui Brejnev? (Nu este mai puțin adevărat că, la accelerarea istorică în care suntem prinși, s-ar putea ca și numele lui Soljenițin să se topească încet în uitare - parcă însă mai lent, și cu șanse mai bune de supraviețuire parțială.)

Într-un fel, gluma în sine pare să fie emblematică pentru întreaga istorie a imperiului sovietic, a întregului lagăr socialist: cu extraordinară viteză, acea prezență copleșitoare și obsedantă a unui întreg mod de gândire, a unui masiv muntos al politicii de zi cu zi se topește în neființă, dispăre ca un fum din conștiințele oamenilor. Iată o observație într-un fel cumplit de tristă atît pentru zecile de milioane de victime directe și indirecte ale sistemului, cît și pentru cei (din fericire mai puțin numeroși) care-și puneau credințe și speranțe în acest model utopic și secularist la viitorului uman.

Cartea profesorului Martin Malia își propune (este, cred eu, singura de acest fel) să studieze mecanismele lăuntrice ale netrebnicului experiment, în creșterea și descreșterea sa. Subtitlul este ales cu precizie de chirurg: „o istorie a socialismului în Rusia“. (Titlul întreg: *The Soviet Tragedy. A history of Socialism in Russia 1917-1991*, New York: Free Press, 1994) Malia, recent pesnionat, a fost vreme de decenii una din figurile legendare ale istoriografiei rusești. Profesor la Berkeley (l-am întâlnit cu timiditate de vreo 2-3 ori, să fie vreo 20 de ani de atunci) publică puțin, dar extraordinar de substanțial. Prin 1990 a făcut enormă senzație un articol al său publicat anonim (semnătura: „Z“) în trimestrialul *Dedalus*, în care era implicată o critică a lui Gorbaciov și a politicii aces-

tua, lucru care firește supăra peste măsură pe numeroșii intelectuali de stînga și/sau radical-democrați pururi dornici să descopere măcar o latură pozitivă, fie ea oricît de micuță, în sistemul falimentar sovietic. S-a speculat enorm în privința autorului, pînă la urmă dezvăluit.

Am putea spune că volumul de față constituie o deplină dezvoltare a unora din ideile exprimate pe scurt acolo, în acel eseu.

Malia scrie în tradiția stilistică a istoriografiei anglo-saxone, în fraze scurte, cu judecăți tranșante, de la o anume distanță față de evenimentul istoric. Lipsesc detaliile, nu se fac încercări de a intra în interiorul personajelor istorice. Bibliografia e pe cît de selectivă, pe atît de solidă.

Care sunt ideile principale ale cărții? Întîi - și anume printr-o analiză logică strînsă - că nu era nimic *necesar* în victoria extremei stîngi în vechea Rusie. Circumstanțele, nepăsarea occidentală, uneori de-a dreptul întimplarea (lipsa de coordonare a generalilor „albi“ în timpul războiului civil) au îngăduit bolșevicilor să se consolideze. Dezvoltarea economică și politică a masei teritoriale eurasiatice se putea însă realiza probabil la fel de bine, dar fără costul exorbitant în suferință umană, în vieți omeneste, pe care l-a înregistrat istoric comunismul.

În al doilea rînd, Malia năruie în chip decisiv mitul unui „leninism cu față umană“ simetric opus unui stalinism totalitar. Acest mit își are originea, firește, în Rusia însăși: printre oamenii de rînd într-un soi de disperată nădejde de a se auto-salva psihologic, dar și în rîndurile nomenclaturii unde timizii rebeli își căutau un alibi la umbra unui idol monumental, defunct și tăcut. Mitul a fost cu pasiune îmbrățișat în Occident de către toți acei (voluntari sau involuntari) complici care nu puteau tăgădui fioroasa realitate sovietică, dar nici nu erau capabili să se desprindă de logica gândirii de stînga. În ultimele decenii foarte numeroși istorici, nu în ultimul rînd ruși chiar, au pulverizat aceste false convingeri. Malia construiește un cadru teoretic solid pentru astfel de concluzii istorice anti-leniniste pe care azi (de voie, de nevoie!) suntem mai toți obligați să le admitem.

În al treilea rînd, Malia se arată necruțător cu vederile potrivit cărora, de fiecare dată, imperiul sovietic dispunea de alternative moderate, care uneori s-au impus, altele nu. Pe rînd, Troțki, Buharin, Hrusciov,

Gorbaciov (și alții mai mărunți) au reprezentat puncte de raliere de acest fel. Istoricul nu neagă faptul că, în mod subiectiv, astfel de oameni do-reau realmente ca totalitarismul să fie îndulcit, să devină mai rațional, mai eficient economic, mai puțin opresiv. El demonstrează însă convingător că practic acest lucru nu era *posibil*: un comunism reformist înceta să mai fie comunism, colapsa dinlăuntru său. Încă din primele secunde ale utopiei colectiviste, teoroarea a fost un factor *indispensabil*, un stilp de susținere fără de care supraviețuirea sovietică era o imposibilitate. Remarc în această privință examinarea admirabilă a teoriilor lui Evgheni Preobrajenski din anii '20 (care l-au influențat mult pe Buharin), precum și demonstrația pe viu, meticuloasă, a valabilității interpretative în cazul lui Gorbaciov.

În sfîrșit, un merit de primă greutate al lui Malia este și felul în care în ultimele capitole ale cărții sale reliefează că destrămarea imperiului sovietic a fost declanșată tocmai în „veriga cea mai slabă“. Foarte întim și subiectiv m-am simțit recunosător lui Martin Malia pentru modul franc și răspicat în care a știut să admită această realitate istorică.

Da, mai există încă de pe acuma și alte cîteva cărți bune despre fiorosul episod istoric al sovietismului. Dintre cele citite de mine le-aș numi pe cele ale lui Richard Pipes (de pildă *The Russian Revolution*, New York: Knopf, 1990 și *Russia Under the Bolshevik Regime*, New York: Knopf, 1994), pe cea a lui A. Nekrich și M. Heller, *Utopia in Power The History of the Soviet Union from 1917 to the Present*, iar deasupra lor aș pune monumentalele opere ale lui Robert Conquest; s-ar mai cuveni adăugate aici studiile în fond de filozofie a istoriei ale lui James Billington *The Icon and the Axe* Random, New York, 1970 sau *Fire in the Minds of Men*, 1980.

Malia are însă două mari avantaje. În primul rînd oferă un scenariu integrativ extrem de coerent, o narațiune extrem de strînsă și de convingătoare: nu cred că acestea vor putea fi întrecute prea ușor. În al doilea rînd Malia are memorie lungă: el nu se teme să *reamintească* erorile general acceptate odinioară, nici să polemizeze cu semizeii unei pseudo-kremlinologii care reprezentau versiunea „oficială“ utilizată de hegemoniile de centru-stînga din Occidentul anilor '30 și '40, de cei neosteniți în căutarea unor „laturi pozitive“ ale coșmarului bolșevic. Un bun exemplu de acest fel ar fi britanicul Edward H. Carr, a cărui operă în opt

volum (A *History of Soviet Russia 1917-1929*; publicată între 1950-1969) reprezintă, nu mă sfiesc să o spun, o adevărată rușine, o încercare pe cît de cinică pe atît de stupidă de a înfrumuseța comunismul sovietic și de a ascunde monstruoasele sale crime.

IN ROMÂNIA o carte asemănătoare celei a lui Malia a devenit populară și a dobîndit autoritate: cea a lui François Furet, *Le passé d'une illusion. Essai sur l'idée communiste au XXIème siècle* (Paris: Laffont, 1995) („Trecutul unei iluzii“, București: Humanitas, 1996; trad. E. Marcu și Vlad Russo) Furet este o figură venerabilă de istoriograf, operele sale despre Revoluția Franceză au reprezentat o adevărată cotitură în înțelegerea infinit mai complexă a acestui fenomen istoric de bază al istoriei moderne. Furet demonstrează că nu numai speranțele, dar și gravele amenințări ale modernității se găseau, seminal, în chiar interiorul evenimentelor de după 1789, evenimente care se cereau examinate judicios și obiectiv, iar nu exaltate în mod necritic. Acum iată-l pe Furet aventurîndu-se într-un teritoriu în care nu este în fond specialist indubitabil. Nu că i-ar fi străină această parte a istoriei contemporane: în tinerețe marele istoric, ajuns acum la 70 de ani, cochetașe și el, ca atîția intelectuali apuseni, cu ideile respective! Pur și simplu însă nu secolul XX este specialitatea lui Furet. Cartea lui este, din această cauză, să vorbim deschis, ușor dezamăgitoare; un cititor atent o va plasa pe scara valorică nițel mai jos decît cele americane mai înainte pomenite. Furet vorbește despre lucruri știute și întrebunțate mai mult din surse indirecte. Meritele principale ale cărții sale (mai curînd un compendiu sau manual decît o cercetare originală) mi se par a fi două.

Una este legată de specializarea profesională a lui Furet: paralele între revoluția rusă și cea franceză, un comparatism istoric dintre cele mai incitante și vrednice de atenție. A doua este atenția cu totul deosebită pe care o acordă atitudinilor și reacțiilor intelectualilor în fața fioroselor întimplări istorice de la Răsărit. Și în această privință (iată-mă cîrtitor întruna) există autori care-l întrec în acribie pe Furet. Așa ar fi profesorul de la Yale Paul Hollander, ale cărui lucrări *Political Pilgrims. Travels of Western Intellectuals to the Soviet Union. China and Cuba* (New York, Harper, 1981), precum și *The Survival of the Adversary Culture. Social Criticism and Political Escapism in American Society* (New Brunswick,

știință: Malia, românească

N.J.: Transaction Books, 1988) zăgrăvesc fără prea multe menajamente temenelile și lingușelile de care s-au făcut vinovați intelectuali dintre cei mai reputați ai Americii și ai Europei față de un totalitarism bestial; unii regretând ulterior aceste poziții, cei mai mulți însă trecând cu dezinvoltă nepăsare peste propriile vinovății, de care prea puțini mai au chef să-și amintească azi. În schimb, Furet are un remarcabil talent portretistic. El surprinde cu talent figurile unor exaltați timpurii care au intrat într-un joc dialectic dintre cele mai complicate cu marxism-leninismul în teorie, cu comunismul în practică. Figura catolicului de stînga Pierre Pascal, un entuziast dezamăgit, îmi era cu totul necunoscută. Panait Istrati e bine și corect prins în acest insectar; la fel Lukács Gyorgy sau Victor Serge. Furet dovedește o cunoaștere în adîncime a lui Boris Suvarin, cîndva membru în conducerea mișcării comuniste internaționale, apoi, evadat la Paris, unul din întemeietorii sovietologiei, deși „lumea bună” intelectuală l-a considerat cam toată viața fie ușor ticnit, fie un transfug nevrednic de crezare. În fine Furet îl citează în vădită cunoștință de cauză pe altul dintre pionierii disciplinei sovietologice, tot convertit și el (după o tinerete marxist-leninistă) și anume pe Franz Borkenau, analist lucid și pătrunzător, care spre bătrînețe avea să dezvolte (Furet nu mai intră în aceste detalii) schița unei istorii a culturii în tradiție spengleriană. Am regretat poate numai faptul că Furet pare să ignore cariera și realizările formidabilului Valeriu Marcu, odrasla de burghezie bucureșteană, agent de legătură al liderilor comuniști ca adolescent încă înainte de 1917 (!), autor al primei monografii despre Lenin (publicată în germană în 1923) și a unor decisive analize timpurii despre Zinoviev, Kamenev și alții (pe lângă eseuri de adîncime despre Machiavelli, expulzarea evreilor din Spania Renașterii etc.), iar apoi aliat strategic al dreptei antifasciste germane și bun prieten cu Ernst Jünger. (În treacă fie spus România dispune de un specialist de talie internațională în opera și gândirea lui Marcu, în persoana profesorului ieșean Andrei Corbea).

Tot astfel este imposibil să nu accentuezi succesul lui Furet în abordarea chestiunii atît de delicate și de alunecoase a raportului dintre fascism și comunism: nu numai ca modalități de tipologie sociopolitică, dar chiar și în dialectica concretă a relațiilor dintre ele în scurgerea deceniilor. Furet evită cu înțelepciune identificările simplificatoare, fără să treacă însă cu vederea similitudinile și dansul de imitații reciproce în care

s-au angajat aceste variante ale totalitarismului. (Chiar și aprecierile despre pătrunzătorul dar controversatul istoric german Ernst Nolte sunt dintre cele mai juste.)

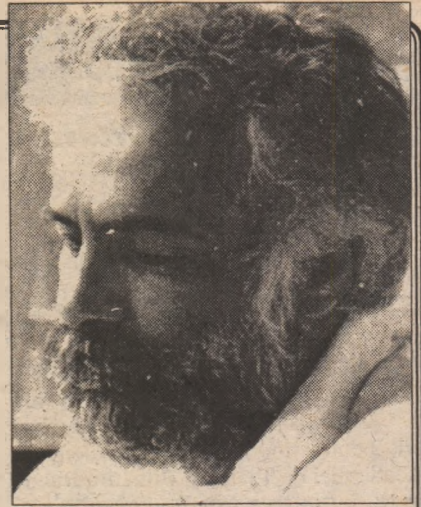
TRADUCEREA cărții lui Furet se justifică din plin, dar mi-ar plăcea să știu că ea nu va rămîne izolată. Cărțile scrise de Malia, de Conquest, de Pipes, de Hollander și destule altele se cer neapărat puse la dispoziție, în limba română. Iată de ce.

În toate țările care, după o perioadă de nemilostivă constricție, se arată dornice să apuce drumul constituționalității, al regimului parlamentar, al drepturilor civice individuale, al liberei întreprinderi, abundă nu numai șansele, ci și pericolele. Spectrul e larg, de la Portugalia, Argentina și Africa de Sud, pînă la România, Croația sau Armenia. În aceste țări (ca și în alte cîteva duzini) tentațiile centralizării, ale naționalismului, ale colectivismului, ale „scurtăturilor ilegale” spre clădirea viitorului rămîn vitale și aspre. Nu sunt atît de naiv încît să-mi imaginez că lectura conștiințioasă sau producția teoretică vor fi în măsură să rezolve problemele practice ale acestor țări. Dar nu e mai puțin adevărat că examinarea adîncită a unei faze istorice cumplite (și recente) ar putea ajuta oamenii politici să-și definească programele, să evite învecinările periculoase cu distopia recent lepădată de istorie. Cetățenii însăși ar putea înțelege mai bine ce li s-a întimplat, de ce sunt așa cum sunt, ce ispite să ocolească. Ca anticomunismul ar fi cumva echivalent moral cu comunismul este o imbecilitate malignă, vrednică de tot disprețul. Dimpotrivă, anticomunismul este o virtute etică și o datorie politică fără de care un progres democratic nici măcar nu se poate imagina. Subsidiaritate în loc de dirijism, persoană umană în loc de abstracții statistice, integralitate și raționalitate în loc de reductionism și pasiuni, calmul valorilor în loc de poftă și gratificații trecătoare, scepticismul stenic împotriva omnicompetenței statale - iată cîteva dintre pietrele de temelie pe care se clădește împotriva față de orice repetiție a comunismului. Lecturile pomenite pot măcar contribui la un astfel de rezultat, dat fiind că studiul diligent al comunismului (al rădăcinilor sale intelectuale, al mecanismelor sale răufăcătoare) este un proces educativ indispensabil modernizării și civismului democratic, atît în România, cît și pretutindeni în lume.

Bethseda, MD ianuarie 1997

Marian DRĂGHICI

Eu și moara lui Take

1. Belgrad bocancilor în mers le-am spus mă păhăruțelor într-o bună zi de iarnă voi scrie în minte poemul

eu și moara lui Take.

E mult sub demnitatea unui poet să scrie (versuri) dar într-o zi de iarnă voi trece cu vederea și asta, voi scrie ca unul născut/crescut gard în gard cu moara grecului Take vara cu heleșteu la scară iarna copăcel-copăcel la sanie cu clopotel.

Expropriat Take murise îmbătrînit în resemnare și scîrbă însăși moara lui Take arse din temelii în toamna lui '73.

Luat cu amicii prin baruri prin berării uit complet de ea peste an dar acum e iarnă a nins și iarna după ninsoare oriunde m-aș afla, chiar și la Belgrad dimineața aud pufăind păcînind prin zăpada proaspăt căzută moara cu valțuri a grecului Take.

2. sunt un cal căzut în fîntînă. într-o fîntînă seacă din Balcani. zile întregi am bocit la trompetă pe

chestia asta. zile întregi am urlat de plîns la trompeta regimentului pînă noaptea tîrziu pînă mi-au albit părul și unghiile zonele erogene au făcut pil-pîl deschide-ți omul acesta e un dulap cu stafie - și nu m-a ascultat nimeni doar cocosuș de tablă de pe casă cu scîrfitul lui metalic atît de plat de tăcut.

acum că războiul pare sfîrșit stau ca prostu' și-ntreb mă întreb cum pisica Penelopii am ajuns eu în halul ăsta de degradare auzi cal căzut într-o fîntînă din Balcani cînd alții în rasa mea bat cîmpii înverzite călăresc sunt călăriți pun osul la rosul banului public

în ce mă privește n-am decît să mor de foame într-o fîntînă seacă din Balcani - dacă la atît m-a dus capul. n-am decît să mă cutremur de plîns

la trompetă singur cu cocosuș de tablă de pe casă noaptea în lumina lunii doar-doar va dispărea viziunea unei găleți coborînd în fîntînă plină cu ochi omenеști zbieretele plozilor de lapte pironiți pe zidul coșcovit peile jupuiților de vii afirmînd la uscat pe crengile duzilor. ăsta nu e poem. e o trapă deschisă

prin care intru-n pămînt de rușine de frică mă fac mic-mic de specie mă dezic. e o fîntînă seacă din Balcani - am căzut în ea ca prostu' cu trompeta regimentului - și-acum că armele tac stau și cînt la trompetă. nu mai bocesc nu mai urlu. deasupra cerul cu stele plin cu ochi omenеști

o stafie albă pe deal în sus hăt departe pe casă cocosuș de tablă

cu scîrfitul lui metalic atît de plat de tăcut.

3. Belgrad la 44 de ani conviețuiesc cu lunetistul și cocosuș de tablă. Nu mai citesc decît Biblia Belgrad. les în oraș doar așa pentru a mă întoarce acasă, cît de

fîrziu la lunetist la cocosuș de tablă. Ca grecul Take albit în resemnare și scîrbă

îmi asum existența nu o cîștig - ar fi mult sub demnitatea unui poet. Vîsc auriu al vieții mele putere de a bea

pînă la capăt acest pahar în care a scui pat deja moartea. Vers după vers poem după poem imprimate pe creier, în gînd. Mari porțiuni din scoarță sunt

arse, scurt-circuitate/ nici bălării nu mai cresc nici rămureaua de scaiete nu se despoaie în roua lăuntrică. La autopsie în craniul meu se va găsi o moară mică neagră arsă din temelii.

4. sunt cocosuș de tablă de pe casă. de pe o casă veche din Balcani. atît de plat de tăcut sunt mormîntul Epcalipsa vocilor plafonate mici, a momitelor de arici. iarna vara pîlpîie în mine sfîntul. iarna vara scîrfit și nici nu-mi pasă.

dar scrisul ăsta e maimuța artei mele.

dar scrisul ăsta e maimuța artei mele bătrînă oarbă și grasă. paranteză: atît de mult o iubesc o iubisem tu eu

că fixația (mistică, altfel cum)

pentru biata smintita maimuță îmi revelase strict existența lui Dumnezeu.

ehei cît timp sunt cocosuș de tablă de pe casă

nu puneți voi șava pe mine - iarna vara scîrfit și nici nu-mi pasă. scîrfit - și-atît.

5. Belgrad noaptea pe o stradă rece pustie

bocancilor în mers le-am spus mă păhăruțelor e mult sub demnitatea unui poet să scrie.

Punct.

(Din volumul Lunetistul & Cocosuș de tablă)

CRONICA DRAMATICĂ

de Marina
Constantinescu

ÎN ALB ȘI NEGRU

ACUM citeva stagiuni, Teatrul Bulandra a avut o inițiativă extrem de profitabilă pentru tinerii creatori, studenții ai Academiei de Teatru și Film din București: înființarea *Studioului tinarului regizor*. Primul spectacol preluat de această scenă importantă pentru teatrul românesc a fost *Jocul de-a măcelul* de Eugen Ionescu, realizat de studenta la regie, Beatrice Bleonț. Un spectacol dinamic, modern, bine jucat, cu priză la public. La începutul lunii februarie, tot în cadrul *Studioului tinarului regizor*, am văzut la sala Izvor *Lecția*, tot a lui Ionescu, în regia lui Vlad Massaci (student anul IV, Academia de Teatru și Film din București, secția regie, clasa prof. Catalina Buzoianu). Vlad Massaci a lucrat împreună cu studenții de la clasele de actorie ale A.T.F.: Marius Florea Vizante (Profesorul) - clasa prof. Gelu Colceag, Andreea Bibiri (Eleva), clasa prof. Alexandru Reban și Alina Berzunțeanu (Servitoarea), clasa prof. Gelu Colceag. Scenografia este semnată de tinăra scenografă Velica Panduru (și ea studentă, nominalizată anul acesta la Gala UNITER pentru *Premiul de debut*) iar mișcarea scenică îi aparține Mălinei Andrei.

Este a treia punere în scenă pe care o văd, pe același text al lui Eugen Ionescu. Trei montări total diferite. Spectacolul lui Mihai Măniuțiu de la Teatrul Național din Cluj a fost o interpretare insolită, politică a piesei, o lecție de ideologizare, de indoctrinare comunistă. Cel de la Nottara, din stagiunea trecută, în regia lui Horațiu Mălăele (și scenografia Velicăi Panduru), sublinia, într-o manieră clasică și ușor de intuit, funcția didactică a lecției, în care Profesorul se străduiește să în-

frunte, să domine răzgia și superficialitatea Elevei. Vlad Massaci merge către simplificare, către descarnarea textului, punind în scenă doar situația: conflictul deschis între un profesor redus la patologie și obsesie sexuală și o elevă care-l hărțuiește, care-l tratează cu o superioritate provocatoare. Înainte ca acest tip de elev să te distrugă, diluându-ți minut cu minut autoritatea, salvarea este una singură: crima, eliminarea lui definitivă. Și a tuturor ca el. Eleva nu este prima ucisă. Vine după o succesiune de treizeci și nouă de crime. Și nici ultima. Șirul continuă. Este un fel de intenție de exterminare a celor care îndrăznesc să zgâlție morgia de neclintit, pietrificată a profesorului înțepenit de fapt, în șablon didactice, într-o avalanșă de cuvinte goale, forme fără fond. În viziunea lui Vlad Massaci, Profesorul este un impostor libidinos care-și ascunde obsesiile în spatele cuvintelor și definițiilor prețioase. Spectacolul este decupat în alb și negru, tranșant, simplificat la maximum. Citind o mărturisire a tinarului regizor și urmărindu-i demonstrația, înțelegem că a construit un spectacol-manifest, un spectacol-protest împotriva gândirii înțepenite în proiect: „[...] Am înțeles că generațiile tinere sînt vii, inteligente și într-un război blind, ironic cu profesorii universitari, doctorii academicieni, conferențiarii, lectorii, prodecanii, decanii și rectorii, fosilizați și sperați în impoștă lor. [...] M-am gândit și la acei tineri care-și pierd vitalitatea și spiritul în confruntarea cu instituțiile. [...] Un spectacol despre oameni vii care se confruntă cu oameni-instituție“. Simplificînd și noi, am spune că nu doar se teoretizează conflictul între generații, ci el se con-

Lecția de Eugen Ionescu. Regia: Vlad Massaci. Scenografia: Velica Panduru. Teatrul Bulandra. În imagine, de la stînga la dreapta: Alina Berzunțeanu, Marius Florea Vizante, Andreea Bibiri.

cretizează într-o răsturnare a raporturilor de pe scenă. În această *Lecție*, Eleva nu are ce învăța. Ea este un instrument care naște exacerbarea impotențelor nu doar didactice ale profesorului, manifestarea precipitată a sterilității lui. Cu detașare, cu ironie și chiar cu obrăznicie, Eleva este cea care-l antrenează pe Profesor într-un joc demascator, în care-și epuizează un arsenal impresionant dar inutil, o artilerie de dogme învechită și inefficientă. Ce-i rămîne de făcut cînd masca a căzut? Să-șiucidă Eleva, martorul osificării și al manifestărilor sale patologice.

Montarea lui Vlad Massaci, scenografia Velicăi Panduru (luminile folosite) urmăresc poate mai mult și mai explicit filonul hărțuirii erotice. Ambiguitățile ce pleacă de aici creează și o relație specială, maternă chiar cu Servitoarea, prezentă mult mai mult în scenă, un fel de supervizor, ochiul-și-timpanul, atentă ca bătrînul, și fiu și iubit, parcă, să nu greșească, să nu-i fie descoperită vulnerabilitatea. Dar „călcîiul lui Ahile“ nu este greu de intuit și de atacat. Profesorul este o mașinărie stricată pe care Servitoarea nu o mai poate stăpîni prea bine. Aerul oficial, sobru al decorului (o cutie neagră) și al

costumelor, școlăresc și retro (accentuat prin machiaj și coafură) are și el un *double face* care amplifică componenta erotică. Înfașurarea cuminte a Elevei se modifică repede într-una incitătoare. Austeritatea severei Servitoare este repede pusă la îndoială: șorțul negru și lung, care-i atrîmă în față, în spate nu există; doar o cămașuță albă, mult prea transparentă.

Reușita acestui spectacol vine și din interpretarea tinerilor studenți și în special a Alinei Berzunțeanu (Servitoarea) și a Andreei Bibiri (Eleva). Prea tînăr, Marius Florea Vizante se apropie mai greu de personaj. Autenticitatea *Lecției* de la Bulandra țîșnește la fiecare nivel de receptare al spectacolului. Ritmul, calculat riguros, este bine susținut. Pînă unde este valabilă demonstrația? Sala plină de tineri mi-a dat, nu o dată, fiori pe 'sira spinării. Reacțiile și comentariile semănau cu cele dintr-un cinematograf de cartier marginal. Să fie vina profesorilor care și-au depășit de mult misiunea sau misiunea n-a existat niciodată, conștientă, în ei?

CRONICA PLASTICĂ

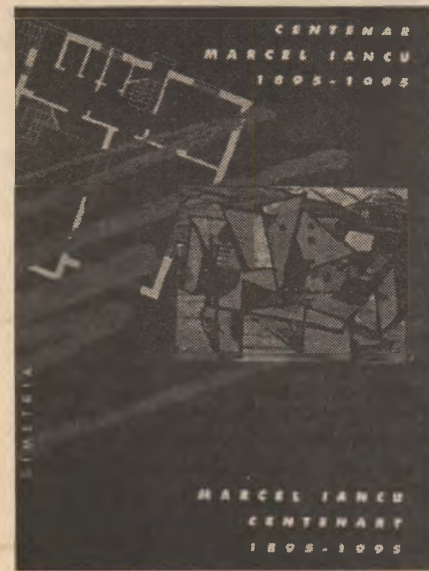
de Pavel
Șușară

Centenar Marcel Iancu

CU O întârziere de un an, în octombrie 1996 se sărbătorea la Muzeul Național de Artă, prin organizarea unui simpozion și a unei expoziții retrospective, centenarul Marcel Iancu. Dacă pe vremurile prohibiției culturale un asemenea eveniment ar fi inflamat căile de comunicare subterană, ar fi creat legende și ar fi inițiat o hiperinteligentă serie de bancuri, ar fi dat bătaie de cap cam jumătate de an securiștilor reuniți ai uniunilor de creație și ar fi stîmmit nenumărate grimase patriotice pe la *Săptămîna* și pe la *Luceafărul*, acum nu s-a întîmplat mai nimic. Doar un cotidian, de altfel singurul interesat de cultură, a provocat o anume rupere de ritm în monotonie din jur, grăbindu-se să anunțe că la propriul său centenar Marcel Iancu va participa în carne și oase. Anunțul a fost multiplicat, fluturașii s-au împărțit participanților la simpozion spre amuzamentul unora, indiferența altora și melancolia celor necuprinși în primele două categorii. Cam aceeași soartă a avut-o și expoziția. Deși a reunit, pentru prima oară, un număr impresionant de proiecte, documente, desene, lucrări de pictură etc., ea a fost tratată chiar de către organizatori, în speță Muzeul Național de Artă, cu un anume plictis și cu o intolerabilă suficiență. Și simplul fapt că s-a închis cu foarte mare grabă - chiar înainte de termen - numai pentru a i se face loc unui anume Emil Ciocoiu, ale cărui profunde merite sînt doar diversele cumetrii cu cel mai proaspăt dintre groparii culturii române, pe numele său Mărginean Viorel, spune foarte mult despre felul în care a fost privită o astfel de manifestare. Dar în ciuda apatiei din jur și a diverselor eforturi de a o încuraja, acest moment Marcel Iancu nu

avea cum să se risipească. Și cel care îl salvează cu adevărat, ba chiar îl permanentizează și îl extinde, este catalogul. Avînd deja o experiență asemănătoare cu expoziția *Avangarda...*, Uniunea Arhitecților, principalul organizator al manifestărilor, alături de Editura Meridiane și de Editura Simetria, a editat un catalog realment monumental și care continuă seria deschisă prin catalogul *Avangarda...* Apărut în condiții grafice similare, tipărit, ca și cel anterior, în Olanda, acest catalog este, într-un anume fel, expoziția care a devenit conștientă de sine. Pentru că în afara materialelor deja prezentate în expoziție, pe lîngă documente, fotografii, planuri, relevee, desene și lucrări de pictură, catalogul repertoriază pictura și grafica lui Marcel Iancu, îi studiază proiectele de arhitectură și reunește citeva studii de o importanță covârșitoare pentru înțelegerea personalității și a operei unuia dintre cei mai complecși artiști români din perioada interbelică. Mai mult ca oricare altul, Marcel Iancu a fost o adevărată conștiință a modernității în spațiul românesc, nu doar prin una sau prin alta dintre activitățile sale, ci prin comportamentul lui global, printr-o anumită viziune integratoare care-i animă toate compartimentele creației. Ceea ce, de altfel, se observa și în expoziție, dar se evidențiază cu o mai mare pregnanță în catalog, este adinca sa vocație de desenator, de observator lucid și de constructor rațional. Indiferent dacă desenul își conține propria-i finalitate sau este numai o simplă etapă, el încorporează aceleași tensiuni, același efort de înțelegere și aceeași exprimare decisă. Și din nucleul acestuia, din patul său germinativ, Marcel Iancu negociază spațiul, volumul și ritmul în arhitectură,

dar și tonul, tușa, forma și compoziția în pictură. De fapt, atît în pictură cît și în arhitectură el este fundamental un desenator. Iar desenul nu este aici neapărat o tehnică, ci o calitate a privirii și o formă de construcție mentală care pot fi superioare - și de multe ori sînt - uneia sau alteia dintre expresiile finale. În acest context, arhitectura și pictura devin mai convingătoare în ceea ce privește orizontul analitic, de grafician, al lui Marcel Iancu decît desenele ineseși, pentru că ele doar mijlocesc exprimarea unui caracter fără a-i solicita vreun act exterior de conformare cu imperativele genului. Desenul te obliga, așadar, într-un fel sau altul, să fii desenator, în timp ce alte genuri - pictura și arhitectura, în cazul de față - doar stimulează exprimarea și lasă liberă dezvăluirea structurilor intime. Și la Marcel Iancu acestea sînt cerebralitatea, vocația analitică și visul sintezei, inteligența teoretică și spiritul de constructor. Toate sincronizate cu spiritul vremii, cu dinamismul și cu eferescența momentului, fără vreo concesie făcută conformismului și fără nostalgii paralizante. Dacă desenul există ca realitate difuză în întregul operei sale, iar pictura traversează nenumărate ipostaze, beneficiind din plin de experiențele cubismului și ale constructivismului, uneori chiar pînă la pragul unei anumite dezordini, arhitectura îi pune la dispoziție spațiul cel mai generos. Fapt ce echivalează cu o recuperare legitimă a arhitecturii Marcel Iancu simultan cu restituirea sa conștiinței publice și culturii noastre în ansamblul ei. Pentru că spre deosebire de grafică și de pictură, care erau oarecum cunoscute în pofida unei circulații total insuficiente, arhitectura sa era aproape ignorată, mai puțin în cercurile de specialitate,

și își aștepta firesc reintroducerea în circuitul valorilor culturale. Preluînd enunțurile expoziției, catalogul chiar asta face și îl detașează pe Marcel Iancu așa cum se cuvine: ca pe un arhitect îndrăzneț și original, atît cît originalitatea mai este în modernitate o problemă individuală, integrat ideilor și orizontului artistic european, care purifică volumul și armonizează spațiile, concomitent cu valorificarea expresivității intrinsece în detrimentul decorului anex. Studiile foarte serioase, ce însoțesc și aprofundează portretul artistului, semnate de către Geo Șerban, Anca Bocăneț, Dana Herbay, Mariana Vida, Nicolae Lascu etc. sînt, alături de aparatul critic, o componentă esențială a catalogului. Iar catalogul însuși devine, pe nesimțite, altceva. Din comentariu asupra unui fenomen și memorie a unei expoziții, el se transformă într-un act de civilizație.

E VOLUȚIA unui artist tânăr este un teren fragil pe care trebuie pășit cu grijă căci este adeseori pindit de pericole: descurajarea sau dimpotrivă îngîmfarea, supralicitarea sau comoditatea sau cel mai adesea plafonarea. Așezat într-o orchestră pe ultimele locuri, unde stau de obicei nou-veniți, împiedicat eventual să urce în ierarhia internă a orchestrei pe motiv că e lipsit de experiență, tinarul trebuie să se consolideze moral și să nu cedeze rutinei. Soluția este antrenarea în varii formații mici, ca el să-și păstreze forma și interesul pentru performanță; acesta este scopul, de exemplu, al ciclului „Formațiile muzicale se prezintă” inițiat de câțiva ani de Direcția respectivă din Radiodifuziunea română, pentru ca fie în seri de sonate sau lieduri, fie grupați după afinități, mulți dintre instrumentiștii și cîntareții din ansamblurile Radio-ului să se afirme în repertoriul cameral ca individualități muzicale, nu numai contopiți în marele complex care este orchestra sau corul.

Uneori, chiar orchestrele își fac un punct de onoare din a-și promova propriile valori ca soliști; dar în acest caz se mai cere și altceva - interpretul trebuie să-și schimbe veșmintul sobru al muzicianului de ansamblu cu penele sclipitoare ale păsării paradisi: sunet adecvat, strălucire, imaginație, putere de comunicare, pe scurt anvergura solistică. Revenit la pupitru, el va avea nu numai un plus de experiență ci o mai mare libertate interioară, benefică profesional și moral.

O asemenea politică de încurajare a instrumentiștilor cu certe calități duce consecvent Orchestra de Cameră Radio încă din anii trecuți. Recent s-au pre-

zentat, susținuți de colegii lor în formula „concert de concerte”, mai mulți membri ai formației sub bagheta unui tot tânăr dirijor, Tateo Nakajima, care activează la Timișoara.

Concert-maistrul Daniel Manasi și Marius Bâclea au prezentat Dublul concert în re minor de Bach. Intențiile muzicale ale celor doi violoniști nu lasă nici o îndoială - impetuozitate controlată, dialog atent cu ansamblul, frazare îngrijită; ceea ce însă i-a împiedicat să le ducă pînă la cel mai bun sfîrșit a fost o oarecare nepotrivire între sonoritățile celor două viori soliste (chiar a instrumentelor) dar mai ales neînțelegerea dirijorului; preocupat numai de pulsația continuo-ului (la corzile grave) - el a dezechilibrat raportul sonor, neglijîndu-și complet soliștii și uitînd că la Bach țesătura polifonică cere articulații precise și continuitate în gestul muzical.

Instrumentele de suflat apar mai rar în postură solistică - poate și pentru că sînt mai puțin spectaculoase pentru public, dar au avantajul că propun un repertoriu mai rar cîntat. În Concertul pentru oboi în re minor de Tomaso Albinoni, (cunoscut numai prin splendidul Adagio făcut celebru de filmul „Anonimul venețian”) oboista Valerica Miron a putut etala un ton deosebit de frumos, o conducere a liniei de o muzicalitate delicată într-un spirit cameral, bine conturat stilistic.

Îndrăzneț, imaginativ și colorat a sunat Concertul nr. 2 de C.M. von Weber în viziunea clarinetistului Emil Lancea și chiar dacă el mai are de șlefuit unele detalii tehnice, se poate de pe acum întrevădea un temperament solistic de perspectivă. Programul a fost

completat cu un concert de pian, întotdeauna atractiv: Variațiunile pentru pian și orchestră de César Franck, solist Toma Popovici. Student încă la Academia de Muzică (clasa prof. Dana Borșan), este deja o personalitate formată. Cerebral, cu un sunet cultivat, abordează partitura cu o concentrare ce favorizează spiritul constructiv; a avut o elocvență nobilă și un echilibru bine calculat între elanul romantic și extazul mistic, proprii muzicii lui Franck.

Tot din aceeași generație face parte și percuționistul Bogdan Bacanu, care, venit de la Salzburg unde studiază, a apărut ca solist la Filarmonica „G. Enescu”. Repertoriul concertistic al marimbafonului este sărac, așa încît alegerea Concertului compus de extrem de prolificul Anders Koppel se explică (se pare că și Darius Milhaud a compus un asemenea concert, ar fi fost interesant de auzit). Ca și în piesa oferită în bis, ideea era de a pune în valoare toate resursele instrumentului. De sorginte bernsteiniană, dar fără strălucirea acesteia, din această muzică nu este nimic de reținut. Bogdan Bacanu este un virtuoz; el are pe lingă ușurința tehnică, imaginație coloristică bogată și acel swing absolut necesar instrumentului său. Un început de carieră solistică arată drumul pe care se angajează.

Dar prea puțini sunt artiștii români stabiliți în străinătate care au reușit să se afirme pe acest tărîm - aceștia sînt excepțiile; cei mai mulți lucrează într-o orchestră sau în învățămînt și într-o oarecare măsură acest lucru i-a depărtat de țelul lor inițial. Săptămînile acestea am avut prilejul să o reauzim pe Liliana Ciulei și am regretat că nu am regăsit datele strălucitoare cu care o știam în-

zestrată; cîntecul palid și fără tensiune, impresia de îngustare se accentua pe măsură ce înainta în retorică grandioasă a Concertului de Beethoven. În schimb, Adelina Oprean în juvenilul Concert pentru vioară și orchestră de Mendelssohn a știut să izbîndească în pofida unui acompaniament dezavantajos. Ea este concert-maistrul într-o orchestră germană și împreună cu fratele ei, pianistul Justin Oprean, face multă muzică de cameră. Din această practică și-a format eleganța liniei și cizelarea detaliilor, iar dinamismul natural și deprinderea scenei îi dau o percutanță solistică.

Un articol despre tinerii instrumentiști, despre prezența lor în orchestră, despre ieșirile lor pe podium în ultimele săptămîni, nu se poate încheia fără să amintesc și despre o orchestră eminate tînără: orchestra de cameră „Concerto” a Academiei de Muzică. Ca la fiecare apariție în public, formația educată, pregătită și condusă de Dorel Pașcu dovedește o disciplină sonoră și o omogenitate demne de invidiat chiar de către orchestre profesioniste. Concentrată pe un repertoriu foarte bine studiat, ce își conturează (mai ales în unele piese) chiar un stil propriu - definit prin interpretare vie, plină de elan, cu accente clare, linii precise, unanime, farmec juvenil. Formată din studenți, de la pupitrele ei se vor alege în viitor atît falanga membrilor orchestrelor simfonice cit și aspiranții la performanța solistică. Și după cum am văzut, una n-o exclude pe cealaltă.

Elena Zottoviceanu

CINEMA

Bruxelles, un festival pentru Europa

10 ZILE x 5 săli = 120 de lungmetraje și 100 de scurtmetraje - cu alte cuvinte, 12.500 minute de film provenite din 21 de țări europene și patru continente. 16 premii, reprezentate prin trofee „Steaua de cristal” și „Irisul de cristal” și însumând peste 200.000 de Ecu... Cam așa ar arăta, la nivelul cifrelor, Festivalul de la Bruxelles 1997. Ceea ce cifrele n-au cum să arate, dar devine evident pentru oricine privește cu ochi atent efortul organizatorilor, este faptul că Bruxelles-ul, deși ajuns la a 24-a ediție, rămîne - încă - un festival ce-și caută identitatea. Creat în anii '70 din inițiativa distribuitorilor de film, el a fost mult timp un spațiu privilegiat al acestora. Aici, la Bruxelles, în acea perioadă de acalmie ce urma sărbătorilor de iarnă, se testa piața de film prin lansarea unor producții în avanspremieră europeană sau mondială. La începutul anilor '80 a apărut și o secțiune competitivă pentru filmele belgiene, de lung și scurtmetraj, de ficțiune, documentare sau de animație. Și iată, începînd cu anul trecut, competiția națională a fost dublată de o competiție europeană, organizată în paralel cu difuzarea avanspremierelor, reunite și ele, de acum înainte, în secțiunea *Caleidoscop mondial*. Ediția din acest an nu a adus, din punct de vedere organizatoric, lucruri noi, Christian Thomas - delegatul general al Festivalului - dorind, deocamdată, să consolideze ceea ce a început: „Am sentimentul unui gospodar care a moștenit o casă veche. Ca

s-o facă funcțională trebuie s-o modernizeze și, mai ales, s-o consolideze. Or, în acest an, am încercat să întăresc *axa belgiană și axa europeană*. La anul, când își va sărbători un sfert de veac de existență, Festivalul de la Bruxelles va putea afirma cu demnitate unicitatea și originalitatea sa și va rezista cu brio comparației cu cele mai mari festivaluri europene: Cannes, Veneția, Berlin.

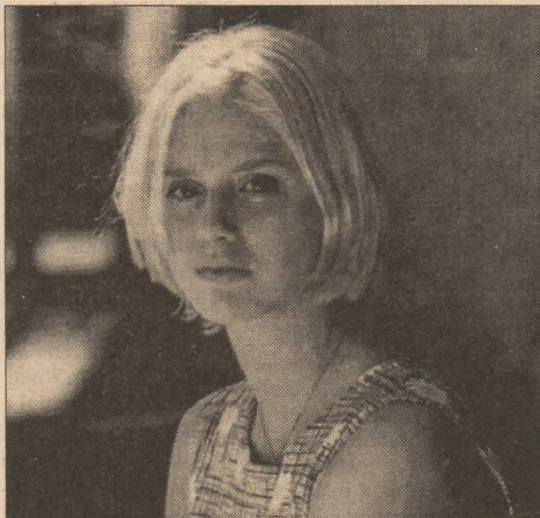
Evident, Festivalul de la Bruxelles este un festival al filmului european (la ediția actuală, 80% din producții au

producții sau coproducții realizate în cadrul acesteia și căutînd - prin sistemul de premiere - să favorizeze distribuția acestor filme. Astfel, „Steaua de cristal”, trofeul pentru cel mai bun film european de ficțiune, este însoțit și de o substanțială sumă de bani (120.000 Ecu) destinată campaniilor de publicitate și serviciilor necesare (copii, subtitrare, mixaj sonor etc.) pentru buna distribuire a filmului în săli.

Caleidoscop mondial - secțiune necompetitivă - aduce un evantai mai larg din producția actuală de film. În acest an au putut fi văzute filme originare din țări foarte variate (India, Grecia, Cuba, SUA, Australia, Venezuela, Noua Zeelandă) dar și aici s-a observat pronunțata deschidere spre Europa - de data aceasta cea Centrală și cea Răsăriteană - Cehia, Croația, Slovenia, Cipru, Rusia, Estonia, Ungaria, Polonia. Să amintim că România nu a fost prezentă?! Începe să devină (din păcate) un leit-motiv!

Dincolo de toate acestea și mai important decît acestea este faptul că la Bruxelles se promovează o anume idee de cinema în Europa - o Europă mai largă și mai diversificată cultural, social și politic. Printre temele ce au revenit aproape obsedat la această a 24-a ediție, au fost cele ale copilăriei maltratate și ale indivizilor porniți în căutarea propriului trecut sau a propriei origini.

Faptul că aceste preocupări sînt recurente în filme provenind din zone geografice foarte diverse (chiar dacă apar mai persistent în producție aparți-

Un film care a făcut o bună impresie în festivalul de la Bruxelles: *La Sicilia*, de Luc Pien (Belgia)

provenit din bătrînul continent). Pentru a fi, însă, și mai exacti trebuie să spunem că Bruxelles-ul este în primul rînd un festival al filmului din Comunitatea europeană, competiția aliniind la țara

nînd Europei Centrale și Răsăritene) nu poate să ne lase indiferenți. Din nefericire, actualitatea recentă ne-a reamintit că cinematograful nu este doar ficțiune și că filmele care interesează cu adevărat sînt tocmai acelea ce vin dintr-o realitate pe care, de cele mai multe ori, am vrea s-o negăm.

Căci fie că e vorba de copii lăsați în voia sorții sau la discreția unor adulți abuzivi (*Lea* de Ivan Fila (Germania) - premiul pentru cel mai bun film european -, *Marian* - regia Petr Vaclav (Cehia), *Portland* de Niels Arden (Danemarca), *Carmen's Revenge* de Suzanne Osten (Suedia), *Fistful of Flies* de Monica Pellizzari (Australia), fie că e vorba de emigranți porniți în aflarea rădăcinilor lor (*La Sicilia* de Luc Pien (Belgia), *Dying to Go Home* de Carlos da Silva, George Sluizer (Portugalia-Olanda-Marea Britanie), *A Journey Through the Dark Side* de Davor Zmegac - Croația) toate aceste filme ne pun în fața unei Europe pradă imploziei și în căutarea propriilor repere.

Viorica Bucur

PĂCATELE
LIMBI

de Rodica
Zafiu

Nume de firme (I)

OBSERVAM, cu câțiva ani în urmă (în *Luceafărul*, nr. 26, 1991), citeva tendințe manifestate în noile denumiri ale societăților comerciale rebotezate sau ale celor recent înființate. Un procedeu denominativ foarte răspândit în perioada economiei centralizate - cel al siglei formate exclusiv din inițiale - a pierdut teren în favoarea unuia deloc mai nou, dar care fusese ceva mai puțin utilizat: compunerea din fragmente de cuvinte (combinare la nevoie și cu inițiale sau chiar cu scurte cuvinte întregi). Procedul compunerii pare a fi o cale destul de comodă de a obține un nume, evitând chinul de a inventa unul cu totul nou și potrivit; cei care îl folosesc îi găsesc probabil și alte avantaje: o relativă transparență - segmente precum IMP, EXP, COM, RO(M) lasându-se ușor descifrate - dar și un spațiu de joc pentru mici ambiguități și sonorități exotice. Efectele lingvistice ale procedurii, care continuă să domine „piața numelor”, sînt totuși destul de supărătoare - și, incluziv să cred, chiar neproductive din punct de vedere comercial. Desemnările complicate - greu de pronunțat, prea departate de sistemul fonetic și morfologic al numelor comune și proprii românești - sînt în primul rînd un dezavantaj în comunicarea publicitară. Exemplele pe care le transcriu în continuare doar cu inițială majusculă, deși grafia lor oscilează (adesea sînt notate integral cu majuscule), au în comun intenția de a forma cuvinte pronunțabile. (Am încercat să evit denumirile străine ale firmelor internaționale; e posibil totuși ca în listă să se fi strecurat, din imposibilitatea de a le verifica tuturor originea, vreo exemplu din această categorie, care nu ne interesează aici.) În forma grafică a unor desemnări poate să transpară caracterul hibrid al combinației dintre un nume autohton și unul străin, soluție neinspirată atunci cînd provoacă nesiguranțe de lectură: *Carpatours, Rodae*. Baza de compunere variabilă, în funcție de natura și de importanța firmei, dar și de inspirația autorilor: uneori cuvintele sînt desprinse dintr-o titulatură mai lungă, referindu-se la tipul de activitate, la produsele specifice, la locul sediului, la țările de origine ale asociațiilor etc.: *Medimob* desemnează o fabrică de mobilă din Mediaș; *Romerică* e un destul de comic cuvînt-valiză în care bănuim că s-au contopit România și America. Alteori la baza noului cuvînt stau pur și simplu numele ori prenumele proprietarilor (români sau străini), ca în sonorul *Danion*.

Dezavantajul principal al multor nume stă în faptul de a fi greu de pronunțat - mai ales din cauza unor grupuri de consoane rare sau chiar inexistente în cuvintele comune ale limbii române: *-nst-*, *-ndm-*, *-ntf-* etc.: *S.C. Constdan S.A., Condmag, Intfor, Transmixt* (cuvînt a cărui transcriere fonetică cuprinde 8 consoane și doar două vocale), *Transnav*. Unele nume introduc chiar consoane duble: *Commet, Adda*; altele sînt cacofonice (conținînd repetiții dezagrabile de sunete sau grupuri de sunete): *Goscomloc, Geplex-Geplast*. Anumite sonorități stranii au efecte exotic-comice: *Rombiz, Eugado, Elpreco, Soudas*. În diferite grade, defectele amintite și altele mai puțin grave (număr mare de consoane, terminații atipice în *-o*, *-x*) se regăsesc în denumiri ca: *Apcom, Apsa, Arpechim, Arpilux, Begapam, Brailact, Calmetix, Comaz, Comintex, Comsuin, Iasitext, Inrex, Iulidec, Panmont, Procema, Rodajbanc, Rofram, Safilar, Sartetco, Semrom, Tomistex, Valmetex* etc.

Voiaj în jurul camerei mele

(Probe de stil)

STRĂVECHI arbori greoi, năpădiți de mușchi răsăreau, enormi, din ceață. Ea ar fi putut fi ceva asemeni unei recolte, leneșă, moale, crescută acolo, între ei. Sau, mai curînd, nu; ea ar fi putut fi dimineața preistorică a timpului însuși. Sau substanță-mumă din care incolteau primele seminte ale lumii; iar acei arbori enormi și tăcuți ar fi putut fi cele dintii forme pulsînd de viață, născute prea devreme spre a cunoaște uimirea și frica, smulgîndu-și cordonalele ombilicale din cine știe ce materie bătrînă aparținînd albiei universale puturoase a unui neant latent și teribil...“ (W. Faulkner, frază din *Țințarii*).

„...El era curat ca interiorul unui ceas nișelat, iar puterea sa ascunsă un strat auriu, subțire, de ulei lubrifiant o acoperea, ca nădușeala strălucitoare însoțind mișcările perfecte ale unui frumos animal.

În atmosfera aceasta insingurată, apăsată de atîta energie, el își simțea adîncimile corpului pătrunse de un extaz ce îi dădea o senzație oarecum neplăcută de ușurătate. Plăcile calei, însăși chiulasa bine închisă vibrau; ai fi zis că se apropia clipa în care forța motorului avea să facă să explodeze oțelul ca pe o gogoasă de mătase și că ea se va înălța și se va întinde, purtată de aripi înspăimîntătoare și splendide, numai flacăra și energie...“ (Descrierea unui motor, idem)

ACESTE două fraze din romanul lui Faulkner figurează în carnetul vechi de note din 1957 la data de 18 octombrie. Ele sînt scrise curat, caligrafic, în limba franceză, extrase

dintr-o ediție pariziană. Mă tem, că, în raport cu engleza, traducerea mea este aproximativă. Esențialul însă rămîne. Să-mi fi plăcut mie în mod deosebit aceste rînduri ale romanului și astfel să le fi copiat în carnetul de note? Era, în orice caz, o obișnuință a vremii: să copiezi fraze din felurite lucrări sau romane, ca exercițiu. Uneori era și o vagă intenție subversivă, extrem de mascată, de frică. De frica vremii. Cum am redescoperit această senzație în citatul de mai jos scos și tradus, în epocă, din *Voiaj în jurul camerei mele* de contele Xavier de Maistre. În 1957, singura călătorie posibilă. Apropierea, din carnet, a textelor lui Faulkner și contelui francez, mi se părea cel puțin ciudată. Sau uitasem pur și simplu. Azi îmi dau seama că e la mijloc o intenție, că-i vorba de un contrast stilistic, ales, cercetat, între barocul și retorica abisală, faulknriene și verva și vioiciunea publicistică a acestui nobil care detesta vulgul și toată revoluția franceză, simțindu-se bine numai în imperiu, la Petersburg. Dar cum sunau frazele acestea grele ale lui Faulkner pe fondul lui 1957? Și ce voia să zică de fapt acest voiaj ermetic de exilat, trăind din imaginație în teribilul '57?!... E, în același timp, între cele două texte, și o diferență de cultură și încă una de clasă socială, excluzînd epoca însăși, între aristocratul francez, monarhist, și... dacă putem să-i spunem așa... acest tragic și întunecat Faulkner, în plină dezvoltare fantastică americană; deși, un geniu este sumbru ca timpul, sau eternitatea...

PREPELEAC

de Constantin
Toiu

Să-l urmărim pe de Maistre perorînd în domiciliul său autoimpus, un mic fragment, atît de modern și revoluționar, în ciuda opiniilor anti-1789, - capitolul XXXII:

„Dar vă rog să-mi permiteți, domnilor, să vă întreb, oare vă mai distrați ca altădată la bal și la comedie? - În ce mă privește, vă mărturisesc, de citva timp, toate adunările numeroase îmi inspiră o oarecare teamă. - Un vis urît mă asaltează. - În zadar îmi dau silința să-l alung, el revine mereu... - Poate și fiindcă suflul inundat astăzi de gînduri negre și de tablouri sfișietoare, găsește uneori subiecte de tristețe, după cum un stomac viciat convertește în otravă alimentele cele mai sănatoase. - Orice ar fi, uite ce visam: - Odată, într-una din sărbătorile acestea, în mijlocul mulțimii de oameni drăguți și cumsecade ce dansează, cîntă, - care plîng la tragedii, care nu cunosc decît bucuria, sinceritatea, cordialitatea, îmi spusei: - Dacă, în adunarea asta drăgăstoasă, ar intra deodată un urs alb, un filozof, un tigr, sau orice alt animal de aceeași specie, și, urcîndu-se pe podiumul orchestrei, ar răzni cu o voce groznică:

- Nenorociților! ascultați adevărul ce vă grăiește prin gura mea: sînteți niște asupriți, niște tiranizați, sînteți nefericiți, muriți de plictiseală. Ieșiți din letargia asta!

Iar voi, muzicienilor, sfărîmați-vă de căpățîna voastră instrumentele; fiecare din voi să se înarmeze cu un pumnal: nu vă mai gîndiți de aici înainte la petreceri și sărbători; dați buzna în loje, spintecați-i pe toți...“

Ocean

O intervenție chirurgicală

ÎN ZADAR l-am implorat pe domnul Croitoru să-și publice memoriile: „Jurisprudența pierde o ocazie rară să se imbogățească“. N-a fost chip. Procesele în care dumnealui a pledat rîmin modele de pricepere profesională și în același timp zboruri temerare ale fanteziei. „Ai ajunge celebru, maestre, o celebritate mondială“, îl ispiteam eu. Domnul Croitoru mai turna un rînd, ridică paharul său cu o voltă perfectă, închinînd distanțat, dar volubil, către toți cei prezenți, către pămînt și către cer, ca să-l ducă fără greș spre gura deschisă, pregătită să deguste. „Ce-mi trebuie mie celebritate, cînd am vin de Bucium în pivniță! Întreabă-i pe juriștii pe care i-ai citat adineaori, pe Young, pe Miller sau Buonardi, au ei vin ca al meu? Niște paiate!“ Aici un alt gest al mîinii eliberate acum de recipient impune cele spuse pentru veșnicie. Răspunsul logic se dovedea a fi singurul corect, maestrul nu dorea ca problema să se mai dezbată. Capitulum. Modestie exemplară? Eu îl bănuiam mai degrabă de fătărnicie.

Și într-un alt domeniu, cel al narațiunii, domnul Croitoru era meșter mare. Dacă-l rugai frumos, se îndura și începea să istorisească. L-am întrebat, cum a fost cu procesul lui Răstoacă. Avocatul își aprinse luleaua cu mișcări lente, picii din ea, se înecă de fumul otrăvit, tuși, o mai îndopă, tuși iar. Noi așteptam, stane de piatră, într-o sfîntă liniște. „Ce să vă spun? Asta a fost mai demult. Aveam greutăți cu casa de la Bucium; zarafii mă pîneau fără milă. Îmi trebuia un proces forte. M-am interesat la grefă. Nimic promițător. M-am dus la poliție: cele citeva cazuri de tilhărie, furt sau ultragiu, nu meritau angajamentul meu. Dar se întimplă că un zeu binefăcător puse în mîna domnului Răstoacă un jungher cu care acesta înțepă pe frumosul Garabet, amantul soției sale. Scăpat cu zile și refăcut, tînărul dădu în judecată pe agresor: tentativă de omor, insultă publică și alte citeva fleacuri. Cine a fost Răstoacă? O jigodie. Un om rău, un Al Capone provincial, care opera prin năimiți și misiți. Viclean, dar bogat. Poseda citeva rînduri de case, prăvălii, în mijlocul tîrgului. De Sf. Dumitru își serba onomastica într-un hotel din centru, se înțelege singurul și cel mai select.“ Rideam încîntați ca să-l încurajăm să continue; căpătăm fărîmituri de la masa Justiției ca în alte seri cînd ne-a povestit despre cazul colonelului aceuia austriac, i-am uitat numele, despre Dreyfus și chiar despre Petru Dumitriu, amînat la Judecata de Apoi. Avocatul continuă: „Cum trece timpul! Eram amenințat să fiu evacuat din casă

fiindcă nu plătisem ratele la timp. Parsivenia consta în faptul că nu puteam să contactez direct pe proprietar, nimeni nu știa cine este; lucra prin oameni de paie. De Sf. Dumitru, Răstoacă mă invitase la onomastica lui, dar nu m-am dus. A doua zi, mi-l trimite pe Petrară cu mașina, să vin. Eu, nu; am și eu onoarea mea. Refuz. Seara, copiii ascultau știrile, cînd iată că apare din nou Petrară cu patru gealți. <Ce doriți?> - <Dorim>, se umflă în pene slujnicul, <să nu atentăm la sănătatea dv. și la integritatea corporală>. M-am gîndit: dacă sînt obligat, mă duc mai bine de bunăvoie.

Într-o vilă ca în filme, m-am întîlnit cu banditul, un om ca la 40 de ani, bine îmbrăcat, jovial, putea să schimbe privirea de la blîndețe cuceritoare la gheață primejdioasă; erai musca definitiv prinsă în pinzele păianjenului. Îmi arată un dosar. El era proprietarul casei în care mă mutasem, lui îi trimiteam ratele și dobînda lunar. Domnul Croitoru tăcu. Picia din nou din luleaua rebelă. Îl așteptaram să tușească după obicei, apoi îl indemnaram să continue. „Asta-i tot. Am acceptat imediat să preiau apărarea.“ - „Dar procesul? Procesul - cum s-a desfășurat? L-ați cîștigat?“ - „L-am cîștigat. Procurorul mi-era prieten, însă decis să deparaziteze urbea noastră de mafiotti și gangsteri. Îmi prevestea o înfrîngere totală. N-a fost așa.“ - „Ați luat-o à la française, crime passionale?“ - „Nu“, ripostă avocatul. „La asta s-a așteptat și procurorul. A înregistrat depozițiile noastre cu stupefacție: da, a fost o acțiune premeditată; da, am lovit pe la spate. De acord, am vizat rinichii, mai exact rinichiul sting. - Și cum dovedim că n-a fost o tentativă de omor? - Tocmai prin fapta comisă. Se incurcă și judecătorii. Am explicat: Garabet era un tînăr sănătos și bine construit. Aveam nevoie de rinichiul său sting teafăr, prin urmare viu, omorul s-ar fi petrecut în a doua fază care n-a mai avut loc. Dacă victima ar fi murit, rinichiul n-ar fi avut nici o valoare pentru noi. Eram interesați ca amorezul să rămînă în viață. În sală se stîrni o larmă de iad. Președintele bătu disperat cu ciocanul în masă: <Aud bine? A vrut să-i scoată rinichiul, dar de ce? Cu ce scop?> - <Un scop filantropic, pentru un transplant. Voiam să salvăm viața unui om cînstit.>“ Era pe vremea cînd doctorul Barnard începuse senzaționalele sale operații.

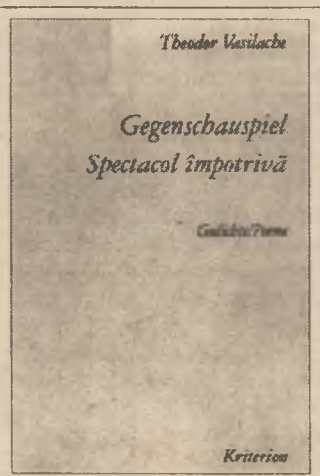
Paul Miron

Poezie bilingvă

ÎN ULTIMA vreme au apărut tot mai multe volume bilingve- semn că exactitatea cuvântului e din ce în ce mai prețuită, că într-o Europă care tinde să se deschidă spre „marginii” unificarea nu înseamnă decât un plus de atenție acordat fiecărei culturi în parte, cu farmecul ei intraductibil.

THEODOR VASILACHE, născut în 1942 la Ploiești, profesor de engleză trăind din 1978 în Germania, a revenit acasă cu două volume în 1994 și 1995 (la Cartea Românească) și, datorită colaborării cu

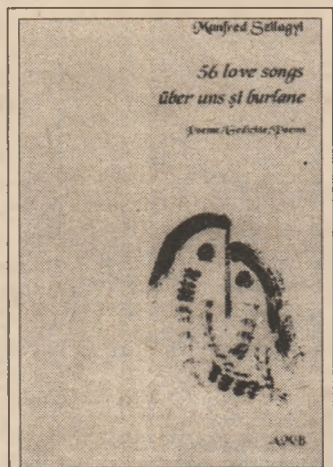
Theodor Vasilache, *Gegenschauspiel/ Spectacol împotriva*. Gedichte/Poeme. Aus dem Rumänischen von Horst Samson. Kriterion 1996, 92 p. Lei 2836.

poetul Horst Samson, stabilit la Frankfurt, cu *Gegenschauspiel/ Spectacol împotriva* - ca dezvăluire a adevărului de dincolo de măști: „Bandași/ cu ochii în lacrimi/ și cu pomiri caritabile... Curve/ nespuse de fidele tuturor și/ fiecărui marinar în parte/ într-un imens oraș portuar... Alcoolici/ bând ceai de izmă/ în mijlocul copiilor regăsiți -/ prilej pentru-o fotografie de familie.../ Cartofori/ concentrați peste tabla de șah/ exact în clipa când poliția/ dă buzna în încăpere.../ Și încă odată,/ fi-mi-ar scârbă de paianjenul/ - erijat în regizor / care,/ de undeva foarte sus,/ trage sforile acestui spectacol/ împotriva naturii. (*Spectacol împotriva*). Citit în traducerea lui Horst Samson, Theodor Vasilache se integrează perfect în contemporaneitatea germană prin claritate, lipsa ornamentelor, tăis critic la adresa societății, nucleu de poveste cuprins în fiecare poem. Uneori străbate o undă de nostalgie în „scrisorile de acasă” („Nimic nu mai seamănă cu ceea ce a fost, deși nimic n-a fost clintit din vechea alcătuire...”) sau în ciclul, *Fals tractat de călătorie*, alteori, lumina jocului de copii. Românul face casă bună cu europeanul (chiar dacă numai precum în poemul *Cupluri*: „Romeo și Julieta/ șoarecele și pisica/ Stan și Bran și alte așa zise/ perechi celebre...”) și chiar se înțelege că ar fi în stare să se înalte într-un împrevizibil zbor („povestea” țaranului suit pe stâlpul de telegraf). Aparent, primează ironia - adre-

sată fie societății de consum (*Scrisori din America* cu titluri precum: *Muncește și vei avea, Ultimii vor fi cei dintâi, Inflație...*), fie „lumii fără noi-mă”, fie bancnotelor-gușteri care pătrund „până și-n inimile cele mai curate”. Cuvântul „patrie”, însă, tot mai produce emoții: „Oameni în mișcare ce suntem, fiule,/ numai cuvântul Patrie rostit de pe un munte/ ne umple ochii de neguri, ne dă ameteți/ ca dintr-o altă viață” (*Vertij de înălțime*).

ȘI MANFRED SZILAGYI, născut la București, ianuarie 1956, trăiește acum în Germania, unde a studiat graphic-design. Este un european perfect integrat, debutând lejer în trei limbi (engleză, română, germană). Teoria după care poetul nu poate scrie decât în limba maternă este vădit depășită de cel care se mai exprimă și cu ajutorul penelului.

Titlul dezvăluie cele trei straturi ale poeziei lui Manfred Szilagyi: *56 love songs über uns și burlane*. Sintagma engleză „acoperă” poezii cu nume latinești de flori, închinată unei iubite „ecologice de stradă” - amintind de *beatles* dar și sugerând o demonstrație de protest, cu flori, împotriva unei lumi din ce în ce mai sumbre: „I see the blue/ in our sky/ sailing the ocean/ to other fly/ I see the blue/ in our jeans/ make-up the body/ to other dreams/ ...I see the blue/ looking at my hand/ running to you/ crying like a blind? (*Myosotis Palustris*). Sintagma germană - *über uns* - ascunde tulburarea temelor sociale, refugiații „de pe planeta Andromeda” chestionați în birourile pentru azilanți, aerul abia respirabil, „cumpărat” - plin de datorii, primejdii, dar și de noutate. Sintagma românească - „și burlane” - sugerează „hornul” evadării prin poezie: „Dintre cele trei burlane/ câte

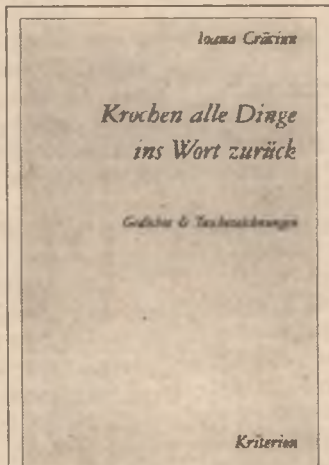

Mandfred Szilagyi, *56 love songs über uns și burlane*. Poeme/ Gedichte/ Poems. Postfața de Ileana Polovrăgeanu. Editura AMB 1996. 91 p. F.p.

are casa,/ pe cel mai tânăr/ l-am întrebat despre/ starea acoperișului,/ despre apa din cer,/ despre câinii ce se opresc la el/ și vecinii de la etajul al III-lea/ și studenta care s-a mutat la parter,/ încercând să ud noua relație/ de prietenie cu

el”. Cum se vede, pe „burlanul românesc” vine la vale un adevărat șuvoi de simboluri.

IOANA CRĂCIUN dez-minte și ea teoria poeziei obligatorii în limba maternă. Născută în 1958 la Constanța, cu studii de germanistică la

Ioana Crăciun, *Krochen alle Dinge ins Wort zurück*. Gedichte & Tuschzeichnungen. Kriterion 1996. 71 p. Lei 3060.

București și Tübingen, doctor în filologie germană, scriitoarea a debutat deja cu versuri în română, fiind de asemenea cunoscută ca exegetă a literaturii germane și traducătoare. Însă, consideră ea, dacă un violonist atinge maxima virtuozitate interpretând la un instrument care nu face parte din el însuși, de ce nu s-ar strădui și poetul, în multe, nenumăratele ore de studiu, să-și perfecționeze tehnica la instrumentul unei rostiri în care nu s-a născut?

În germană, poemele Ioanei nu sunt sărace în cuvinte, nici speriate de încărcături necunoscute, ci, dimpotrivă, sună amplu, bogat, uneori precum clopote din turnuri expresioniste: „Die Birken sind die Blindenstöcke der engel./ Ihr Rauschen befragt das Dunkel nach mir:/ „Wo geht's zum Menschen, der nicht sterben will?"/ Aus tausend Blättern wird gefragt nach mir,/ aus tausend Sternen schweigt mein Dunkel...” (Mestecenii-s toiege pentru orbii îngeri./ Foșnetul lor întreabă bezna despre mine:/ „Pe unde-i calea către cel care nu vrea să moară?"/ Din mii de frunzenteabă despre mine,/ din mii de stele tace bezna mea“...)

Ioana Crăciun creează cuvinte, le leagă și le dezleagă în plase mai strânse sau mai largi pentru metaforă, reabilitează „sentimentul” (reținut, desigur), melancolia, meditația, arta poetică. În marele recital oferit de Rostire, „lucrurile toate s-au târât înapoi în cuvânt/ cicatricea s-a retras și ea în cuțit” (*Krochen alle Dinges Wort zurück*,/ kroch die Narbe surük ins Messer).

Talentul neobișnuit al poetei se „retrage” și în desene: își ilustrează singură cartea cu desene în tuș, lumi fantasmagorice bănuite de ochi veșnic deschși, spânzurați, demoni, copaci foșnind din peș-

ții altor vremi, rădăcini, coruri care încearcă să spună, să spună... Desenele ei au apărut în unele reviste românești și străine, au fost expuse la Heidelberg și în alte orașe germane, sunt „al treilea grai” în care Ioana Crăciun își dovedește virtuozitatea.

SPRE deosebire de românii care scriu în germană, Eugène van Itterbeek este un poet flamand din Leuven, absolvent de filologie romanică al Universității din Leuven, pe care o ciudată involburare a destinului l-a adus în România. Predă aici literatura franceză și, între altele, s-a consacrat mai intens poeziei. Scrise în neerlandeză, poemele au apărut sub mai multe semnături de poeți români celebri; Mircea Ivănescu le compară cu cristalele de gheață care alcătuiesc pe geam o grădină de iarnă. Mie mi s-au părut înflăcărâte de „ars mystica”, cu tristețile vieții și morții atenuate de aura unei alte lumi: „Ușa închisă/ în locul broaștei un cerc de lumină/ cutia de scrisori/plină/ deasupra scrisoarea mea/ soneria fără număr/ fără nume/ postul telefonic desființat/ la cererea abonatului, spune centralista” (*Po-*

Eugène van Itterbeek, *Een meer van stilte./ Un lac de tăcere*. Colectiv de traducători. Prefața de Ileana Marinescu. Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 1996. 79 p. F.p.

em pentru nimeni). „Dumnezeu e în mine și o îmbrățișează/ ca și cum eu pe Dumnezeu l-aș îmbrățișa în ea”.

La cumpăna gândirii

PAVEL FLORENSKI, fiul unui inginer de drumuri și poduri rus și al unei armence, cunoscut sub numele de „părintele Pavel”, se numără printre marii gânditori a căror operă postumă (a fost executat de staliști în 1937) rămâne uimitoare prin diversitatea domeniilor și încă își mai așteaptă exegeții. Închipuind o metaștiință - teologia conviețuiește cu epistemologia, cu istoria artei, filozofia și logica simbolică - părintele Pavel urmărea un proiect vast, *La cumpăna gândirii*, realizat parțial, astfel încât a lăsat loc și celor care îl numesc eclectic, și celor care îi descoperă viziunea sintetică.

Pavel Alexandrovici Florenski, *Perspectiva inversă și alte scrieri*. Traducere din limba rusă de Tatiana Nicolescu, Alexandra Nicolescu, Ana Maria Brezuleanu. Prefața de Nina Kauchtschischwili. Editura Humanitas 1997, 269 p. F.P.

Perspectiva inversă selectează din acest proiect pagini privitoare la lingvistică și la teoria artei, despre care bătrânul Bulgakov (teologul Serghei) crede că reprezintă o sinteză de înțelepciune între Atena (spiritul clasic) și Ierusalim (spiritul creștin) - cele mai importante componente ale europenismului.

Pornind de la observațiile unui strălucit profesor al său, Bugaev, referitoare la „principiul discontinuității ce leagă teoria numerelor de principiile matematice și filozofice, Florenski ajunge să clarifice și gnoseologic valoarea intrinsecă a conceptului de simbol. Așa cum ecuația „defectului de masă” a fost socotită o demonstrație științifică a existenței lui Dumnezeu, teologul definește matematic „simbolul”. Problemele aritmetologiei, discutate cu înverșunare în cercul „Argonauților” (printre participanți - și viitorul poet Belii) pe teritoriul anticei Colchida au scos la iveală și căutările lui Florenski.

Editorii au adăugat un studiu privitor la conceptul de spațiu în operele de artă și în literatură, un altul despre „proiecția organelor”, despre „antinomia limbii”, despre „știința ca descifrare simbolică”. Într-un fel aparte, cu valoare aplicativă, cu menirea concretă de a prefața o carte a soților Nina și Ivan Efimov (creatorii unui teatru de păpuși) este studiul Teatrul de păpuși al artiștilor Efimov. Interferențele joc/realitate, scenă/natură, actori/spectatori au făcut dintr-un spectacol de marionete o desfășurare de simboluri vizibile și ascunse.

Surprind cunoștințele lingvistice ale autorului, de un modernism ce precede victorios „școala lingvistică de la Praga”: metoda structuralistă a sistemelor de fonologie e pusă și ea în slujba elucidării simbolurilor. Concepția părintelui Pavel asupra simbolurilor și descrierii simbolice își găsește așadar aplicabilitate în toate domeniile importante ale gândirii.

O antologie italiană a poeziei românești din secolul XX

SUB TITLUL *La poesia romana del Novecento*, a apărut de curind, la Edizioni dell'Orso (1996, colecția „Testi letterari stranieri“) o densă și foarte elegant prezentată antologie din lirica românească a secolului XX. Autorul ei, profesorul Marco Cugno, de la Universitatea din Torino, unul dintre cei mai profunzi cunosători ai culturii noastre și pasionat traducător de carte românească în spațiul italian, adaugă astfel un nou volum important unui raft deja bogat și semnificativ de talmăciri, de la culegerea din 1972, *Accordi di parole*, din creația argezieană, la *Poesia romana d'avanguardia* (1980, în colaborare cu Marin Mincu) ori la versiunile din Constantin Noica, Adrian Marino, Norman Manea, tipărite din 1990 încoace. Nu trebuie uitată nici frumoasa transpunere în italiană a *Spațiului mioritic* blagian (tot la Edizioni dell'Orso, în 1995).

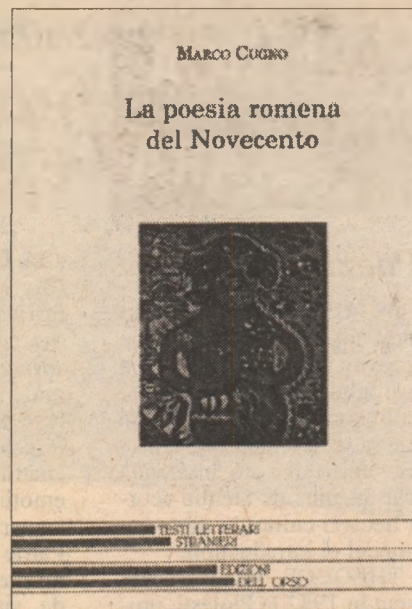
Cele cinci sute de pagini ale antologiei de acum (bilingvă pentru textele poetice) reunesc un număr de patruzeci și nouă de autori, ilustrativi pentru toate generațiile și orientările literare, de la simbolisti până la „generația '80“. Inaugurat cu Bacovia și Minulescu, volumul reține în continuare poeme din Arghezi, Voiculescu, Crainic, Pillat, A. Maniu, Vinea, Tzara, Blaga, Barbu, Fundoianu, Philippide, Voronca - acoperind marele „modernism“, tendințele avangardiste și tradiționaliste din perioada, în linii mari, „interbelică“, pentru anii '30-'40, au fost aleși Dan Botta, Geo Bogza, Jebeleanu, Emil Botta, Maria Banuș, Magda Isanos, Gellu Naum, Virgil Teodorescu, nelipsind protagoniști ai „generației războiului“, precum D. Stelaru, C. Tonegaru, Geo Dumitrescu sau Ion Caraion. Își găsesc loc, în acest spațiu, și Radu Gyr (prezent însă cu o poezie postumă, legată de universul carceral comunist), Horia Stamatu și Ștefan Baciu (aceștia, și cu poeme din vremea exilului). Mai aproape de noi, apar Ștefan Aug. Doinaș, A.E.

Baconsky, apoi Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Dan Laurențiu, Leonid Dimov, Mircea Ivănescu, Emil Brumaru, Ileana Malăncioiu, Ana Blandiana, Gabriela Melinescu, Virgil Mazilescu, N. Prelipceanu, Daniel Turcea, Mircea Dinulescu, iar celei mai nou afirmate generații i se acordă atenție prin nume ca Matei Vișniec, Florin Iaru, Mariana Marin, Marta Petreu și Mircea Cărtărescu.

Evantaiul e, cum se vede, foarte larg deschis și încearcă să facă, pe cât posibil, dreptate momentelor și numelor cu adevărat reprezentative ale poeziei românești a acestui secol. Repertoriul putea fi, desigur, îmbogățit (poeti ca Ioan Alexandru, Mircea Ciobanu - dintre „șazeciști“ - sau Adrian Popescu și Ion Mircea, pentru anii '70, ca să ne limităm doar la câteva exemple, meritau să figureze în sumar, cu cel puțin tot atâtea calități ca și alții, prezenți), însă e foarte adevărat că nici o lucrare de acest tip nu e în stare să acopere un întreg univers liric; cu atât mai mult cu cât, ca în cazul celui de față, el este extrem de diversificat și bogat în valori autentice. A aduna sub același copertă un număr așa de mare de voci ale poeziei, și a le aproxima, fiecareia, timbrul particular e, în sine, o întreprindere temerară și demnă de cel mai sincer elogi. Marco Cugno o duce spre împlinire în chip inspirat, mișcându-se cu o responsabilă libertate printre formule lirice dintre cele mai diferite și reușind, foarte adesea, adevărate performanțe de echivalare. S-ar putea cita multe asemenea împliniri, începând chiar cu primul poet din antologie, Bacovia, transpus cu egală măiestrie în muzica sumbră din *Plumb* („Sonno profondo: le bare di piombo./ Fiori di piombo e funebre ornamento -/ Nella tomba ero solo, entrava il vento.../ Le corone stridevano, di piombo“) ori în mai austerele „stanze“ („Io scrivo/ E, forse./ tradisco/ Una crisi morale...“); ori din Arghezi, transcris cu virtuozitate în multiplele sale registre imagistice și muzicale,

precum, bunăoară, în *Cintec mut*: „Nell'androne, tetro./ Crescevano pioppi di vetro/ E la luna come un liuto d'argento./ Ho udito il suo lamento./ E ha parlato la notte tutta quanta/ Con loro e con l'icona santa/ Di Lei, la Vergine Consolatrice./ Di Dio Genitrice“; sau din *Uvedenrode*-le lui Ion Barbu: „Gasteropodi!/ Preclari rapsodi./ Modi di odi/ Cielii schiarpa/ Antene nell'arpa:// Uvedenrode/ Oltre tempo e mode/ Olimpo!“. Și ne-am putea opri la fiecare pagină pentru a oferi alte și alte exemple de fericită „coincidentă“ cu textele originale.

PE LINGĂ calitatea traducerilor, antologia realizată de Marco Cugno are însă și meritul de a oferi cititorului italian o cale de acces foarte largă și marcată de repere sigure spre universul poeziei românești din secolul nostru. Specialistul în literatură română își spune aici convins căutorul cuvintului. Studiul său introductiv, cuprinzând, împreună cu aparatul bogat de note, nu mai puțin de optzeci de pagini, reface, sub titlul *La poesia romana del Novecento: dal simbolismo alla „generazione '80“*, principalele momente și itinerarii ale evoluției limbajului liric românesc, de la „trădarea lui Eminescu“ (după expresia lui Mircea Scarlat) de către promotorii poeziei moderniste și experiența macedoniskiană cu deschideri spre simbolism (marcat de secvențe critice consacrate lui Bacovia și Minulescu), la repere majore ca Arghezi, Blaga, Barbu („Tudor Arghezi: fierar al cuvintului“ - sună paginile dedicate autorului *Cuvintelor potrivite*, cu o formulă a lui Ilarie Voronca; le urmează *Lucian Blaga: „tradiționalismul metafizic“* și *Ion Barbu: „lirismul absolut“*). Înaintind în secol, criticul face un popas *Între tradiționalism și modernism*, cu referințe la V. Voiculescu, N. Crainic, Pillat, Radu Gyr, la Fundoianu sau Philippide, ca să abordeze apoi mișcarea de avangardă,

„generația războiului“ și epoca situată „sub semnul proletcultismului“. În fine, pornind de la sugestiile lui Ion Simuț, în contextul noilor întrebări pe care și le pune poezia românească după căderea dictaturii comuniste, prefațatorul conturează o imagine bine articulată a teritoriului liric ocupat de generația anilor '60, în funcție de „cele patru literaturi“ - „oportunistă“, „subversivă“, „disidentă“ și „evazionistă“ - și a anilor '80; „generația „luptei cu inerția“ și cea a „subteranelor“ (cum califica Mircea Cărtărescu momentul în care se naștea contingentul său liric) sînt prezentate sintetic în ultimele secvențe ale acestui studiu introductiv foarte documentat, la zi cu tot ce se întâmplă în literatura română și în dezbaterile de idei din jurul creației poetice. Pentru a-și construi propria perspectivă asupra veacului liric românesc, profesorul Marco Cugno face apel la sursele cele mai autorizate ale criticii noastre, de la generațiile mai vechi până la cei mai recent cercetători ai istoriei poeziei, recurge la mărturiile ale poezilor, este atent la ultimele lecturi în materie, pune în cumpănă o mare diversitate de opinii critice. Tabloul schițat este astfel foarte viu și da tot timpul sentimentul autenticei participări la un dialog în actualitate despre ceea ce s-a petrecut și se petrece în cimpul cercetat. Se poate crede că cititorul italian va pătrunde pe deplin lămurit în spațiul poeziei române contemporane ca într-o lume dinamică, ancorată în plină modernitate (și... post-modernitate). Iar la „ieșirea“ din antologie îl așteaptă alte cincizeci de pagini de note bibliografice: o *Bibliografie generală*, ce reține „o selecție de opere dedicate în totalitate sau parțial poeziei (cu excepția monografiilor privind cite un singur autor și a traducerilor în italiană, indicate la rubricile individuale), istoriile literare, antologiile, originale și în traducere, dicționarele literare, repertoriile bibliografice, culegerile de interviuri“, distribuită cronologic, pe secvențe anuale (între 1921 și 1995) și fișe de prezentare a fiecărui autor cuprins în volum (date biografice, cărți publicate, cu menționarea traducerilor în italiană, studii monografice referitoare la respectivul poet). Toți cei interesați de poezia românească pot găsi, așadar, în lucrarea profesorului Marco Cugno și o sursă de informație serioasă și substanțială, cea mai amplă, după știința noastră, existentă pînă acum în afara hotarelor țării.

Cu asemenea calități, *La poesia romana del Novecento* se situează printre momentele de referință din spațiul relațiilor literare italo-române. Publicarea unei asemenea cărți (cu sprijinul generos al Departamentului de Științe ale limbajului și Literaturi moderne și comparate de la Universitatea din Torino) este și o ocazie de a ne exprima grațitudinea pentru efortul pasionat și devotamentul cu care realizatorul ei le-a investit încă o dată în opera de difuzare a valorilor spirituale românești.

Ion Pop

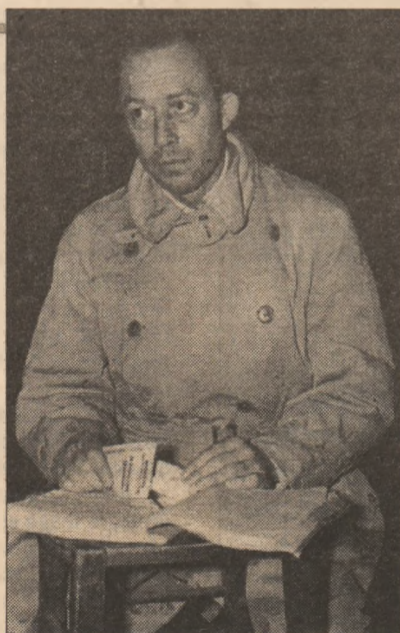
Între dreptate și mama...

LA 10 decembrie 1957, Albert Camus primea la Stockholm Premiul Nobel. Dar, în contextul războiului din Algeria, ziariștii și publicul erau mai puțin interesați de literatură; ei așteptau mai ales să audă de la Camus lămuriri asupra atitudinii lui față de drama din Algeria natală. La 12 decembrie, în timpul unei întâlniri cu publicul la Casa Studenților din Stockholm, Camus a pronunțat o propoziție ce va indigna la culme mediile intelectuale franceze: „Între dreptate și mama mea, eu o aleg pe mama.“ De atunci această propoziție i-a rămas lipită de biografie și mereu interpretată, firește, în defavoarea lui.

Cu prilejul apariției la Ed. Gallimard, în colecția Folio, a volumului Albert Camus, *Discursurile din Suedia*, Carl Gustav Bjurström, traducătorul lui Camus în suedeză și cel care l-a însoțit pas cu pas în decembrie 1957, a scris o postfață în care explică, în calitate de martor, cum a decurs vizita în Suedia. Scriitorul a ținut acolo trei discursuri: unul, cel oficial, de mulțumire pentru Premiul Nobel, destul de scurt, altul, improvizat ca răspuns la întrebările astuțioase ale studenților din Stockholm și, în sfârșit, o lungă conferință, pe 14

decembrie, la Universitatea din Upsala, în care a explicat de ce preferă termenul de „îmbarcat“ celui de „angajat“. Întrebat de ziariști cum e cu celebra propoziție care a făcut o vilvă nici astăzi stinsă, Bjurström a răspuns:

„Formularea *Între dreptate și mama mea, eu o aleg pe mama* este inexactă și trunchiată. Dacă memoria nu mă înșală, Camus a spus așa: «În acest moment se pun bombe în tramvaiele din Alger. Mama mea se poate afla în unul dintre aceste tramvaie. Dacă asta e dreptate, o prefer pe mama». E adevărat că e «sentimental» să spui așa ceva. Dar, ca scriitor, poziția sa era netă: pentru o cauză bună sau pentru una rea, terorismul rămîne terorism. E inadmisibil. Atunci, pe loc, în timpul dezbaterii, fraza lui Camus a trecut neobservată. Nimeni n-a prevăzut felul cum va fi exploatăată în Franța, unde exista un resentiment împotriva lui Camus, căruia i se reproșă o atitudine prea timorată față de luptele din Algeria. Cuvintele lui, transcrise trunchiat, au avut efectul unei bombe“. Întrebat de ce nu s-a găsit nimeni în epocă și mai apoi să restabilească adevărul, Carl Gustav Bjurström răspunde că, în urmă cu 40 de ani, conferințele nu erau nici

înregistrate, nici filmate, ca astăzi, deci nu exista o dovadă certă - doar stenograme sau notițe, atunci cînd conferențiarul nu venea cu un text scris. Or, cel ce a notat discursul improvizat al scriitorului în dezbaterile cu studenții putea rezuma în modul în care propoziția șocantă a făcut epocă. Se spune că un ziarist ar fi făcut totuși o înregistrare pe magnetofon, dar banda originală n-a fost pînă acum găsită, toate cercetările lui Bjurström rămînînd fără rezultat. (A.B.)

NOUȚĂȚI CULTURALE DIN GRECIA

◆ Două recente descoperiri arheologice au izbutit nu numai să facă „la une“ în marile cotidiene europene (ca de pildă londonezul „The Guardian“) ci și - ceea ce e mai greu - să emoționeze o Grecie abia ieșită din toropeala sărbătorilor și, în tot cazul, de multă vreme potopită de indiferența „post-modernă“. Este vorba de un prim indiciu permițând situarea precisă în geografia ateniană a „Lyceului“ - Școala de Filosofie a lui Aristotel - precum și de identificarea locului în care Euripide, în ultimii ani de viață, și-a scris capodoperele târzii.

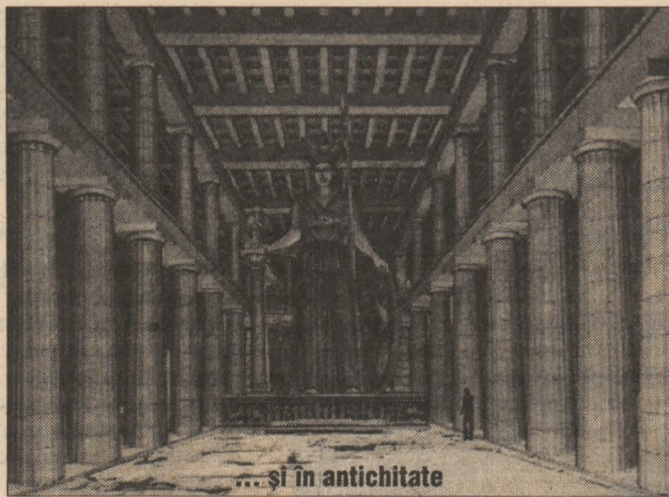
Prima descoperire a ieșit la iveală cu ocazia săpăturilor de fundație pentru un nou Muzeu de Artă Modernă, care urmează să se construiască în Capitala Greciei. Sub un prim strat (nu lipsit de importanță) din epoca romană, arheologii de la al Treilea Eforat al Antichităților Preistorice și Clasice (director: d-na Efi Ligouri) au descoperit un al doilea, datând din secolul al IV-lea î.H. Prin confruntare cu unele surse scrise din epocă, s-a stabilit că este vorba de vestigiile unor instalații sportive aparținând de palestra lui Lycurg. Or, aceasta din urmă se știe, tot din izvoare scrise, că se afla tocmai în păduricea numită *Lykeion* = „popasul lupului“. (În treacăt fie zis, rădăcina *lyk* = «lup» se regăsește destul de des în zona Ațicii: vezi, de pildă, numele legiuitorului („patron“ al palestreii cu pricina) *Lykourgos* = «făptuitorul de isprăvi lupești», sau *Lykabetos* = „pasul lupului“, colină situată în centrul Atenei moderne). Așezat într-o pitorească ambianță naturală, pe malul râului Ilissós, în afara zidurilor cetății, cam la un kilometru de Poarta lui Diokhars, Lyceul era legat de oraș prin două drumuri (primul este astăzi un bulevard central al Atenei, celălalt se pare că traversa actualul Parc Național), de-a lungul cărora, în lungi plimbări, Stagiritul își expunea doctrina discipolilor săi «peripateticieni» (adică «plimbăreți»).

◆ În epocile clasică și elenistică, Atena poseda trei asemenea «gymnazii», adică instalații de antrenament sportiv și militar, care cu timpul au devenit focare ale învățământului filosofic: unul la Kynosagrai («ogorul câinelui»), frecventat de cinici, altul, faimoasa «Academie» platoniană, în Grădinile lui Akademos (pe locul actualei gări a Atenei), și al treilea, „Lyceul“, localizat în fine, unde și-a stabilit sediul Aristotel, după ce a părăsit „Academia“, ajungând la concluzia că adevărul îi era mai prieten decât Platon. Toate trei erau așezate pe câte o «gură de rai», în locuri împădurite de pe malurile celor două râuri, Cefisul și Ilissós, care înconjurau Atena pe la vest și, respectiv, pe la est, pentru a se vărsa, printr-o „delta“ comună, în golful Phalerului. În zadar am căuta astăzi să ne dăm seama de cum arăta peisajul în Antichitatea clasică: pădurile au fost tăiate încă în 86 î.H. de asediatorii romani conduși de Lucius Cornelius Sylla pentru a fabrica mașini de război, iar dintre cele două râuri Cefisul este astăzi un fel de cloacă industrială, iar Ilissós a dispărut, fiind canalizat subteran (pe la mijlocul anilor '50).

◆ În locul numit Peristeria, la capătul de sud al insulei Salamina, cu

vedere spre Egina, se află o peșteră naturală de vreo cincizeci de metri adâncime, cu stalactite și stalagmite tipice pentru asemenea fenomene geologice, și cu o conformație labirintică care i-a atras în folclorul local aura legendară de «grota fără fund», comunicând cu «tărâmul celălalt». Ca și alte asemenea *antra*, se știe că și acesta a găzduit din cele mai vechi timpuri, adică din neolitic, și până în perioada elenistică și romană, importante activități cultice; la rândul ei, faima respectivă a atras în vremurile mai noi pe contrabandiștii de antichități. Pentru a împiedica traficul ilicit și mai ales degradarea stratigrafică a sitului prin săpături necontrolate, arheologii greci au procedat deci la excavarea și explorarea sistematică a acestuia. De curând, într-o sală a peșterii s-a descoperit un fragment de *skyphos* - vas votiv - din secolul al V-lea î.H., pe care în secolul al II-lea î.H. s-a gravat inscripția «Euripides», iar într-un colț al grotei s-a găsit un număr apreciabil de monede romane din aur și argint.

* Semnificația acestui *puzzle* a fost dezvăluită de profesorul Yannis Lolos de la Universitatea din Iannina, șeful echipei care a efectuat descoperirea. Ne aflăm în prezența unui spațiu natural amenajat pentru folosință privată (deci a „studioului“, cum am zice în limbaj contemporan, unde Euripide se retrăgea ca să scrie), și devenit ulterior vatra unui cult eroic legat de persoana tragedianului (așa se explică faptul că, la trei secole de la moartea poetului, numele i-a fost gravat pe un vas contemporan lui, precum și micul tezaur, reprezentând probabil finanțele sanctuarului. Că Euripide a fost adorat *post mortem* se știe din mărturii scrise (bunăoară din *Noptile atice* ale lui Aulus Gellius, care a și vizitat situl, tocmai în secolul al II-lea î.H.), ca și dintr-un altorelief roman (existent la Muzeul din Istanbul), unde poetul este reprezentat șezând între statuia lui Dionysos și o figură alegorică numită *Skené* = «Scena». (Culte asemănătoare s-au practicat la Paros, în amintirea lui Arhiloah, și la Atena, în cinstea lui Sofocle).

Cel de-al treilea corifeu al tragediei atice, cel mai uman și mai „psihologic“ dintre toți, s-a decis să se însingureze - cel puțin cu intermitențe - în pustietatea din Salamina, în urma unei drame omenesci care l-a afectat personal: eșecul celei de-a doua căsnicii, când și-a surprins soața în flagrant delict de adulter cu un sclav. Trebuie să ni-l închipuim pe bătrânul poet, însingurat și posomorât (cum îl descriu contemporanii săi), căutându-și conso-

larea în creație, într-un loc la fel de însingurat și de posomorât, însă - consemnează el însuși undeva - «cu respirație spre mare», spre marea care i-a furnizat bună parte din materialul imagistic pentru capodoperele sale târzii. Aici trebuie cu siguranță să fi compus tragedia lui *Hippolyt*, victimă inocentă (ca și autorul) a redutabilelor furtuni dezlanțuite de pasiunea feminină.

◆ După „Lyceul“ lui Aristotel și după grota lui Euripide, o nouă descoperire spectaculoasă în Grecia, de astă dată din domeniul artelor plastice: un tablou necunoscut al lui Doménikos Theotokópoulos - «El Greco», din perioada sa cretană. Tabloul a fost identificat între piesele unei colecții particulare de icoane bizantine și post-bizantine, de către o echipă de cercetători însărcinați cu selectarea pieselor ce vor fi expuse la Muzeul Bizantin din Salonic în cadrul manifestărilor închinete Capitalei Culturale a Europei, găzduite anul acesta de Capitala de Nord a Greciei. Subiectul tabloului este «Patimile Mântuitorului» sau, după tipicul italian, «Pietă cu trei îngeri». Fiind vorba de o operă anterioară expatrierii artistului (în 1567), ea este încă vădit tributară picturii orientale de icoane, în speță faimoasei «Școli cretane», care introduce în stilul bizantin târziu elemente renescentiste occidentale. Cu toate acestea, susține autoarea descoperirii, profesoara Nanò Chatzidaki de la Universitatea din Iannina, aici sunt deja prezente «trăsăturile caracteristice unice ale stilului personal și ale artei lui El Greco».

◆ Ministrul Culturii, Evangelos Venizelos, a anunțat titlurile cărților propuse oficial de Grecia pentru Premiul de literatură și pentru cel de traducere, care sunt acordate anual de către Comisia Europeană, în colaborare cu Capitala Culturală a Europei din anul respectiv (după cum știm, în 1997 aceasta își are sediul la Salonic). La capitolul ficțiune, este vorba de două romane: *Zaida sau cămila între nămeți* de Alexis Pansélinos și *Interminabila scriitură a sângelui* de Nikos Bakolas (acesta din urmă fiind, de notat, un autor tesalonician). Noutatea apare în domeniul traducerilor, unde, pentru prima dată, nu s-au propus versiuni grecești ale unor opere străine, ci traduceri străine ale unor scriitori greci. Favoriții Greciei pentru premiile europene sunt: spaniolul Alfonso Silván, cu *Los poemas* («Poemele» complete) ale lui Manolis Anagnostakis (cea mai importantă voce poetică a primei generații de după război, originar tot din Salonic), și Jeanne Roques Tesson, autoarea versiunii franceze a romanului *Terre de sang* («Pământ însângerat») al prozatoarei Didó Sotiriou (carte care, de mai

bine de douăzeci de ani, este tradusă și în limba română).

◆ Închei cu câteva știri din domeniul muzeisticii.

Ministrul Evangelos Venizelos a anunțat în aceste zile o serie de măsuri instituționale și un program-pilot, vizând îmbunătățirea calitativă a acestui domeniu fără îndoială prioritar pentru Grecia. Programul cuprinde, între altele, „autonomizarea“ de sub tutela Eforatelor arheologice, a zece mari muzee ale țării, între care Muzeul Național de Arheologie din Atena, Muzeul Acropolei și Muzeele Bizantine din Atena și Salonic. Măsura va permite trasarea unei politici expoziționale mai moderne și mai „agresive“, îmbunătățirea infrastructurii materiale a așezămintelor respective, transformarea lor și în centre de cercetare și de popularizare a arheologiei.

„Emanciparea“ administrativă a Muzeului Acropolei dă un impuls decisiv proiectului de construire a unui nou local, mai încăpător, destinat a găzdui friza recuperată a Parthenonului, pe care faimosul lord Elgin a demontat-o la începutul secolului trecut, transportând-o în patria sa, unde astăzi este expusă la British Museum. Acest «vis de aur» al răposatei Melina Mercouri, animatoarea proiectului respectiv, pare din nou a avea oarecare șanse de izbândă. Un simptom între altele este articolul «No Elgin, no marbles», apărut la sfârșitul lunii trecute în influentul cotidian «London Times», al cărui autor propune reconstituirea exactă a frizei prin reunirea fragmentelor de la Londra și a celor din Atena. Pe de altă parte, un grup de deputați laburiști, între care fostul lider Michael Foot, au declarat că, în cazul în care la viitoarele alegeri partidul lor ar veni la putere, vor face tot ce le stă în putere pentru ca promisiunea lui Neil Kinock, de restituire a marmorelor către Grecia, să fie în fine onorată.

Descoperirea Lyceului aristotelic ridică serioase dubii dacă Muzeul de Artă Modernă, ce urma să se construiască pe locul respectiv, va mai putea fi realizat, cel puțin în forma inițială. Ministrul Culturii este rezervat, deși nu a exclus, în principiu, posibilitatea unei «simbioze» între antichități și noul așezământ muzeal. Majoritatea arheologilor și alte personalități din lumea culturală ateniană și-au exprimat însă, de pe acum, opoziția. Recent, în polemica cu pricina a luat poziție arhitectul chino-american Li Meng, autor al proiectului câștigător al concursului pentru sediul Muzeului de Artă Modernă, exprimându-și și el scepticismul față de eventualitatea respectivă.

Victor Ivanovici

Despre bilingvism

CONSECINȚELE bilingvismului asupra inteligenței au fost interpretate foarte diferit. Până la începutul anilor '60, cercetătorii erau aproape în unanimitate de acord că indivizii bilingvi prezintă o înapoiere intelectuală și își bazau afirmația pe rezultatele școlare ale copiilor vorbitori a două limbi. De aici și până la concluzia că bilingvismul poate duce la idiotizare, distanța nu era prea mare - amintește un număr recent din „Die Zeit”. Studiile acestea aveau însă o hibă: copiii testați aparțineau unor familii de emigranți sosite nu demult în SUA și care încă nu stăpîneau perfect engleza. În 1962, un cuplu de cercetători canadieni, Peal și Lambert, și-au publicat rezultatele studiilor făcute pe copii francofoni - anglofoni din Montréal și au reabilitat bilingvismul, demonstrând că, dimpotrivă, comparați cu copiii de aceeași vîrstă monolingvi, bilingvii au înregistrat la teste de inteligență rezultate mai bune. Astăzi acest punct de vedere e general admis, deși mai sînt încă numeroa-

se semne de întrebare în special în ce privește organizarea limbilor în creier și procesul concomitent de învățare: începînd de cînd își dă seama copilul că are de a face cu două limbi? Cercetările în această privință sînt dificile fiindcă veritabilul *bilingvism* e foarte rar, mai răspîndită fiind de fapt *diglosia*: cele două limbi nu sînt stăpînite în același fel și vorbitorul le folosește în funcție de diferite registre - afectiv, social etc. Și, după statutul social conferit de una sau alta, bilingvismul va fi trăit diferit și va avea repercusiuni cognitive diferite. Experiențele făcute în școlile cu program de învățămînt bilingv au mai demonstrat un lucru interesant: copiii originari din țară au ajuns la o stăpînire superioară a celei de a doua limbi fără ca nivelul limbii materne să scadă, în timp ce copiii de emigranți, pe măsură ce învață tot mai bine limba țării care i-a primit, își pierd progresiv stăpînirea limbii materne. Un lucru e sigur - susține „Die Zeit”. Navigînd între mai multe limbi, vorbitorii ajung să distingă mai repede diferența între cuvinte și concepte, între ceea ce Saussure numea „semnificant” și „semnificat”. (A.B.)

Un nedreptățit

◆ Scriitorul japonez Ryotaro Shiba, mort în urmă cu un an, a rămas necunoscut Occidentului, deși romanele sale sînt cel puțin la fel de valoroase ca și ale lui Yasushi Inoue, Shusaku Endo, Kenji Nakagami și alții, traduși în limbi de circulație și prezenți în librăriile lumii. Yoichi Funabashi îi consacră un articol în publicația „Asahi Shimbun” din Tokio, considerînd că trebuie să se pună capăt acestei nedreptăți prin publicarea în Occident a traducerii excepționalului roman *Cronica furtunii tătare*, care va avea cu siguranță succes și îi va împune numele, fiindcă „eroul cel mai seducător al cărților lui Shiba este el însuși”. Astfel drumul deschis, întreaga operă a lui Ryotaro Shiba își va ocupa locul cuvenit în patrimoniul comun al umanității.

Béjart - 70

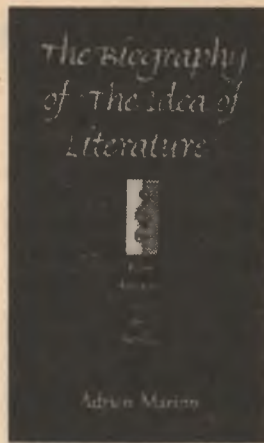
◆ La începutul acestui an, Maurice Béjart a împlinit 70 de ani. Cu această ocazie, „Süddeutsche Zeitung” din München publică un medalion aniversar în care, subliniind marile sale merite, nu ezita să numească cea

mai recentă creație a maestrului (purtînd lungul titlu *Casa parohială nu și-a pierdut nimic din farmec, și nici grădina din strălucire*) - un eșec: „Acest om, care a fost unul dintre puținii ce au lucrat cu compozitori contemporani, cel ce a descoperit un nou stil într-o epocă în care neoclasicismul domina toate baletele pe scenele occidentale, acest om și-a pierdut în mod evident contactul cu prezentul pe plan artistic”. Ceea ce nu-l împiedică să fie unul din marii coregrafi ai secolului.

Opium

◆ În 1868, din cauza unei legi britanice, opiumul, pînă atunci considerat un „medicament al zeilor” a devenit o otravă a diavolului. O carte fascinantă, *Opium, o istorie* de Martin Booth (Ed Simon & Shuster) retrasează povestea drogului, insistînd în special asupra comerțului între China și Marea Britanie de-a lungul secolului XIX - sursă de profit și cauză a unor conflicte cu o consecință neașteptată: crearea Hong Kong-ului.

O versiune americană

◆ Recent, a apărut la „State University of New York Press”, în traducerea lui Virgil Stanciu și a lui Charles M. Carlton, *The Biography of „The Idea of Literature” from Antiquity to the Baroque* de Adrian Marino - o versiune mult transformată și „americanizată” a *Biografiei ideii de literatură* vol. I, publicată la Editura Dacia în 1991.

Habermas optimist

◆ În noua sa culegere de studii de teorie politică, *Die Einbeziehung des Anderen* (Ed. Suhrkamp), Jürgen Habermas pare „a oscila între filosofie morală, teoria Dreptului și gîndirea Statului”, observă revista austriacă „Profil”. De fapt, el abordează aceeași problematică din cărțile anterioare: cea a dreptului și eticii într-o „societate mondială” pe cale de formare, schițînd o „Constituție europeană”, preluu instituțional al elaborării unui adevărat spațiu public supranațional, în care „o viață pozitivă din punct de vedere moral” la adăpost de „turbocapitalism” să fie posibilă. „Profil” citează comentariul politologului Ralf Dahrendorf, care crede că Habermas dovedește „un optimism induioșător cu privire la Uniunea Europeană și Națiunile Unite”.

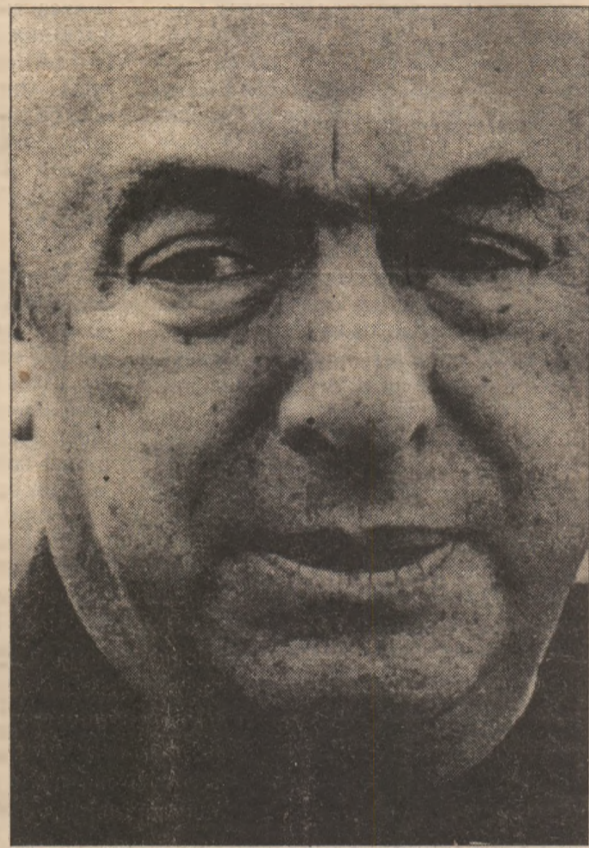
Originile virtuții

◆ „Copernic ne-a mutat din centrul Universului. Apoi Darwin a închis Edenul explicînd că nu sîntem decît maimuțe coboritoare din șoareci și înrudiți cu bufnițele. Iată litania obișnuită a deposedării noastre” - scrie „Times Literary Supplement” în introducerea cronicii la cartea lui Matt Ridley, *Originile virtuții* (Ed. Viking, Londra). Autorul susține că tot ce este atrăgător din punct de vedere moral în natura umană - altruismul, iubirea, generozitatea, simpatia, recunoștința, fidelitatea, tactul, pe scurt virtutea (cuvînt puțin folosit în secolul nostru) - este produsul aceluiași proces evolutiv de selecție naturală. După cronicarul de la T.L.S., se poate chiar matematic demonstra că dreptatea, loialitatea și compasiunea sînt produsele unui război orb între gene.

Neruda

◆ Chilianul Victor Farias, profesor la Universitatea liberă din Berlin, cunoscut mai ales prin studiul său din 1987,

100 de poeme cuprinse în *Caietele din Temuco* vor vedea în curînd lumina tiparului concomitent la editurile Seix Barral din

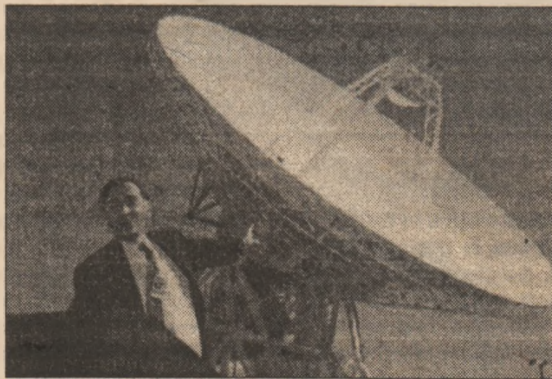

Heidegger și nazismul, este îngrijitorul ediției de *Opere complete Pablo Neruda* (Ed. Cîrculo de Lectores, Barcelona). Lucrînd pentru această ediție și catalogînd manuscrisele inedite (peste 700 de titluri), Farias a descoperit niște caiete de pe vremea cînd Neruda era un liceean de 15 ani și se numea încă Ricardo Neftali Reyes. Cele peste

Barcelona și Planeta din Buenos Aires. Exegeții lui Neruda, ce au avut deja prilejul să citească poemele din adolescență, susțin că ele au o curioasă înrudire cu opera de mare intensitate a lui Neruda din 1970, volumul *Marremoto (Val seismic)*. În imagine, unul dintre ultimele portrete ale poetului, înainte de moartea sa survenită în 1973.

Carl Sagan și civismul

CELEBRUL astrofizician Carl Sagan, dispărut prematur la sfîrșitul anului trecut, a fost cel mai bun popularizator al științei din toate timpurile, îmbinînd vocația omului de știință cu talentul și imaginația scriitorului și a realizatorului de televiziune - e de părere Neal Lane, președintele Fundației americane pentru știință. Într-un articol din „Los Angeles Time”, el îndeamnă specialiștii să urmeze calea deschisă de Carl Sagan, de a vorbi marelui public, pe înțelesul lui, despre subiecte pe care le cunoaște doar puțin și „după ureche”, sugerînd că această popularizare competentă este o datorie civică. În urma unui sondaj făcut de Fundația pe care o conduce s-a constatat că deși 70% dintre americani consideră știința extrem de importantă, iar dintre aceștia 90% estimează că sînt bine informați în domeniile științifice și tehnologice, în fapt puțini au cunoștințe reale în materie, și asta din vina comunității științifice, care e ruptă de public (detășare constatată

de altfel în toate sectoarele universitare, devenite un soi de „tumuri de fildeș,,). În ultima sa carte publicată, best-seller-ul *Lumea bîntuită de demoni - știința, o luminare în beznă*, Carl Sagan atrăgea

atenția asupra pericolelor acestei rupturi în societatea contemporană: „Am construit o civilizație planetară ale cărei elemente fundamentale depind în majoritate de știință și tehnologie. Dar am făcut în așa fel încît practic aproape nimeni nu înțelege nimic. Asta poate duce la dezastru. Pe scară mai largă, amestecul de ignoranță și putere ne va exploda în față”. De aceea societatea are nevoie de savanți cu spirit civic care să lămurească marile probleme științifice și tehnologice astfel încît cetățenii să fie în măsură să judece în cunoștință de cauză problemele comunității umane (de ex - pericolele centralelor nucleare, tratamentul deșeurilor, puritatea apei potabile, noile tehnologii medicale etc. etc.). Și, dacă e atît de necesară ameliorarea cunoștințelor publicului - conchide Neal Lane - la fel de important este ca specialiștii să-i înțeleagă pe neofiti. A comunica nu înseamnă doar a vorbi, ci și a asculta. Conceptul de *civism științific*, pe urmele lui Sagan, are acest dublu sens.

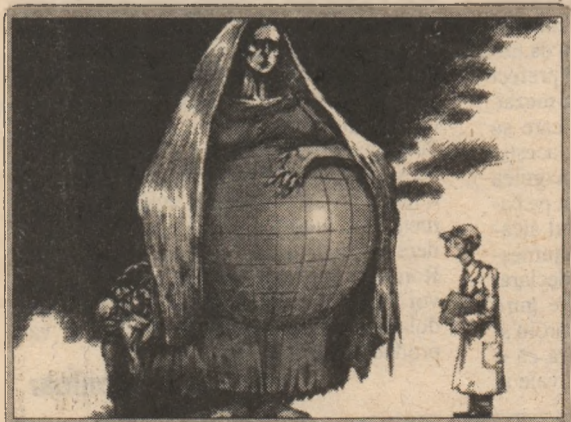
În imagine, Carl Sagan prezentînd una dintre „marile urechi” cu care NASA ascultă alte galaxii. (A.B.)

Sodoma și Psyché

◆ Cu *Erosul imposibilului, o istorie a psihanalizei în Rusia*, Aleksandr Edkind, intelectual petersburghez, a dezvăluit scurta dar bogata activitate psihanalitică în Rusia între 1910 și 1930. Cartea a cunoscut un prestigios succes editorial și a fost tradusă și în Occident. Acum, autorul își continuă investigațiile filosofico-analitice asupra inteligenței ruse în volumul *Sodoma și Psyché* (Ed. IT-Garant, Sankt-Petersburg). Este vorba în principal despre obiceiurile sexuale și echilibrul mental ale unor mari figuri de la sfârșitul sec. 19 și începutul sec. 20, de la Bakunin la Berdiaev, și de la Turgheniev la Blok. „La schimbarea secolului, sufletul rus aspira să se elibereze de dependența sexuală, dorind fie să slăbească puterea cârnii prin flagelare, fie să-și schimbe natura imperfectă prin castrare. Apar acum relațiile dificile ale intelectualului rus cu femeile, cu propria natură, cu natura pur și simplu, iar în spatele acestor dificultăți se conturează homosexualitatea latentă sau declarată, ura față de viață și atracția pentru moarte” - rezumă „Moskovskie Novosti”.

Alonso și vizionarii

◆ Figură originală a literaturii italiene contemporane, romanciera Anna Maria Ortese (n. 1914) a construit o operă în care se amestecă autobiografia, jurnalismul social și ficțiunea fantastică. De la *Marea nu scaldă Napoli* (1953) la *Săraci și simpli* (Premiul Strega 1967), la *Il Cardillo addolorato* (1993) - toate romanele sale au avut un enorm succes în Italia, deși nu fac nici un rabat calității literare. Ultima sa carte apărută, *Alonso e i visionari* (Ed. Adelphi) e un lung vis despre pierderea umanității, un roman politic de fapt, ornat cu subtilități fantastice, foarte elaborat ca structură. Poate din cauza că lectura lui e mai dificilă decât a romanelor precedente, *Alonso* a fost primit de public cu mai puțin entuziasm.

Desen apărut în „The Economist” - Londra

Proces

◆ La 10 ani de la moartea sa, profetul pop-artei, Andy Warhol (adică Fundația ce-i poartă numele) este dat în judecată de fotograful Henry Dauman pentru utilizarea fotografiei sale publicate în „Life”, reprezentând-o pe Jacqueline Kennedy la înmormintarea soțului ei, J.F.K. Henry Dauman,

care trăiește în Franța, n-a aflat de acest „împrumut” fără plata drepturilor de autor decât în 1992, când a citit un articol despre vânzarea la licitație, cu 418.000 de dolari, a tabloului *Cele 16 Jackies* compus de Warhol acum 33 de ani - scrie „The New York Times”.

Capodoperă satirică

◆ Mort la Paris în 1951, scriitorul persan Sadegh Hedayat (în imagine) a cunoscut gloria literară prin romanul *Cucuveaua oarbă*, un roman fantastic-satiric despre India indescifrabilă, ce i-a fixat numele în literatura acestui secol. La 46 de ani de la moarte, două cărți ale sale traduse în franceză fac din nou să se vorbească despre originalitatea și talentul scriitoricesc al lui Hedayat: antologia de proză scurtă *Apa tinereții și alte povestiri* (Ed. José Corti) și romanul din 1945 *Hagi Aghâ* - o capodoperă satirică de mare actualitate, al cărei personaj principal e un „om sfânt” din Iran.

Márquez și orgasmul

◆ Gabriel Garcia Márquez, care va implini în curând 70 de ani, s-a apucat să-și scrie, între două romane, memoriile. Are deja gata 250 de pagini și nu-i mai lipsesc decât încă 100 pentru ca volumul să fie trimis la

tipar. În cursul unei întâlniri cu studenții universității din Guadalajara - relatează cotidianul argentinian „La Nación” - el a citit cu succes citeva extrase și și-a dezvăluit proiectele pentru următorii doi ani: trei romane de câte 150 de pagini, a căror schemă narativă o are deja în cap. „De îndată ce am scris primul paragraf, explică scriitorul, știu deja întregul plan”. Care e tema acestor romane? „Dragostea. Fiindcă numai dragostea poate combate bătrânețea.” Dar, adaugă el, „nu există pentru mine mai mare fericire decât scrisul. Orgasmul nu valorează nimic. Amorul fizic are interesul lui, desigur, dar nu se compară cu scrisul”.

Cherchez la femme

UN BĂRBAT, scriitor în vogă, a lansat în secolul romantic, într-unul din romanele sale mai puțin izbutite, formula (magică) *Cherchez la femme!* Iar *la femme cherchée*, femeia căutată i-a salvat romanul de la uitare. Cu precizarea că fosta *donna angelicata* devenise aici cauza și cheia tuturor relelor lumii, fie ele mari sau mici, respingătoare sau tentante. Depășind imaginile simplificatoare ale „eternului feminin”, *Secolul 20* ne propune într-un recent număr (8-9-10/1996) - de citit absolut în întregime - o paradigmă actualizată a femeii, o căutare care să includă perspective simultane: a literaturii, a sociologiei, a istoriei, a filosofiei, a religiei. Căutarea și nu găsirea femeii, aceasta este caracteristica tuturor articolelor reunite în revistă și totodată calitatea lor.

Coperta I, cu un chip de tinără femeie pe jumătate revelat semnat de Barbara Krüger, se oglindește în coperta a IV-a, iar cuvintele care deschid acest număr al revistei, *Your body is a battleground*, îl și închid. Semnalul de începere a „bătăliei” este dat de Ștefan Aug. Doinaș: „(...) Cum una din orientările filosofice, etice și politice ale zilelor noastre este legată indisolubil de descoperirea pe care o face orice *ego* prin întâlnirea cu un *alter*, socotesc că și abordarea mai nouă a problematicii femeii se datorează acestei percepții a alterității: de îndată ce femeia, asociată biblic bărbatului și încărcată cu o responsabilitate care s-a răsfrânt asupra cuplului, a început să fie văzută ca *diferită* - o diferență conotată și pozitiv și negativ - o problemă specifică ei n-a mai putut fi evitată”. Când femininul devine conștient de sine și de această „problemă specifică” își atașează un sufix și devine feminism. Articolul doamnei Mihaela Miroiu este exact pe această ultimă și spinoasă temă și îmi pare exemplar în încercarea de a dezamorsa niște prejudecăți (tradiții?) pe care puțini se pot lăuda că nu le au (respectă). Mihaela Miroiu scrie cu suficient *umor* pentru a putea fi luată în *serios* de cititor despre așa-numitul pericol feminist a cărui imagine este la noi așa: „o armată de femei înarmate cu umbreluțe și eventual călare pe măhuri tipă în stradă (căci femeile nu protestează, ci tipă sau fac scandal). Pentru ca noutatea să se amestece totuși firesc cu tradiția redactorii revistei *Secolul 20* (numărul este coordonat de Alina Ledeanu) au avut grijă ca drumul spre acceptarea feminismului să fie deschis, cavalereste, de un bărbat și anume de Prof. Sorin Alexandrescu într-un articol despre „Alunecosul, necesarul feminism”.

Bătălia este continuată cu o schimbare totală a sistemului de referință, prin studiile care privesc femeia din perspectiva ori în relația cu religia. Articole de Anca Manolache, Virgil Nemoianu și Andrei Oișteanu sint, la acest capitol, lămuritoare și intră în rezonanță cu traduceri din Maurice de Gandillac ori din Jean Sarracchi. Meritul succesiunii de perspective din acest număr al *Secolului 20* este de a prezenta portretul în mișcare, în evoluție (*Evoluția mentalităților în spațiul românesc* se numește un substanțial capitol), lăsându-te să optezi între o seamă de variante posibile. Cum se întâmplă și în „colajul” plastic al Ameliei Pavel. Captivant este, prin sinceritate „eficientă” și fragmentul autobiografic din volumul *C'est moi qui souligne* (*Sublinierile îmi aparțin*), în traducerea Mariane Celac.

Cum un număr dedicat femeii avea nevoie și de un „Portrait of a Lady” în relief, a fost aleasă Wislawa Szymborska, Nobel '96, din care Olga Zaicik și Ștefan Aug. Doinaș au tradus, între altele și un splendid *Portret de femeie*:

Trebuie alternative prezente.
(...)

Ochii ei sunt, după cum se cere, acum albaștri intens acum cenușii

negri, strălucitori, plini de lacrimi inexplicabile.

Se culcă cu el și cu ceilalți, ca și cu unul și singurul

Îi va face patru copii, fără copii, unul.

Naivă, dar dă cele mai bune sfaturi.

Slabă, dar va rezista.

N-are cap, deci va avea cap,

Citește Jaspers și reviste pentru femei.

N-are idee la ce e bun șurubul, și va construi un pod.

(...) *Una din două - iubește sau e numai încăpățânată.*

La bine, la rău și din iubire de Domnul.

La rubrica *20 spre 21*, incredințată lui H.-R. Patapievici și gândită de el, a fost ales un subiect în armonie cu „femeia”: *Corpul și cosmosul*. Articole de H.-R. Patapievici, Irina Nicolau și Augustin Ioan și o traducere din Camille Paglia a Gernie Chiroiu cosmicează corpul și corporalizează cosmosul, (ca să cităm numai din cel dintâi), deși și aici totul este de citit, tocmai pentru că nu poate fi totul citat. (I.P.)

Revista revistelor

Psihologii de scriitori

Cotidianul *Timișoara* are un supliment (realizat de Daciana Banciu, Adrian Bodnar, Viorel Marineasa, Cristian-Petru Pencov și Dan Ursachi) care înregistrează și comentează evenimentele vieții culturale din orașul spirit critic și vervă gazetărească, păstrind un inteligent echilibru între exigența intelectuală și nivelul mediu al cititorilor, mai ridicat, se pare, în Banat decât în alte regiuni ale țării, tot așa cum conștiința civică e mai avansată acolo. **ALT SUPLIMENT** - așa se numește adaosul de 8 pagini rezervat culturii - are rubrici ținute de Cornel Ungureanu (*Cartea lunii*), Petre Stoica (cite un poem tradus din numele mari ale liricii universale), Daniel Vighi (*Colț cu Observatorul* - excelente comentarii sociale), Otilia Heșan (o „poveste a vorbei” banățene, delectabilă), Marcel Tolcea, Mircea Pora ș.a. Pe lângă acestea, rămâne loc și de poezii, interviuri, articole de atitudine (foarte bune cele consacrate în acest număr 2 „dosarului Ioan Ieremia”, ex-directorul puțin zis controversat al Teatrului Național timișorean. Nu insistăm fiindcă subiectul e, din fericire, perimat). ♦ Neperisabil e însă interviul pe care Daciana Banciu i-l ia (smulge) lui Livius Ciocârlie, scriitor de o speță rară, a cărui luciditate nu e tulburată deloc de orgoliu. Cerindu-i-se o definiție de sine, el răspunde: „Obişnuiesc să diferențiez între scriitorul bun, scriitorul mare și scriitorul autentic (ignorând veleitarii). Pe scriitorii mari îi voi lăsa la o parte, căci nu sunt mare scriitor. Scriitor bun, iarăși nu sunt. Prin scriitor bun înțeleg un om cu o reală competență scriitoricească, un om ce poate să trateze în mod satisfăcător o temă, eventual chiar una care i se propune. Mi-e imposibil să fac așa ceva, și-atunci îmi rămâne, între acestea două, un spațiu îngust și fragil, care înseamnă a fi scriitor autentic. A fi scriitor autentic e a fi scriitor, și a nu ști dacă ești. Deci a nu ști niciodată ce vei spune în rândul următor, a nu fi nicidecum sigur că mai poți să scrii și a fi complet în necunoștința de cauză asupra rostului a ceea ce faci. Se adaugă, în ce mă privește, și faptul că eu scriu într-o zonă încă neconstituită: scriu jurnal, adică scriu pur și simplu. Nu se adună nimic, decât în mod convențional. La un moment dat zic: «Aici o să mă opresc!», și asta-i un volum.

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației „România literară” pe adresa Fundația „România literară”, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42.
- (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente: 3 luni - 19.500 lei; 6 luni - 39.000 lei; 1 an - 78.000 lei; ISSN 1220-6318

LA MICROSCOP

Un înțelept

UNA dintre cele mai interesante secrete pe care le-ar putea face dl. Iosif Sava ar fi dacă l-ar avea ca invitat chiar pe Iosif Sava. Dar cum asta nu se poate, m-am deprins să-l urmăresc în micile sale destăinuri, în evocările pe care le face, încercînd să-mi compun un portret al amfitrionului pentru folosința mea personală. Cînd expansiv, cînd retractil, omul rezonează uneori profund cu vreunul dintre invitații săi. Cu un timp în urmă l-am privit ca pe un profesionist al dialogului de televiziune, ceea ce dl. Sava și e și nu e. Dacă ar fi gazetar pur și simplu și un meseriaș inteligent al talk show-ului - un Larry King autohton - la ora asta dl. Sava ar fi fost unul dintre cei mai puternici oameni din mass-media de la noi. D-sa e mai degrabă un artist care iubește cuvîntul și în varianta sa cea mai pieritoare, aceea a dialogului t.v. De aceea colecționează inamicități. Așdormă romanticilor din secolul trecut, dl. Sava nădăduiește, în adîncul său, că arta ne-ar putea face mai buni și speră că artistul, omul de cultură pot spune nu numai curente de opinie, ci, prin persoana lor, pot însemna și modele de comportare. Ca autor de monografii de mari muzicieni, dl. Sava s-a oprit asupra unor personalități deopotrivă mari și în operă și în viața lor.

Cînd dl. Sava spune invitaților săi, admirativ, cu vocea sa de bas cavernos „Un om ca dumneavoastră...”, n-o face doar de dragul succesului emisiunii, ci și fiindcă crede ce zice. Dar în luciditatea sa de om trecut prin multe ale vieții, amfitrionul *Seratelor* își iscodește oaspeții pentru a vedea cum stau cu temperamentul, ce părere au despre cei din jur, cît sint de toleranți, cum își rezolvă conflictele în public și cite altele, din care, în cele din urmă, reiese un anumit portret al invitatului. Dar nu portretul pe care acesta vrea să-l impună publicului - căci vorba profesorului Zăciu, unii invitați se pregătesc silitori, ca să facă impresie bună cu ceea ce știu despre muzică -, ci un portret mai aproape de imaginea obișnuită a invitatului. De cele mai multe ori amfitrionul se străduiește să anestezieze orgoliul celuilalt, pentru a-l face astfel să reacționeze po-

trivit propriilor sale obișnuințe. În clipa în care se convinge că invitatul său e o persoană echilibrată și, atît cît e posibil, fără rest în raportul dintre imaginea sa publică și aceea particulară, dl. Sava începe să-lacompanieze cu o grație și o delicatețe remarcabile. Amfitrionul devine chiar timid și din acest motiv are izbucniri lirice atunci cînd întîlnește o personalitate fără fisuri sau, mai bine zis, neschizoidă. Adică o personalitate care și-a împăcat imaginea de acasă cu imaginea publică. „Spuneți, domnule Cutare...” izbucnește dl. Sava, bucuros că invitatul său se dovedește un om dintr-o bucată.

De cîrînd, am văzut un asemenea invitat la *Serată*, pe profesorul Creția. Un înțelept. Dar ca orice înțelept, persoana vulnerabilă din pricina acelei bunătați pe care înșii vulgari o consideră prostie. Dl. Creția are și o vulnerabilitate pe care i-o dă afirmația netedă, apănajul oamenilor cu convingeri. Acest fel de vulnerabilitate nu-l au decît oamenii curajoși, nu cei care își fac armură din conformism. Oamenii care pot admira convingeri de stînga, acolo unde ele există și nu devin forțe ale răului, precum și convingeri de dreaptă nemarcate de extremism.

Totuși în ceea ce privește unele dintre însemnările lui Sebastian din jurnalul său - subiect printre altele al discuției dintre d-nii Sava și Creția - ele trebuie privite, cred, nu ca producătoare de adevăr absolut, ci mai degrabă, ca elemente interesante pentru psihologia celor cu care a discutat Sebastian la date și în împrejurări diferite. Afirmația de conversație, menită uneori să contrarieze, nu e totuna cu afirmația convingerii interioare care se manifestă în momente cu adevărat critice. Sebastian însuși e o probă că între convingeri și discuția cu amicii pot interveni mari deosebiri. Așa că mărturia lui Sebastian trebuie pusă în relație și cu faptele celor care i-au făcut mărturisiri de simpatie cu extrema dreaptă. Ce e mai important? Simpatia politică discutabilă, născută poate din nevoia de a contraria pe interlocutor sau fapta propriu-zisă?

Cristian Teodorescu

une nocturnă a postului t.v. Antena 1. Pe cînd la Robingo? În ceea ce privește despărțirea poetului de funcțiile sale din PSM, presa cotidiană a dat-o de știre în pagina 1, ca pe o bombă, dar nu ca pe o pierdere a partidului condus de Ilie Verdeț. Or, în treacăt fie spus, demisia poetului e o pierdere pentru acest partid căruia Adrian Păunescu i-a transformat limba de lemn într-una normală. Și chiar dacă poetul emitea de multe ori gîndiri cu care nu eram de acord, în publicațiile sale, dar și oral, se exprima cumsecade, adeseori memorabil, ceea ce nu se poate spune despre toți Verdeții din PSM. ♦ Printre puținii editorialiști pe care schimbarea puterii nu i-a găsit căzîndu-se să schimbe macazul sau domici de răfuială fiindcă nu li s-au făcut promisiuni se numără Tia Șerbănescu, ale cărei *brefuri* din *COTIDIANUL* au aceeași incisivitate ca și pină acum. ♦ Arestarea pentru luare de mită a fostului prefect de Dolj, dl. Tobă - ce nume predestinat! - a stîmțit valuri mari în presa cotidiană. Fostul prefect, debarcat tot pentru activități dubioase, nu s-a astîmpărat nici după ce s-a întors la catedră, luînd bani de la studenți pentru a le da note de trecere. Se pare însă că fostul prefect nu e singurul care scoate notele la mezat. Trist și periculos! Nu pentru cei care se indeletnicesc cu asemenea lucruri, aceștia ar trebui rășiți grabnic, ci pentru imaginea învățămîntului universitar de la noi, pe care un Tobă o maculează. ♦ Bugetul alcătuit de dl. Mircea Ciomara îl nemulțumește pe dl. Varujan Vosganian care a declarat recent că nu vede nici o deosebire între bugetele alcătuite de guvernul Văcăroiu și cel actual. Dl. Vosganian consideră că o parte din răspunderea galopului la vale al

leului aparține și primului ministru, care a înfașșat un tablou sumbru al economiei naționale, fără să anunțe și măsurile pe care guvernul intenționează să le ia. Afirmațiile dlui Vosganian reprezintă cel mai dur atac la adresa cabinetului Ciomara venit din rîndurile alianței majoritare, iar rezonanța lor e cu atît mai mare cu cît vin din partea unui economist. Opinia dlui Ciomara, că a alcătuit cel mai bun buget cu putință la această oră, ni se pare amendabilă. Din cite știm, ministrul finanțelor n-a cîștigat un concurs de bugete, pentru a spune că al său e cel mai bun. În privința faptului că dl. Ciomara a ajustat bugetul destinat culturii, asta nu e o soluție care să scoată țara din criză, ci mai degrabă o dovadă că dl. ministru face o confuzie între cultură și culturism. ♦ Lupta dintre PNȚCD și PD de a impune la conducerea Fondului Proprietății de Stat o persoană de încredere ne provoacă un semn de întrebare. Această funcție trebuie să fie una de partid? Și dacă da, de ce?! Admițînd că FPS-ul are valoare strategică - și are - ce e mai important? Cîntea unui devotat de partid sau cîntea pur și simplu? La conducerea FPS n-ar trebui instalat un om de partid, ci un independent agreat de toate partidele majorității, adică o personalitate care să nu poată fi suspectată de interese lătrălnice. Revenind unui anumit partid, acest post reprezintă echivalentul pionului otrăvit din șah, adică un avantaj de moment care, ulterior, se transformă în pierdere. ♦ Un pronostic al Cronicarului: dacă România va fi țara în care în acest an se vor face investiții de cîteva miliarde de dolari, intrarea noastră în NATO se va produce în primul val.

Cronicar

Tipar: grupul drogo print
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147,
sector 5 - București; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

24 pag - 1.500 lei
La redacție: 1.000 lei